

Stenogrammid

XIII Riigikogu stenogramm

VI istungjärk

Esmaspäev, 18. detsember 2017, kell 15:00

Toimetatud

15:00 Istungi rakendamine

1. 15:09 Arupärimine Keskerakonnaga seotud huvide konfliktide kohta põllumajanduses (nr 402)
2. 16:18 Arupärimine proportsionaalse esindatuse kohta kohalike volikogude komisjonides ning volikogu liikmete õiguse kohta sinna kuuluda (nr 395)
3. 17:09 Arupärimine sadade tuhandete inimeste e-teenustest äralõikamise kohta (nr 391)
4. 17:43 Arupärimine Teadus- ja Arendusnõukogu raporti (2015, nn Oki raport) teaduspoliitiliste otsuste elluviimise kohta seoses Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga (nr 394)
5. 18:35 Arupärimine võimalike muudatuste kohta eesti keele riigieksami hindamisel ja selle seostest Eesti keelestrateegiaga (nr 404)
6. 19:21 Arupärimine eesti keele riigieksami hindamiskriteeriumite leevendamise kohta (nr 405)
7. 19:59 Arupärimine hambaraviteenuse kohta (nr 390)
8. 20:46 Vaba mikrofon

15:00 Istungi rakendamine

Esimees Eiki Nestor

Austatud Riigikogu, tere päevast! Täiskogu VI istungjärku 12. töönädala esmaspäevane istung. On võimalus üle anda eelnõusid ja arupärimisi. Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Austatud härra esimees! Austatud Riigikogu! Arupärimistega, teate, on nii, et kord on neid palju, aga siis on selliseid esmaspäevi, kui neid ette ei tule. Mõnikord on nii, et nad jõuavad vastamisele kiirelt, aga mõnega läheb päris kaua aega. Ühe arupärimisega, mille Vabaerakond on esitanud Jevgeni Ossinovskile alkoholipoliitika rohelise raamatu ja aktsiisipoliitika ebaõnnestumiste kohta, on läinud nii, et paistab, et koalitsioon on probleemidest aru saanud ja aktsiisitõusu vähemalt pisut pidurdanud, ehkki mitte piisavalt. Samuti oli meil nii eelmisel nädalal kui seisab ka sellel nädalal veel ees alkoholiseaduse arutelu. Riigikogu on ministri väga regulatiivset, väga keelavat-käskivat lähenemist üldiselt korrigeerinud. Sellest tulenevalt võtavad Vabaerakonna liikmed tagasi 20. novembril 2017 esitatud arupärimise nr 398, mis on tänases päevakorras planeeritud kaheksandaks punktiks. Saame varem õhtule. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Henn Põlluaas, palun!

Henn Põlluaas

Lugupeetud eesistuja! Head kolleegid! Esitan Konservatiivse Rahvaerakonna rahvasaadikute nimel arupärimise majandus- ja taristuministrile Tallinna-Tartu maantee ehitamise kohta. Nimelt hakatakse varsti tegema Kose-Ardu teelõiku, mis on iseenesest väga positiivne, aga kummalisel kombel on mingisugused käärid – ma ei oska täpselt öelda, millised – käinud projekti kallal ja ehitatav lõik tuleb palju kitsam kui näiteks Tallinna-Kose lõik. Kitsamad tulevad teepeenrad ja sõiduread ning kõige kummalisem on, et on planeeritud jätta panemata viimane asfaldikiht. Põhjendus on, et nahunii tuleb mõne aasta pärast hakata seda teed remontima. Nii et olukord on umbes selline, et ehitame maja, aga jätame osa töid tegemata, sest niikuinii tuleb kunagi maja remontima hakata. Samal ajal on kogu see – ma ei oska öelda, kas ökonoomitamine või lauslollus – räiges vastuolus kehtivate normatiividega, mis on kehtestatud 2005. aastal. Seoses sellega on meil majandus- ja taristuministrile rida küsimusi. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison, palun!

Jaak Madison

Austatud esimees! Head kolleegid! Konservatiivse Rahvaerakonna fraktsiooni liikmetel on arupärimine vanal heal ja tuttavalt teemal, milleks on ikka ja jälle migrandid. 2015. aasta septembris lubas Eesti kahe aasta jooksul võtta vastu 550 isikut Kreekast, Türgist ja Itaaliast. Kaks aastat on linnulennul mööda läinud ja seda lubadust pole täidetud – õnneks! –, kuid nüüd on tulnud valitsusel uus ja veel geniaalsem idee: võtta vabatahtlikult põgenikke juurde. Nimelt, eelmisel neljapäeval, 14. detsembril tehti valitsuse istungil otsus, et valitsus on nõus vabatahtlikult kahe aasta jooksul vastu võtma 80 isikut seoses Euroopa Komisjoni ettepanekuga asustada ümber 50 000 migranti eelkõige Põhja-Aafrikast. Valitsuse arvates on hea mõte need 80 isikut arvata nende 550 isiku hulka, keda lubati vastu võtta üle kahe aasta tagasi. Sellega seoses on meil neli küsimust. Esiteks, miks üldse kedagi vastu võtta, kui selleks ei ole kohustust? Teiseks, miks arvata need isikud selle arvu hulka, mis ei ole mitte kuidagi sellega seotud? Need 550 isikut ei ole kuidagi seotud praeguse otsusega, kuna kaks aastat on mööda läinud. Kolmandaks, miks me oleme jätkuvalt nõus isikuid vabatahtlikult vastu võtma, kuigi oleks tunduvalt kuluefektiivsem, kui me suunaksime selle raha kriisikolletesse ja põgenikelaagritesse? Neljandaks, milline on Eesti Vabariigi valitsuse suhtumine Euroopa Komisjoni ja teatud liikmesriikide vahelisse konflikt, mille põhjuseks on eelkõige kvoodisüsteem? Milline on suhtumine Ungari ja Poola poliitikasse, kui nad ei aktsepteeri Euroopa Komisjoni praegust poliitikat? Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Olgu öeldud, et arupärimine on esitatud peaministrile. Vabariigi Valitsuse nimel Heili Tõnisson, palun!

Valitsuse esindaja Heili Tõnisson

Austatud härra esimees! Hea Riigikogu! Vabariigi Valitsus algatab Eesti Vabariigi ja Luksemburgi Suurhertsogiriigi vahelise andmete ja infosüsteemide majutamise kokkuleppe ratifitseerimise seaduse eelnõu. Seaduseelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo. Teiseks esitab Vabariigi Valitsus Riigikogu otsuse "Riigikogu otsuse "Kaitseväe kasutamise tähtsaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel väljaõppe- ja nõustamissmissioonil Afganistanis" muutmise" eelnõu. Selle eelnõu menetlemisel Riigikogus esindab Vabariigi Valitsust kaitseminister Jüri Luik. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Olen vastu võtnud kaks eelnõu ja kaks arupärimist. Kodu- ja töökorra seaduse alusel toimetame nendega edasi. Kohaloleku kontroll, palun!

Kohaloleku kontroll

Täiskogul viibib 84 Riigikogu liiget.

Päevakorra kinnitamine. Täna ses päevakorras olev punkt nr 8, arupärimine nr 398, jääb päevakorrast välja, kuna arupärijad võtsid selle tagasi.

Austatud Riigikogu, panen hääletusele täiskogu VI istungjärgu 12. töönädala päevakorra. Palun võtta seisukoht ja hääletada!

Hääletustulemused

Päevakorra kinnitamise poolt oli 84 Riigikogu liiget, vastuolijaid ega erapooletuid ei olnud. Päevakord on kinnitatud.

1. 15:09 Arupärimine Keskerakonnaga seotud huvide konfliktide kohta põllumajanduses (nr 402)

Esimees Eiki Nestor

Esimese arupärimise, mis on päevakorras, on esitanud Andres Herkel, Artur Talvik, Jüri Adams, Andres Ammas, Krista Aru, Külliki Kübarsepp, Terje Trei ja Igor Gräzin. Arupärijate nimel Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Austatud esimees! Austatud Riigikogu! Austatud minister! Arupärijad on seisukohal, et selle arupärimise teemaks olevate asjaolude tõttu peaks minister tegelikult tagasi astuma. See seisukoht ei puuduta põllumajandusministrit, küll aga puudutab see minister Kadri Simsonit. See aegrida, mis ilmestab sigade tõuaretustoetuse maksmise otsustamist koalitsioonis ja Kadri Simsonile väga lähedase inimese sammu endale kuuluva ettevõttega seoses, alustamaks loomade jõudluskontrolli ja astumaks Eesti Tõusigade Aretusühistu liikmeks, on selline, et veenda avalikkust selles, et siseinfot ei kasutatud, on üsna lootusetu. Sellises olukorras oleks kõige mõistlikum võtta poliitiline vastutus. Aga see teadupärast ei saa olla otseselt arupärimise teema. Teemasse süvenedes jõudsin selleni, et on terve hulk muid küsimusi, mis on selle toetusmeetmega seotud ja mis ei puuduta mitte ainult poliitilise korrupsiooni võimalikkust selle toetuse maksmisel, vaid eeskätt selle selektiivset iseloomu. Miks osa seakasvatajaid, kes on aretusühistu liikmed, seda toetust said, aga teised ei saanud? Miks oli teatamistähtaeg nende jaoks, kes oleksid ka võib-olla soovinud osaleda, ilmselgelt liiga lühikene? Milline oli üldse toetuskõlblike farmide osakaal 1. detsembri seisuga? Milline on selle toetuse jagamise viisi kooskõla riigiabi reeglitega ja milline on üldse selle pikaajaline otstarbekohasus? Jah, me saame aru, et selline foon – seakatku leviku tõttu oli vaja sektorit toetada – oli olemas, kuid otsetoetused seafarmidele ei ole iseenesest Euroopa Liidus tuntud, teatavasti saab maksta ainult tõuaretustoetusi, ja nüüd kukkus see toetuste maksmine üsna selektiivselt välja. Maaeluminister on asjad korraldanud niiviisi, et põllumajandusküsimustes on kokku kutsutud nõukoda, mis koosneb inimestest, kellel on selles sektoris huvisid. Meie teadmise kohaselt makstakse neile ka palka ja selle nõukojaga on asendatud nõuniku institutsioon. Meil tekib ka selle koha peal küsimus, et kui see nõukoda teeb mingeid ministri jaoks olulisi otsuseid, kas siis võib olla tegemist huvide konfliktiga. Meil on austatud maaeluministrile kokku kuus küsimust, millele ootame vastust. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele vastab maaeluminister Tarmo Tamm. Palun!

Maaeluminister Tarmo Tamm

Väga austatud Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Head arupärijad, ma siiralt tänan teid selle eest, et te tõite selle teema siia Riigikogu saali, sest kogu selle perioodi jooksul ei ole minu käest keegi avalikult selle teema kohta ühtegi küsimust küsinud. Läheme siis kohe punkthaaval edasi.

Esimene küsimus: "Millised toetusi saanud farmid on omandisuhte kaudu seotud Teet Soormi ja Urmas Lahe ärihuvidega? Kui suured on neile osaks saanud toetused?" Teet Soormil puuduvad ettevõtted, mis oleksid õigustatud saama aretusühistult teenust tõuraamatu ja aretusregistri pidamise ning jõudluskontrolli läbiviimiseks. Rõhutan, Teet Soormil puuduvad ettevõtted, mis oleksid seotud toetuse saamisega. Urmas Laht on seotud OÜ-ga Markilo, millest ta omab 9,625% ja mis on õigustatud saama aretusühistult teenust tõuraamatu ja aretusregistri pidamise ning jõudluskontrolli läbiviimise jaoks summas 121 018,58 eurot. Urmas Lahe osa sellest on 9,625%.

Punkt 2: "Kui palju oli toetuskriteeriumi rakendamise hetkel 1. detsembril 2016 Eestis neid seakasvatajaid (tootjate arv, emiste arv), kes Eesti Tõusigade Aretusühistu kaudu said toetusi, ja kui palju oli neid, kes ei saanud? Miks ei informeerinud ministeerium toetusest ilmajäänuid sellest toetusmeetmest mõistliku aja jooksul enne otsuste tegemist, et ka nemad saanuks selles osaleda?" Toetuskriteeriumidele vastavaid aretusühinguid oli sellel ajal seakasvatuse alal üks: Eesti Tõusigade Aretusühistu. Põllumajandusloomade aretustoetuse taotlejaks ei saa olla seakasvatajad, vaid selleks on aretusühingud, kellele on tõuraamatu pidamise või jõudluskontrolli läbiviimise tegevusluba antud vähemalt üks aasta enne toetuse taotluste esitamise tähtaja algust. Kõigil seakasvatajatel on käesoleval ajal ja on ka varem olnud võimalus astuda aretusühingu liikmeks ja kanda oma loomad aretusregistrisse või tõuraamatusse, kui nende loomad aretusprogrammi nõuetele

vastavad, ning saada tõuraamatu või aretusregistri kaudu vastavat teenust. Samuti on olnud kõigil seakasvatajatel, kes on astunud aretusühingu liikmeks, võimalik oma loomadele saada aretusühingult jõudluskontrolli läbiviimise teenust. 1. mai 2017. aasta seisuga oli Eestis 15 300 emist, nooremist ja kultu, jõudluskontrolli all oli neist suurem osa – 10 036 looma. Siit arvestusest on välja arvatud Rakvere Farmides peetavad 11 057 emist, nooremist ja kultu, kuna Rakvere Farmid pole mikro-, väikese või keskmise suurusega ettevõtte ning seetõttu ei vasta ta põllumajandustootjate riigiabi reeglite kohaselt aretustoetuse saaja kriteeriumidele. Aretustegevuses osalemine on aretajatele vabatahtlik. Aretusprogrammiga saavad liituda need aretajad, kelle loomad vastavad aretusprogrammis ettenähtud tingimustele. Seetõttu ei osalegi paljud loomapidajad oma loomadega aretusprogrammis ega lase teha jõudluskontrolli. Tõuraamatu pidamise ja jõudluskontrolli läbiviimise teenuse osutamiseks on aretusühingutele toetust makstud 2004. aastast alates. Nii et kui keegi arvab, et 2017 oli esimene kord, kui seda hakati maksma, siis ei, seda on makstud 2004. aastast alates, nii et kellelegi midagi üllatavat siin ei saanud olla. Eelmise aasta lõpus leidis valitsus võimaluse tõsta jõudluskontrolli läbiviimise eest makstavat tasu, samuti muudeti aretustoetuse maksmine kulupõhiseks.

Punkt 3: "Milliseid järeldusi olete teinud Simsoni-Soormi juhtumist, et edaspidi oleks toetuste jagamine aus ning näeks aus välja ka avalikkuse jaoks?" Valitsuse läbirääkimistel ei arutatud seda, kuidas aretustoetust makstakse. Aretustoetuse taotlemise ja maksamise tingimused on vastu võetud 15. septembril 2016. aastal antud maaeluministri määrusega. Selleks et toetuse maksamise põhimõtted ja toetusmäärade arvutamise alused oleksid kõigile Eestis tegutsevatele aretusühingutele üheselt arusaadavad ja senisest läbipaistvamad, tehti Maaeluministeriumis eelmisel sügisel kaks kaasamisüritust, et kuulata ära kõikide osapoolte ettepanekud. Kaasamisüritusele olid kutsutud kõigi tegevusluba omavate aretusühingute ja jõudluskontrolli läbiviijate esindajad, kellele oli tõuraamatu või aretusregistri pidamise või jõudluskontrolli läbiviimise tegevusluba antud vähemalt üks aasta enne toetuse taotluste esitamise tähtaja algust. Samuti saadeti kutsed nendele aretusühingutele, mis olid saanud tegevusloa hiljem ja veel taotlejana ei kvalifitseerunud. Nii et tegelikult said kõik sellest teada ja kõik said ka seal osaleda.

Punkt 4: "Kas selline toetuste jagamise viis on vastavuses Euroopa Liidu määrustega ja kas selleks on taotletud riigiabi luba? Kas see toetusmeede on kooskõlas riigiabi reeglitega, sh kas sel toetusel on valikuline iseloom, kas see toetus annab abisaajatele turul teiste ees eelise ja kas see abimeede moonutab konkurentsi?" Aretustoetuse kohta on esitatud riigiabiteatis komisjoni määruse (EL) nr 702/2014 artikli 27 alusel. Seega, jah, selline aretustoetuse maksamise viis on vastavuses Euroopa Liidu määrustega ja selleks on taotletud Euroopa Komisjonilt riigiabi luba. Küsimuse teises pooles oli mainitud toetuse valikulist iseloomu, turueelise andmist ja konkurentsi moonutamist. Need ei ole tingimused, mida tuleks sigade jõudluskontrolli jaoks toetuse maksamisel hinnata, need on riigiabi mõiste kriteeriumid tulenevalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 107 lõikest 1. Kuna aretustoetuse on Euroopa Komisjon kirjutanud Euroopa Liidu riigiabi määrusesse, siis on komisjon nimetatud kriteeriume analüüsinud ja otsustanud, et aretustoetuse puhul on tegemist riigiabiga. Eelnimetatud kriteeriume analüüsitakse muudel juhtudel, siis, kui on kahtlus, kas meede peaks alluma Euroopa Liidu riigiabi reeglitele või mitte. Kui suudetakse tõestada, et vähemalt üks kriteerium pole täidetud, siis Euroopa Liidu riigiabi reeglid ei kohaldu.

Punkt 5: "Kui põhjendatuks Te peate seakasvatajate poolt esitatud kuludokumente? Kehtiva määruse järgi makstakse ühele tootjale (1) tõuraamatu ja aretusregistri pidamise eest kuni 18,83 eurot ühe looma kohta; ja (2) põllumajandusloomade jõudluskontrolli läbiviimine või geneetilise väärtuse hindamine 218,46 eurot ühe looma kohta. Kui suure protsendi moodustab see toetus nende tootjate seatoodangu müügi käibest? Kas Teie jaoks on eluliselt usutav, et tootjad kulutavad ka reaalselt taotletud summasid nt jõudluskontrolli läbiviimiseks?" Kordan: aretustoetust makstakse aretusühingutele selleks, et nad saaksid põllumajandustootjale osutada tõuraamatu ja aretusregistri pidamise ning jõudluskontrolli läbiviimise teenust. Kehtiva aretustoetuse määruse kohaselt makstakse toetust kulupõhiselt. Ühikumäärade kohaselt arvutatakse aretusühingule toetuse maksimaalne suurus, aretusühingul on võimalik esitada kuludokumente määruses toodud abikõlblike kulude kohta. Abikõlblike kulude loetelu on toodud aretustoetuse määruses. Ettevõtetele aretustoetust ei maksta ja seega ei saa mingisugust protsenti müügi käibest arvutada. Jah, ma usaldan Eesti aretusühinguid ja usun, et nad teevad oma tööd ausalt, samuti usaldan PRIA-t ja nende tehtavat järelevalvet.

Punkt 6: "Olete moodustanud 12. jaanuari 2017. a käskkirjaga ühe oma poliitilise nõuniku [ametikoja] asemele 7-liikmelise põllumajanduse nõukoja. Tuleb järeldada, et nõukoja liikmed on ametiisikud, kuna neil on tekkinud ametiseisund ja -pädevus. Nad saavad selle tegevuse eest maksumaksjatelt ka rahalist tasu. Teiselt poolt tegutsevad nõukoja liikmed aktiivselt põllumajandussektoris, saades [sealt] vahetult tulu. Nõukoda on teinud ministri arvukalt ettepanekuid, saades nende ettepanekute jõustumise kaudu otsest või kaudset tulu. Selline nõukoja tegevus võib olla korruptiivne, kui nõukoja liikmed teevad otsuseid olles ise pidevas huvide konfliktis. Nii on näiteks selle nõukoja esimees Urmas Laht osalenud Aafrika seakatku piiramiseks rangemate bio-ohutusnõuete sisseviimiseks või lausa tootmise sundlõpetamiseks väiketootjatele otsustamisel. Samal ajal on algatanud talle kuuluv ettevõtte Markilo AS Vajangul asuva sigala laienduse keskkonnamõju hindamise. Samuti

on Urmas Laht olnud Keskerakonna tagatoas aktiivne juba eelpool viidatud emisetootuse sisseviimisel. Kas teie näete Urmas Lahe tegevuses ametiisikuna huvide konflikti korruptsioonivastase seaduse tähenduses?" Esiteks rõhutan, et toetus, millest me räägime, on sigade tõuaretustoetus, mitte emisetootus. Põllumeestest koosneva nõukoja liikmete ülesanne on praktikutena välja tuua probleeme, teha ettepanekuid teemade käsitlemiseks ning pakkuda alternatiivseid lahendusi põllumajanduse ja maaelu probleemidele. Rõhutan siinkohal, et ministri nõuandev koda ei tee ise otsuseid ega sekku mingil tasemel raha jagamise või otsuste tegemisse. See ei ole nende pädevus. Maaeluministeriumis töötavad suurepärased oma valdkonna eksperdid, ministeriumi ametnikud, kelle nõu ja kogemused on samuti erinevate probleemide ja küsimuste lahendamisel abiks. Samuti kohtun iga nädal mitmete sektorite esindajatega, ettevõtjatega, MTÜ-de esindajatega, et kuulata nende muresid ja ettepanekuid. Lisaks sõidan päris palju mööda Eestimaad ringi ning külastan põllumehi ja ettevõtjaid. Arvan, et ministri ülesanne on kuulata erinevaid arvamusi ja ettepanekuid, neid analüüsida ja nendest parim lahendus sünteesida. Tullis nõukoja liikmete juurde tagasi, ütlen, et nõukoja seitsmest liikmest ainult üks kuulub Keskerakonda. Sinna kuulub üks Eesti suuremaid kartulikasvatatajaid, mahasektori esindaja, noortalunike esindaja, üks Eesti suuremaid teraviljakasvatatajaid. Nii et sinna on kaasatud kõik spetsialistid kõige paremas tähenduses ja seitsmest liikmest ainult üks kuulub Keskerakonda. Kas nad saaksid kuidagi mõjutada minu otsust või panna mind tegema midagi sellist, mis mulle mitte kuidagi ei meeldi? See lihtsalt ei ole võimalik. See on lühidalt kõik. Aitäh teile küsimuste esitamise eest!

Esimees Eiki Nestor

Küsimused maaeluministrile. Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea minister! Palun, kas te täpsustaksite, mis kuupäeval ja kelle allkirjaga saadeti kõikidele tootjatele välja teade, et on võimalik saada lisatoetust või, õigemini, et toetuse summad on suurenenud? Te rääkisite, et Euroopa Komisjonilt on taotletud riigiabi andmise võimalust. Te rääkisite kaalumise kohta, aga te ei öelnud, kas see luba on väljastatud. Kas te, palun, täpsustaksite, kas see on väljastatud ja kui on, siis millal?

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! See luba on väljastatud 2014. aastal. Nii et see luba on olemas. Aga mis kuupäeval me saatsime välja teate, et kõik osapooled saavad ministeriumis läbirääkimistel osaleda, seda ma kindlasti täpsustan. Ma saadan teile, lugupeetud Riigikogu liikmetele, selle vastuse spetsiaalselt, sest mul ei ole kaasas andmeid selle kohta, mis kuupäeval me selle teate välja saatsime. Kõigil oli võimalik osaleda, kõik olid teadlikud. Ma ütlen veel kord, et sisuliselt midagi ei muutunud. Sigade tõuaretustoetust makstakse alates 2004. aastast, 2016. aastal oli see suurusjärgus 450 000 eurot. Kui uus koalitsioon riigis võimule tuli, siis ta nägi, milline olukord selles sektoris valitseb. Võib-olla ka teie, lugupeetud Riigikogu liikmed, mõistate, et kui riik ei oleks siin sekkunud, siis ei tea, kuhu me oleksime välja jõudnud. Ma toon mõned arvud. 2014. aastal oli Eestis 378 000 siga, 2016. aasta lõpuks oli see arv langenud 265 000-le ehk kahe aastaga oli see arv vähenenud 113 000 võrra. 2017. aastal on see arv uuesti pööranud tõusule, Eestis on 287 000 siga. Ma hiljaaegu kuulsin Statistikaameti andmeid, et kolmandas kvartalis kasvas sigade arv 7%. Nii et see meede, mille me ellu viisime, on täitnud oma eesmärgi. Ma arvan, et ta täidab eesmärgi veel kord, selles mõttes, et me suudame katta oma siseturu sealihavajadusest praegu ainult 73%. Lisaks on kõne all töökohad maal, maaelu ja kogu elu laiemalt, nii et riik lihtsalt pidi siin toimetama. See oli riigi võimalus ja riik kasutas selle ära. Ega Eesti ei ole siin ainulaadne, analoogseid toetusi makstakse ka Lätis. Kui veel täpsustada, siis võib öelda, et näiteks seakasvatuse otsetoetust ei ole Euroopa Liidus olemas, on olemas toetus lehmade, lammaste ja lihaveiste jaoks, aga sigade jaoks ei ole sellist võimalust, et ühiku alusel makstaks otsetoetust. Aga ma lasen teile saata selle kuupäeva, kunas me need teated välja saatsime. Siis te saate kinnituse, et kõik said osaleda ja kellegi eest seda saladuses ei hoitud. Seal ei olegi tegelikult saladust, sest kõik teadsid, et alati pidi andmed esitama 1. detsembriks. Midagi tegelikult aastaga ei muutunud, lihtsalt summa kasvas 2 miljoni peale.

Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Austatud minister! Te kasutasite ära võib-olla selle, et esimeses küsimuses ei ole mõte mitte päris lõpuni välja kirjutatud. Linnamäe Peekon peaks olema küll seotud Teet Soormi isaga, kui mitte tema

endaga, nii et seos on siin ilmne. Aga minu küsimus on see, et 2 miljonit ei ole 450 000, see on tunduvalt suurem summa. 14. novembril koalitsioonikõnelustel otsustati see summa ja kaks päeva hiljem tegi Läänemaa seafarm Linnamäe Peekon avalduse, alustamaks jõudluskontrolli ja saamaks vastava aretusüingu liikmeks. Kuidas te lükkate ümber avalikkuses väga selgelt tõusetunud kahtluse, et tegemist oli siseinfo kasutamisega? Vastasel juhul ei oleks Linnamäe Peekonil see otsus ju nii kiirelt tulnud.

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Mul on raske seda kommenteerida. Linnamäe Peekon püüdis juba maikuus aretusühinguga registris liituda ja ka neile ei olnud teadmata, et 1. detsembriks peavad nad olema registreeritud. Muidugi, ma ei tea, kes on Linnamäe Peekoni omanikud, aga ma igatahes neid kiidan, sest nad ostsid väliskapitali käest seafarmi Eestile tagasi. Nii et igal juhul minu kiitus nendele, et nad tegid sellise tugeva sammu. Ja mitte ainult seakasvatajad ei osta farme tagasi, vaid ka taimekasvatajad on sadade hektarite kaupa väliskapitalilt põlde tagasi ostnud. Nii et sektor hakkab kosuma. Aga leida siin mingit konflikti ... Ma isegi ei oska öelda, mis see informatsioon võis olla, mida nad ei teadnud. Läbirääkimised olid kõik avalikud. See oli avalik, et taastatakse *top-up*. See oli avalik, et seakasvatajatele tuleb täielik toetus. Ma ei tea, mis info varjamisega siin tegemist on või mis infot võis keegi kellegi käest saada. Mul on seda väga raske mõista, ma ei tea seda. Ausalt öelda, ma ei tea, kus see eelis võis kellelgi tekkida ja milles see eelis seisneb, sest see on avalik, et 2004. aastast alates maksti sigade tõuaretustoetust. Praegu on aasta 2017, seega on seda 13 aastat makstud. Mis saladust seal oli? Ma ei tea.

Esimees Eiki Nestor

Igor Gräzin, palun!

Igor Gräzin

Tähendab, kogu see lugu on selline, et kui me mõtleksime mitte sigade, vaid raha peale, ja kui siin meie asemel oleks Finantsinspeksioon ja tegemist oleks mingisuguse panga või finantsettevõttega, siis ma arvan, et arreteeritud ei oleks mitte üks inimene, vaid kohe mitu ja tegevusload oleks ära võetud, sest kogu see punkt, mis siin kõne all on, viitab väga selgelt siseinformatsiooni kasutamisele. Tõepoolest, täna on kogu siseinformatsioon teada, aga turul on tähtsust sellel, millal keegi midagi teada saab, kas kaks päeva varem või kaks päeva hiljem kui teised. Rahanduses on see järgmine samm kriminaalsuse suunas. Sellepärast kordan ma eelmist küsimust. Kas minister väidab, et mingit sise-*trading*'ut, siseinformatsiooni liikumist Soormide, nendega seotud suguvõsade ja kogu selle pundi seas ei ole olnud?

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh, lugupeetud küsija! Isegi kui seda informatsiooni oleks olnud, siis ma küsin, mis eeliseid nad oleksid saanud. Ma ei kujuta seda ette. See on avalik, et makstakse 2 miljonit, see on teada, et 1. detsembrist nad peavad registris olema, see on avalik. Millest see eelis tekkis, kui keegi kellelegi ka midagi sosistas? Ma ei saa sellest aru. Lubage, et ma loen ette ühe lugupeetud inimese sõnad. Minu nõukoja liige, OÜ Voore Farm juhataja Indrek Klammer on öelnud, et asjad seakasvatuses on niivõrd kontrollitud ja seaduslikud, et selline siseinfopõhine tegutsemine ei tuleks isegi kõne alla. Ta rõhutab, et ta on Eesti Tõusigade Aretusühistu nõukogu liige ja teab seega täpselt, kuidas toetuse maksmine käib. Klammer ütleb, et sigade liikumine on Eestis vaata et paremini kontrollitud kui inimeste sissekirjutamine, nad ei saa suvaliselt liikuda. Esiteks on neil passid ja teiseks pannakse neile kohe pärast sündi numbrid kõrva. See on väga lugupeetud põllumehe hinnang, et paremini ei olegi võimalik seda kontrollida. Sõbrad, uskuge, kõik ei ole alati nii must, nagu te arvate, et kõigi toetuste maksmine käib ainult sel põhimõttel, et keegi saaks mingit edu ja kasu. Praegu on saanud edu ja kasu seakasvatusektor. Nagu ma ütlesin, sellel aastal on see sektor pööranud tõusule, 7% on sigu rohkem kui aasta tagasi. Kahe aastaga vähenes sigade arv aga üle 100 000. Kas valitsus oleks pidanud selles olukorras kõrvaltvaatajaks jääma? Mis see valitsuse ülesanne siis on?

Esimees Eiki Nestor

Artur Talvik, palun!

Artur Talvik

Aitäh, eesistuja! Hea minister! See hüppeline tõus meenutab varjatud toetuste andmist või varjatud toetamist. Me teame jah, et Euroopa Liidus ei tohi seakasvatusele otsetoetusi maksta, kriisiabi me oleme maksnud juba nii palju, kui võimalik jne. Kas tõuaretustoetuse hüppelist tõusu võib nimetada viimaseks õlekõrreks

seakasvatavate toetamisel? Teine pool küsimusest on see, kui paljud Eesti seatootjad ei ole tõuaretusühingu liikmed.

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Ma ei tea, kas see oli nüüd viimane ölekörs, aga see oli vähemalt üks ölekörs, mis andis neile lootuse ja ootuse, et neid toetatakse samamoodi nagu naabreid Lätis. Kas see summa, 2 miljonit, on suur? Ma ei oska seda hinnata. Ütleme, et see auk, mis oli eelmiste aastatega tekkinud, on kindlasti mitu korda suurem sellest toetusest, mida nad saavad. Ütlen veel kord, et see on ainuke võimalus seakasvatust sellisel moel toetada. Euroopa Liidu reeglid ei näe ette otsetoetuste loomühiku alusel maksmist, seega on see ainuke võimalus. Kindlasti on järgmisel aastal see summa ühiku kohta väiksem. Kõik seakasvatavad ei astunud ühingu liikmeks. Ütleme, eelmine summa oli suhteliselt väike. Kui varasematel aastatel maksti tõuaretustoetust umbes 2 miljoni eest, siis sigade osa oli selles 350 000 – 400 000 eurot, mis jäi ühiku kohta väikeseks. Seakasvatavad lihtsalt ei astunud ühingu liikmeks ja sellest tulenevalt see nii kujunes. Ma arvan, et järgmisel aastal on neid oluliselt rohkem. Seepärast on eriti tähtis see, et nad oleksid tõuaretusühingu liikmed. Teiseks, kui emiseid on rohkem, siis me saame ka seakarja rohkem. See on laiem teema, selleks et sealiha kvaliteet paraneks ja me kvaliteetsemaid sorte või tõuge kasvataksime. Aga see on üks võimalus, kuidas seda sektorit on võimalik tõusule pöörata. Me katame ise ära 73% oma siseturu vajadusest. Kujutage ette, kui palju me kaotame selle tõttu, et keegi meile seda liha impordib. See on päris suur summa. Seda kõike taastada on suhteliselt keeruline. Kas see toetuste summa on suur või väike? Mina ütlen, et kokkuvõttes on see väike, sest see auk, mis on aastatega tekkinud, on ikkagi kümneid kordi suurem. See summa läheb juba investeringuteks.

Esimees Eiki Nestor

Monika Haukanõmm, palun!

Monika Haukanõmm

Aitäh! Lugupeetud minister! Mulle tundub, et te ei vastanud Artur Talviku küsimuse teisele poolele, mis puudutas seda, kui palju on tõuaretusühingus liikmeid ja kui paljud seakasvatavad sinna ei kuulu. Minule teadaolevalt vähemalt pooled Eesti emistest ja osa nende pidajatest ei kuulu tõuaretusühingu alla. Näiteks on Rakvere lihakombinaadil ja Valga lihakombinaadil oma tõuaretus. Minu küsimus on väga lihtne. Kui otsustati, et tõuaretus vajab toetust, siis miks ei makstud toetust kogu tõukarjale, vaid otsustati maksta toetust konkreetse tõuaretusühingu kaudu? Kellelegi ei ole saladuseks, et seda organisatsiooni juhib kahjuks keskerakondlane Urmas Laht. See jätab asjast lihtsalt väga halva mulje.

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Mina tunnistan ausalt, et mina ei kuulu sellesse organisatsiooni. Sellesse, kuidas nad endale juhti valivad, kas nad teevad seda erakondliku kuuluvuse, kvalifikatsiooni või kompetentsuse järgi, ei saa minister mitte kuidagi sekkuda, nad on sõltumatud. Aga te, lugupeetud rahvasaadik, ei kuulunud vist korralikult. Ma loen teile veel kord ette: 1. mai 2017. aasta seisuga oli Eestis 15 300 emist, nooremist ja kultu, millest jõudluskontrolli all oli suurem osa, 10 036 looma. Sellest arvutusest on tõesti välja jäänud ka HKScan ja Atria, kuna nemad riigiabi reeglite järgi ei kvalifitseeru. Need loomad peaksid minu teadmist mööda olema Soome jõudluskontrolli registris. Sellest ka selline lähenemine.

Esimees Eiki Nestor

On eriline au ja alati siiras rõõm anda sõna Igor Gräzinile, aga kodu- ja töökorra seaduse järgi saan ma arupärimiste ajal küsimuse esitamiseks sõna anda ainult ühel korral. Vabandust! Urmas Kruise, palun!

Urmas Kruise

Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga auväärne minister! Te üritate selles saalis jätta muljet, nagu seakasvatusektorile ei oleks varem kordagi kriisiabi makstud. Te unustate fakti, et praegune valitsus ei ole maksnud veel pooltki seda kriisiabi, mida kaks eelmist valitsust suutsid välja maksta. Selle kaudu te üritate öelda, et kui isevarustatuse tase Eestis oleks 100% või 110%, siis see sealiha ja need sealihatooted jõuaksid kõik Eesti tarbija lauale. Te peaksite olema ju väga hästi kursis, et siis, kui Eestis oli isevarustatuse tase 100% või natuke rohkem, olid import ja eksport enam-vähem tasakaalus. Ma tahan küsida aga hoopis seda, kas te oleksite valmis nii innukalt tõstma ka veisekasvatavate tõuaretustoetusi. Seakasvatuses tehti selline trikk, et põhimõtteliselt tõusis ühikutoetus kuni 10 korda ja sektori teised osapooled on selle tõttu üsna pahased.

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Kuidas ma ütlen? Eelmise valitsuse ajal lihtsalt vaadati kõrvalt ja lasti piimakarjast ära viia 13 000 korralikku tõulooma, mis läksid enamikus Lätti, Leetu ja Poola. Valitsusel oli võimalus toetada, aga ta ei toetanud. Sigade arv vähenes üle 100 000, valitsus vaatas lihtsalt kõrvalt. Teil oli võimalus maksta 70 miljonit eurot *top-up*-i, te jätsite selle võimaluse kasutamata ja lihtsalt vaatasite kõrvalt, kuidas laudad tühjenesid ja külades jäid inimesed ilma tööta. Ma arvan, et seakasvatusektoris on seda kõike kas võimatu või väga keeruline taastada, et saavutada uuesti see sigade arv, mis oli enne kriisi. Mis puudutab veisekasvatuse toetamist, siis eks me vaata seda kõike sektoripõhiselt. Ma kiidan lihaveisekasvatajaid, kes on suutnud lihaveiste arvu sellel aastal kasvatada vist 10 000 võrra. Nad teevad väga head tööd. Loomulikult, me aitame ka neid ja nemad saavad nende tõuaretustoetuste taotlemises osaleda. Kas see on alati piisav? Sektor kasvab väga hoogsalt ja ilmselt on kahe-kolme aasta pärast Eestis 100 000 lihaveist. Suurepärane töö ja ma kiidan selle sektori esindajaid, aga see ei aita kuidagi seakasvatusektorit järele. Meie asi, ministri ja valitsuse asi on vaadata ka tabeleid ja arve, et näha, kus meil on vajakajäämisi ja kus ei ole. Siin on meil vajakajäämisi ja sellest tulenevalt uus valitsuskalitsioon sellise poliitika ka valis. Mul on hea meel, et see on koalitsioonilepingus sees ja kõik osapooled seda aktsepteerivad. Nii et valitsuse kõik kolm osapoolt said aru, et seda sektorit on vaja järele aidata.

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Ka piimakarja tõuaretusühistu saab toetust, kuid ei jaga seda oma liikmete vahel laiali, vaid kasutab seda üldises suures proportsioonis, et tõuaretust tervikuna piimakarjanduses edasi viia. Miks nüüd otsustati valida see teine tee, et jagada toetus üksikutele kasvatajatele laiali ja teha seda kulupõhiselt? Need on kaks põhimõtteliselt erinevat lähenemist. Miks sigade puhul mindi seda teist teed pidi?

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Väga hea ja asjalik küsimus. Ma kiidan teid, sest te orienteerute väga hästi ka põllumajanduspoliitikas. Piimandussektor on Eestis üks tugevamaid sektoreid. Nad korraldavadki oma elu sektoripõhiselt. Ma ütlen, et Eesti võimalus ongi piimandussektor. Ma loodan, et ma ei solva ühtegi teist sektorit, aga nii see on, kui arvestada meie kliimat ning kogu seda aretustemaatikat läbi ajaloo. Ega pole asjata nii, et me oleme Euroopa Liidus teisel kohal piima väljalüpsi poolest lehma kohta, ainult Taani on meist eespool. Ma ütlen, et on ainult aja küsimus, millal Eesti Taanist mööda jõuab. Sektor on ise sellise tee valinud. Seakasvatusektoris on täpselt samamoodi: nad hindavad ise, kuidas tõugu parandada jne. See ei peaks olema valitsusekeskne. Sektor ise toimetab ja see ongi nende valik. Ma arvan, et see on hea, kui nad ise kontrollivad ja ise toimetavad. Väita, et keegi saab seal kuidagi asju korraldada, ei ole lihtsalt võimalik, sest seal on nii palju huvigruppe. Ma mäletan neid arupidamisi, mis ministeeriumis aasta lõpul toimusid. Ega need ei olnud päris rahulikud, aga kõik said aru, et see on täiendav võimalus, mida pakub see valitsus, kes eelmisel aastal võimule tuli.

Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! See on minusugusele linnamehele väga huvitav arutelu. Aga tehke linnapoisile selgeks, miks see emiste tõuaretus, nende jõudluskontroll ja kogu see maailm nii palju kallim on kui piimakarja või piimalehmade puhul.

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh! Lugupeetud Riigikogu liige! Kui ma tahaksin nüüd teile ette lugeda, millised on abikõlblikud kulud tõuraamatu või aretusregistri pidamise puhul ja millised on jõudluskontrolli läbiviimise või geneetilise väärtuse hindamise kulud, siis peaksin ütleva, et seda on kaks lehekülge. Ma luban teile ... (Hääl saalist.) Kuidas? Ühe lausega? Ma ei ole - andestust! - nii hea poliitik, et ma ühe lausega suudaksin kokku võtta selle, mis on kahel leheküljel kirjutatud, aga ma ütlen, et need tingimused on nii erinevad. Ma loen siis ette abikõlblikud kulud: tõuraamatu või aretusregistri pidamisega seotud tööjõukulu ning sellelt arvestatud tulu- ja sotsiaalmaks, kohustuslik kogumispension ning töötuskindlustusmaks, väikeinventari ja materjali kulu, tõuraamatu või aretusregistri pidamise koolituse kulu, põhivahendite haldamise kulu, looma põlvnemise tõestamiseks ja identifitseerimiseks tehtava geneetilise uuringu kulu, infotehnoloogiakulud riist- ja tarkvarale ning arenduskulu,

tõuraamatu või aretusregistri pidamisega seotud transpordikulu, tõuraamatu või aretusregistri pidamisega seotud sisseostetava teenuse kulu, tõuraamatu või aretusregistri andmetega seotud trükiste kulu ning üldkulu kuni 15% punktides 1–9 sätestatud kulude summast. Punkt 2 on sama pikk ja isegi veel pikem. Näete, millest see koosneb. Jah, nii see on.

Esimees Eiki Nestor

Jaanus Marrandi, palun!

Jaanus Marrandi

Lugupeetud härra minister! Te vastasite kolleeg Ammassele, aga tegelikult maksti veisekasvatusele ju ka eritoetust. Nagu siin palju juttu on olnud, veisekasvatusele toetuse maksmine on Euroopa Liidus n-ö otseselt võimalik, aga seakasvatusele ei saa niimoodi toetust maksta. Samas oli seakasvatuses kujunenud olukord, kus tõukari vähenes. Selles olukorras tekkis tõumaterjali kui sellise säilitamise probleem. On selge, et tõuaretusmeede seakasvatuses oligi otsene majanduspoliitiline meede, selleks et tõukarja säilitada. Teistmoodi ei olnud see nende reeglite raames võimalik. Kas võiks olla nii, et oligi valitud põhimõtteline majanduspoliitiline meede, et seakasvatust üldse toetada saaks?

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh, lugupeetud Riigikogu liige! Te ise küsisite ja ise ka väga täpselt vastasite. Teie olete suurem poliitik kui mina, sest te olete praktik, te tegelete selle asjaga iga päev. Tegelikult nii ongi, jah. Ma ütlesin ka enne, et veisekasvatust ja piimalehmakasvatust on võimalik toetada otsetoetustega, aga seakasvatust ei ole võimalik nii toetada, seda on võimalik toetada ainult tõuaretusühingute kaudu. Siin see vastus ongi.

Esimees Eiki Nestor

Erki Savisaar, palun!

Erki Savisaar

Aitäh, austatud juhataja! Lugupeetud minister! Kuidas kogu sellesse toetustepaketti, mis praegusel valitsusel on põllumeeste jaoks tehtud, suhtuvad põllumeeste katusorganisatsioonid: põllumeeste keskliit, talupidajate keskliit, põllumajandus-kaubanduskoda? Kas nad nõustuvad selle väitega, et seakasvatavad on kuidagi privilegeeritud seisundis ja sektori teistele liikmetele tehakse liiga, või nad leiavad, et see meede on läinud õigesse kohta?

Maaeluminister Tarmo Tamm

Aitäh, lugupeetud Riigikogu liige! Sektor ise nagu ei pahanda, nad saavad aru. Kui peeti koalitsiooniläbirääkimisi, siis pöördusid koalitsiooniläbirääkimiste osapoolte poole põllumeeste keskliit, talupidajate keskliit ja ka põllumajandus-kaubanduskoda, kes kõik tegelikult toetasid seda. Nad eeldasid, et need toetused kehtestatakse selleks, et sektorit uuesti tõusule pöörata, mis tänaseks päevaks on ka õnnestunud. Kas võiks arvata, et põllumehed on hästi pahased selle peale, kui keegi kõrval saab mingi toetuse? Nad näevad, et kogu maaelu ja see sektor areneb. Nad ei ole sellised inimesed, kes selle pärast kadedust tunneksid. See oli nende soov ja see soov kajastub ka koalitsioonileppes.

Esimees Eiki Nestor

Rohkem ministrile küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Andres Herkel arupärijate nimel, palun!

Andres Herkel

Härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Austatud minister! Tuleb teha mõned täpsustused. Nagu ma juba osutasin, minister esimese küsimuse vastuses hiilis kõrvale Teet Soormi ärihuvidest ja isegi jättis mulje, nagu neid ei oleks või nagu tema, härra minister, nendest mitte midagi ei teaks. Ma pean siin tegema mõne osutuse. Soormiga seotud ettevõttest oli saanud Linnamäe Peekoni osanik pool aastat varem ehk mais 2016. Varem polnud see ettevõtte ka jõudluskontrolli oluliseks pidanud, vähemalt ei olnud neid asju korda aetud. Siis tulidki need kuupäevad, millele ma siin osutasin. Loogika on ümberlukkamatu. 14. novembril tehti koalitsioonikõnelustel selle toetuse maksmise kohta otsus. Keskerakond tahtis, et see toetus oleks veel oluliselt suurem, planeerides selleks 5 miljonit, koalitsioonikõnelustel jäi toetuse suuruseks 2 miljonit. 16. novembril esitas Kadri Simsoni elukaaslase Teet Soormiga seotud Läänemaa seafarm avalduse, alustamaks loomade

jõudluskontrolli. See farm oli Linnamäe Peekon. 22. novembril võeti Linnamäe Peekon Eesti Tõusigade Aretusühistu liikmeks. Jõudluskontroll võttis arvele 584 emist. Ka emiste arvu suurenemine võib teatud küsimusi tekitada.

Nüüd veel mõned osutused. Igor Gräzin on vist küll saalist ära läinud, aga tema küsimuses kasutatud analoogia börsiga ja siseinfo kasutamiseega on minu meelest täiesti asjakohane. Aegrida jätab mulje siseinfo kasutamisest ning seda ei ole mitte keegi ümber lükanud, ei Kadri Simson ise ega peaminister Jüri Ratas, kellelt seda on korduvalt küsitud. Seda ei teinud täna ka maaeluminister.

Nüüd toetuse suurusest. Jah, kui siin mainiti, et varasematel aastatel oli see 450 000 eurot ja nüüd korraga on see 2 miljonit eurot (nagu ma mainisin, Keskerakonna soov oli sinna meetmesse liigutada 5 miljonit), siis see erinevus on ikka päris suur. Aga mulle tundub, et siin on üks probleem veel. Nimelt, selle tõuaretustoetuse kõrge taseme sisse (üle 200 euro sea kohta) on peidetud dotatsioon, mida Euroopa Liidu reeglid üldjuhul ei luba. Kogu see toetus tulnuks paigutada kriisiabi meetmetesse, millele eelmine maaeluminister Urmas Kruuse eespool ka osutas. Siis me oleksime päris kindlad, et kogu see tegevus on Euroopa Liidu reeglite sätte ja mõttega kooskõlas.

Siin kõlas ka viide põllumajandusorganisatsioonidele. Mulle tundub, et vähemalt viide taluliidule oli ebatäpne. Kahtlemata võetakse toetused alati vastu, aga võib-olla on natuke ennatlik öelda, et just selline ettepanek ja selline toetus leidis otsekohe aplausi. See kiri, mis välja läks, ei sisaldanud tõuaretuse kohta ühtegi arvulist viidet, tõuaretusest räägiti üldiselt, vastupidi *top-up*'ile ja kriisiabile, mille puhul oli juttu konkreetsetest summadest.

Kõige lõpuks veel osutus huvide konfliktile. Urmas Lahe ärihuvid on siin ilmsed. Minister osutas sellele, et nõukoja liikmetest enamik ei ole Keskerakonna liikmed. Nõukoja esimees on Keskerakonna liige ja on väga selgelt sektoris ärihuvidega seotud. Meil ei ole siiski tekkinud veendumust või arusaama, et otsuste tegemisel ja soovitude kirjutamisel huvide konflikti olnud ei ole. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Hea esimees! Head kolleegid! Seakasvatusele tekkinud väikene tagasilöök on ju Eesti riigireformi mõistes tegemata jäänud asja tagajärg, nimelt ei ole meie ametkondade vahel piisavat koostööd. See jama sai alguse siis, kui seakatk võttis võimust ja meil oli minister, kes ei olnud suuteline operatiivselt reageerima ja jahimeeste palvetele vastu tulema, et anda see luba probleem likvideerida. Aga see on tagantjärele tarkus. Ma loodan, et järgmised valitsused ei lase sellisel asjal sündida.

See teema ehk keskerakondlik valitsemiskultuur, see huvide konflikt põllumajanduses on toonud esile ka sõnavõtte, milles on öeldud, et meie põllumajanduspoliitika on liiga suures sõltuvuses toetustest ja toetused on pandud sõltuma tootmisest. Need ettevõtjad, kes, ma julgen öelda, on eelkõige parempoolse maailmavaate esindajad, toovad esile, et me vajaksime riigi toetust hoopis nendele tegevustele, mis võimaldaksid leida turgu väljastpoolt Eestit. Kui meil on turg, siis meil on ka tootmine, kui meil ei ole turgu, siis meil ei ole ka tootmist.

Paar päeva tagasi esines "Aktuaalses kaameras" Raul Peetson Halinga OÜ-st. Minu meelest on tal Pärnumaal väga eeskujulik ettevõtmine, olen ise seal käinud. Tema mõttemaailm on minu arvates väga eeskujulik. Nii mitme teisegi tootmisvaldkonna esindajad on välja toonud, et EAS-i toetused ja pakutavad võimalused välisurgude leidmiseks pole piisavad. Me vajame rohkem nii tootjate koostööd kui ka riigi kaasabi. Sellele, ma arvan, me peame toetusepoliitikas eelkõige mõtlema, mitte niivõrd sõltuvust süvendama. Üleskutse ministrile on leida eelkõige neid toetusmeetmeid, mis soosivad iseseisvat hakkama saamist. Jah, eks see ole probleem, kumb oli enne, muna või kana. Põllumajanduspoliitika on Euroopas üks sotsialistlikumaid poliitikaid.

Laustoetused on meie tootjad natuke nõrgemasse positsiooni pannud, aga meie kui väikeriik peame otsima lahendusi, kuidas sellist sõltuvust vähendada. Euroopa Liidu toetused seda, ma arvan, järk-järgult ka teevad, kuigi ma arvan ka, et see on see valdkond, kus ärakukkumisi hüppeliselt toimuma ei hakka. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Erki Savisaar, palun!

Erki Savisaar

Austatud juhataja! Lugupeetud Riigikogu! Eelmise aasta novembris ametisse astunud valitsuse üks olulisemaid prioriteete on olnud Eesti põllumajanduse tulevik, seda sel põhjusel, et kahetsusväärset pole varasemad valitsused Eesti põllumeest rasketel aegadel meeles pidanud. Keskerakond on alati leidnud, et Eesti

põllumajandusmaa ja toidutootmine on olulised meie julgeoleku tagamiseks, majandusarenguks ja ka maapiirkondade ellujäämise jaoks, sest need annavad väga paljudele inimestele tööd. Enne koalitsioonilepingu allakirjutamist pöördusid koalitsiooniläbirääkimisi pidavate erakondade poole ühiselt põllumeeste keskliit, talupidajate keskliit ja põllumajandus-kaubanduskoda. Nad soovisid, et koalitsioonilepingus oleks sees ka aastatel 2017–2020 Eesti põllumajandusele makstavad toetused. Nad soovisid, et üleminekutoetusi makstaks täies mahus, samuti avaldasid nad lootust, et uus valitsuskoalitsioon suudab astuda tõhusamaid samme Eesti põllumajandus- ja toidusektori ning maaelu arendamiseks. Veel eelmisel aastal tõdeti, et Reformierakonna juhitud valitsuse viimaste aastate poliitilised valikud on võimendanud piimandussektoris turukriisi ning põhjustanud Eestis piimatootmise vähenemist. 2014. aastaks oli Eesti kahe aastaga kaotanud 9000 piimalehma. Vaatamata kriitilisele olukorrale, ei leidnud toonane valitsus eelarves võimalusi üleminekutoetuste maksmiseks. Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja juhataja Roomet Sõrmus tõi välja, et kui Lätis lepiti kokku, et põllumajanduse otsetoetused aastatel 2014–2016 ei vähene, ja meie naaber maksis ka piimatootjatele tõuaretustoetust, mis võimaldas neil kriisi ajal vastu pidada ja piimakarja isegi täiendada, siis Eesti valis teise tee. Teise tee valis toonane valitsus ka Aafrika sigade katku poolt laastatud seakasvatuse toetamisel.

Keskerakonna mure, mida me rõhutasime juba 2015. aastal erakonna volikogus, kõlas kurtidele kõrvadele. Me nõudsim, et Vabariigi Valitsus võtaks kõiki võimalikke meetmeid selle põllumajandussektori toetamiseks, sest on ju selge, et Eesti seakasvatavad konkureerivad teiste Euroopa Liidu liikmesriikide tootjatega. Paljud liikmesriigid toetasid seakasvatust mitmete meetmetega, meie mitte. Eesti valitsus vaatas ebavõrdset konkurentsi kahjuks vaid pealt. Vaatamata sektorit laastavale seakatkele, ei saanud seakasvatavad põllumajandusele ettenähtud toetustest peaaegu midagi. Rohkem kui 400 seakasvatajat pidid oma tegevuse lõpetama. Kahju Eesti majandusele ulatus juba 36 miljoni euroni.

Maaettevõtjate mure oli seega põhjendatud, sest kriisi tõttu oli kannatanud sea- ja veisekasvatuse potentsiaal. Usun, et kõigile on selge, et toetus pidi minema nendele põllumajandusharudele, kus kriis oli olnud kõige teravam, ehk piima- ja sealihasektorisse. Seetõttu on mul hea meel, et valitsuskoalitsioon rõhutas kohe alguses, et põllumajandus on nende prioriteet, ja tegi seda mitte ainult sõnades, vaid ka tegudes. Uus valitsuskoalitsioon ei pööranud ettevõtjatele selga, kuulas neid ja võttis nende ettepanekuid arvesse. Koalitsioonileping sai tehtud just nimelt põllumehi kuulates, selle üle tunnen ma ainult rõõmu.

Toon veel välja, et järgmise aasta eelarves on ka täiendav toetus põllumajandusele, 18,4 miljonit eurot. Koos koalitsioonileppest tulenevate eraldistega üleminekutoetusteks ja tõuaretustoetusteks antakse Maaeluministeriumile üle 40 miljoni euro põllumajanduse, toiduainetööstuse ja maaelu edendamiseks. Valitsus maksab põllumeestele üleminekutoetusi maksimaalses lubatud määras kuni 2020. aastani. Seda pole eelmised valitsused teinud. Aitamaks kodumaist seakasvatust üle saada sigade Aafrika katku leviku tõttu tekkinud kriisist, on valitsus kokku leppinud, et järgmisel kolmel aastal panustatakse sigade aretusse igal aastal lisaks veel 2 miljonit eurot. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Jaanus Marrandi, palun!

Jaanus Marrandi

Lugupeetud juhataja! Head kolleegid! Mind tõi siia pulti natukene rääkima soov selgitada, mis asi üldse on põllumajandustoetus. Meil räägitakse põllumajandustoetusest sageli niisuguses võtmes, nagu rääkis ka eelkõneleja, Vabariikonna daam, justkui oleks tegemist sotsiaaltoetusega. Põllumajandustoetus on tegelikult ettevõtlusdotatsioon. Dotatsioonidel on majandusvaldkonnas absoluutselt teistsugune mõõde ja sisu kui sotsiaaltoetustel, mis muidugi on ju sotsiaalvaldkonnas olemas. Eesti põllumehed on väga konkurentsivõimelised. See väljendub nii meie ettevõtluse struktuuris kui ka toetustest sõltuvuse ulatuses. Eesti põllumees on reeglina Euroopa põllumehest ees just nimelt selles mõttes, milline on toetuste osakaal majandustulemuses: see on Eestis palju väiksem kui n-ö vanades Euroopa Liidu riikides. Eesti põllumees on selles suhtes oluliselt edumeelsem, keegi neist ei oota kuskil, käsi pikka.

Teise teemana toon ma välja, et võib-olla on natuke hämmastav kuulda, kui üsna tüüpilisest läbirääkimiste olukorrast räägitakse kui mingisugusest siseinfo valdamisest jne. Minu arvates ei saagi koalitsiooniläbirääkimisi või ühegi teema või valdkonna läbirääkimisi pidada niimoodi, et seal räägivad inimesed, kes asjast mitte midagi ei tea. Siis olekski nii, et mingisugused asjad kargavad nagu pisuhänd kuskilt tolksti sisse, aga sisust endast ei räägitagi. On loomulik, et põllumajanduse esindusorganisatsioonid ükskõik mis valdkonnas annavad sisendi, kirjutavad omad taotlused, esitavad teatavad soovid. Igal aastal needsamad põllumeeste organisatsioonid on saatnud oma kirjad vist kõikidele fraktsioonidele. On täiesti loomulik, et kui minnakse läbirääkimiste laua taha ja suudetakse milleski kokku leppida, siis seda infot vallatakse. Mina julgen öelda, et

kui kokkulepe on saavutatud, siis selle organisatsiooni esindajale ma küll ruumist välja minnes helistan ja ütlen, et kuule, Roomet Sõrmus, põllumajandus-kaubanduskoja juht, sa saatsid siia Eesti põllumeeste esindajana kirja ja meil õnnestus see asi läbi suruda. Ma tean, et ka teised valitsuskoalitsioonipartnerid teevad samamoodi. Kas see on nüüd siseinfo edastamine või mis asi see on? Küll aga oleks küsimus siis, kui oleks edastatud andmeid täpselt ühele tootjale suunatud mingisuguse rahasumma kohta. Niisuguseid asju ei ole olnud. Praegusel juhul on see nagu loomuliku poliitilise lobi küsimus. See on üksiku ja üldise eristamise teema: millal võetakse asju üksikult, millal üldiselt. Sellel tuleb vahet teha. Kui me seda vahet ei tee, siis ei ole võimalik ju ühtegi asja ajada.

Kui rääkida sellest, kas see oleks pidanud olema tõuaretustoetus või mis tahes muu asi, siis jah, see on majanduspoliitiline meede selle tarbeks, et seakasvatus ja tõukari Eestist üldse ära ei kaoks. Kas seda makstakse ühe ühiku kohta nii- või naasuguse suurusega, see on teine küsimus, aga nii oli võimalik seakarja toetada ja seda tehti. See on minu arvates väga mõistlik, ja arutada, kas seda oli vaja või ei olnud, ei ole vist mõistlik. Eesmärki see toetus igal juhul täitis. Nagu me lugupeetud ministri ettekandest kuulsime, seakasvatuses on suurim kriis mööda saanud. Tõuaretuse kaudu toetamisel on kindlasti omad head ja vead, aga ma arvan, et praegu teisi väljapääse ei olnud ja nii see tehtud sai.

Nüüd küsimus, kas selles on midagi erakordset. Tõepoolest, nagu siin ka minister välja tõi, tõuaretustoetus on juba väga pikka aega olemas olnud, väga pikalt on seda valdkonda toetatud. Tegelikult oldi pikkadel perioodidel eelmise valitsuskoalitsiooni ajal väga ignorantsed kõikides põllumajanduse ettevõtlustulu küsimustes. Alati küsiti ju tõuaretustoetust, kõik põllumeeste organisatsioonid küsisid alati just nimelt tõuaretustoetust. Väga hästi oli teada, et ei ole võimalik maksta toetust lihtsalt ühe sea kohta või kuidas iganes, sest see ei ole Euroopa Liidu poliitika. Kriisiabist rääkides ütlen, et kriis on ka väga täpselt tõlgendatav nähe, ka see kriisi mõiste on poliitikas paika pandud. Selle tõestamine on omaette kunst. Siinkõneleja on sellega tegelenud ja ma tean, et see on väga keeruline. Kõige lihtsam ja mõistlikum oligi toetada tõuaretuse kaudu. Minu arvates läks see toetus õigesse kohta. Väga hea, et see valitsuskoalitsioon seda teha suutis. Eelmine ei suutnud, sellest on muidugi kahju.

Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruise, palun!

Urmas Kruise

Austatud esimees! Head Riigikogu liikmed! Ma tulin siia pulti tänu Erki Savisaarele. Ma ei tea, kas see tekst oli teil härra Lahe kirjutatud, aga vähemalt selline mulje jäi küll, et ta on olnud selle teksti väga tugev kaasautor. Ma tahan öelda paar asja, sest kui lausvaletatakse, siis tuleb reageerida. Sellele lausvalele, mis siit puldist praegu kõlanud on, tuleb ilmselt reageerida.

Üks osa sellest varest on seotud selle väitega, nagu seakasvatusele ei oleks varem üldse raha makstud. Tegemist on lausvalega, nii nagu oli vale ka Erki sõnum, et vaadati tuimalt pealt. Oleks mõistlik meelde tuletada seda meetmete paketti, mida seakasvatuses kasutati, see hõlmas bioohutusmeetmeid, potentsiaali taastamist, vajadusel sektorist väljumist, kriisi tõttu teise sektorisse üleliikumist. See skaala on päris lai, need otsused on vastu võetud. Teiseks tuleb tunnistada, et ma ei tunne rõõmu selle üle, kui maanimene või põllumajandusettevõtja pidi ühel hetkel kriisi tõttu kas osaliselt oma karjast loobuma või minema üle teise sektorisse. Siin nimetati 10 000 lehma. See oli kindlasti traagiline, aga mitte kõik need 10 000 lehma ei läinud sektorile kaduma ainult selle tõttu, et oli kriis ja paha valitsus jättis justkui kõik tegemata. Koos Läti ja Leedu kolleegidega me suutsime kaks korda Eestile ja kõigile Baltimaadele väga korralikud toetused välja kaubelda. Tuleb meeles pidada ka seda, et piimatoodang iseenesest ei vähenenud nii palju, nagu siin praegu kirjeldatakse, ja me oleme ikkagi selles situatsioonis, kus ekspordiks läheb mõttetult palju toorpiima, mis sektorile lisandväärtust ei anna. Aga mind ajab lausa naerma see, et tõuaretustoetusest räägitakse kui ainult Eesti rahva söögilaua katjast. Te mäletate kõik väga hästi, et enne Vene embargot läks Eestist välja väga palju elussigu. Võiks öelda lihtsalt niimoodi, et kui Putin teeb ukse lahti, siis see tõuaretus jookseb otse Kremliisse. Seda väga lihtsal põhjusel: kui seal makstakse lihakilo eest 1 sent või 10 senti rohkem, siis nii juhtubki. Samas tuleb tunnistada ja tunnustada, et seakasvatus laiemas kontekstis, kaasa arvatud tõuaretus, on viimase kümne aasta jooksul arenenud ja arenenud just selles suunas, et liha kvaliteet on paranenud ja lihakasvatuse potentsiaal on tõepoolest suurenenud, aga sellel puudub üksühene seos sellega, et selle toetuse abil kaetakse meie söögilauda. See tähendab tegelikult seda, et ekspordi import jääb kestma. Samamoodi, head rahvasaadikud, te peate ju mõistma, et kui kriisi ajal maksti piimakilo eest 20–22 senti ja kõige väiksemad, sõltumatud loomapidajad said 17 senti, siis 1,5 senti suurune abi ei määra seda, kas nad jäävad ellu või mitte. Seal tuleb lisaks arvestada, kas on tegemist hea majandamisega, suurema ühistegevusega jne. Sama puudutab lihakasvatusektorit ja seakasvatust. Kui eluskaalu hind kukkus tsoonis 1.50 pealt 50 senti peale,

siis te saate ju aru, et kõige esimeses etapis oli vaja suunata abi kolmandasse tsooni.

Aga selge on see, et praegune valitsus ei räägi ju majanduskeeles, ta räägib sellest, et sektori kõige suurem soov oli anda seakasvatusele endisega võrreldes kümme korda rohkem tõuaretustoetust kui ülejäänud sektorile. Nüüd on seakasvatuse tõuaretustoetus suurem kui toetus kogu ülejäänud tõuaretusele. Selle tõttu ma saan ka aru avalikust huvist, kaasa arvatud Riigikogu liikmete huvist selle vastu, miks selline otsus tehti. Siin on seos olemas, äkki hea minister oskab selgitada. Põllumajanduse arengu nõukogu on olnud ministri ja ministeeriumi kõige suurem ...

Palun lisaiega!

Esimees Eiki Nestor

Kolm minutit lisaiega.

Urmas Kruise

... ja neutraalsem nõuandja. On väga keeruline avalikkusele selgeks teha, et otseselt huvisid omavad eksperdid suudavad anda tasakaalustatud nõu, mitte ei kaitse enda huve. See on see probleem.

Minu arvates me oleme ka selles sektoris liikunud sinnapoole, mis majandussektoris on olnud võib-olla ammu teada-tuntud tõde: huvide konflikti ei tohi olla, asjad peavad olema ausad ja ka näima ausad. See on olnud põhiküsimus, mis tegelikult avaliku huvi käivitas. See, et üks või teine minister teeb teatud poliitilisi otsuseid, on võimalik. Praegu tehakse neid selles valguses, et eelarve on miinuses ja maksumaksja raha antakse ühele sektorile proportsionaalselt rohkem. Tuleb tunnistada, et kui need põllumajandusorganisatsioonid oleksid ühel hetkel öelnud, et nad soovivad kriisiabi sellist jaotust, et seakasvatusektori toetus oleks kaks korda suurem, siis see oleks olnud väga tugev signaal. Ometi nad seda ei öelnud, arvestati kogu sektori väärtusega, sh seakasvatusektori väärtusega ja selle maksumusega ning hinnasurvega. Tuleb tunnistada, et nii palju kui piimasektor seakasvatusektor kogutoodangu hinna mõttes tervikuna pihta ei saanud. Need arvud on võrreldamatud, siin on olemas proportsioonid. Euroopa Komisjon andis liikmesriikidele, kaasa arvatud Eestile, Lätile, Leedule ja Poolale, võimaluse toetusi välja maksta, arvestades ka seakasvatusektori proportsiooni ühes või teises riigis. Tuleb tunnistada, et Euroopa ühine põllumajanduspoliitika peab seakasvatusektorit ja selles toimuvat tööstusharuks ning selle tõttu ei käsitleta seda ühise põllumajanduspoliitika sellise osana, mille kohta ka auväärset Riigikogu liikmed mõni hetk tagasi küsisid. Selle tõttu oleks olnud kõige lihtsam ja loogilisem maksta veel täiendavaid toetusi kriisiabi kaudu. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Riigikogu liikmed ei soovi rohkem sõna, aga minister soovib. Palun, maaeluminister Tarmo Tamm!

Maaeluminister Tarmo Tamm

Lugupeetud juhataja! Head Riigikogu liikmed! Head arupärijad, ma tänan veel kord selle arupärimise eest! Ma ei hakka täna debateerima selle üle, kas see raha jõuab kuidagi Putinini või mis eesmärgi see toetus täidab. Ma ütlen, et ta täidab seda eesmärki, et meie seakasvatusektor oleks tugev ning me suudaksime sealihaga ekspordida, mitte ainult enda jaoks toota. See ongi erinev poliitiline lähenemine. Kui eelmise valitsuse ajal jäeti 70 miljonit välja maksmata ning lasti üle 100 000 sea ja üle 12 000 lehma sektorile kaduma minna, siis see ongi erinev poliitika.

Kui tulla selle küsimuse juurde tagasi, siis võib öelda, et meil on tõesti olemas veel üks nõuandev organ, see on PMAN, kuhu kuuluvad väga mitmed inimesed väga mitmest organisatsioonist. Kas ka tema on kuidagi ministrit mõjutanud? No ei ole mõjutanud. Ärme mõtleme nii, et mingi organisatsioon mõjutab. Organisatsioonid lihtsalt annavad nõu ja neid tuleb kuulata.

Muidugi tasub siin Riigikogus käia. Oli päris huvitav kuulda, et 5 miljonit eurot on seda sigade aretustoetust taotletud. Ma siiralt ütlen, et ma ei ole varem seda kuulnud. Ma ei tea, kust need andmed on tulnud. Kui te räägite siseinfost, siis ma ütlen veel kord, et ma ei saa aru, milles see siseinfo seisneb, sest kõik oli avalik. Kui te ütlete, et erakonna aseesimees – Kadri Simson on erakonna aseesimees – ei tea, mis läbirääkimistel toimub, siis miks ta üldse aseesimees on, kui ta ei oma informatsiooni.

ÜPP tuleviku üle ma ei hakka rääkima, sest ma lähen kohe lennuki peale, et minna Pariisi ÜPP tulevikku arutama. Ma tänan siiralt õiguskantsler Ülle Madiset, kes andis mulle võimaluse teile vastata. Ma jõuan ilmselt kell 17.25 lennuki peale. Teile soovin ma siiralt jõulurahu. Tarbige ikka jõululaua Eesti liha, sellega te toetate Eesti talumeest. Nii et aitäh kõigile ja kohtumiseni järgmisel korral!

Esimees Eiki Nestor

2. 16:18 Arupärimine proportsionaalse esindatuse kohta kohalike volikogude komisjonides ning volikogu liikmete õiguse kohta sinna kuuluda (nr 395)

Esimees Eiki Nestor

Järgmise arupärimise autorid on Andres Herkel, Artur Talvik, Andres Ammas, Külliki Kübarsepp, Jüri Adams, Krista Aru, Monika Haukanõmm ja Ain Lutsepp. Arupärijate nimel Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Austatud härra esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Lugupeetud õiguskantsler! Teeme nüüd ümberlülituse kohalike omavalitsusi ja nende volikogusid puudutavatele teemadele. Arupärimine on pika pealkirjaga: proportsionaalse esindatuse kohta kohalike volikogude komisjonides ning volikogu liikmete õiguse kohta sinna kuuluda.

Kõigepealt tahan sissejuhatuseks öelda, et oleks kõigiti parem, kui Eesti üldine poliitiline kultuur oleks säärane, et kui kusagil mingi volikogu komisjon moodustatakse, siis otse loomulikult valitakse esimees ja aseesimees niiviisi, et üks nendest positsioonidest läheb koalitsioonile, teine opositsioonile, ja ka sellist asja lihtsalt ei ole, et mingi poliitiline jõud, kes on volikogus esindatud, ei saa ka oma volikoguväliste liikmete kaudu volikogu komisjonides esindatust või ei saa oma proportsioonile, oma kaalule vastavat esindatust. Kuna aga Eesti omavalitsuskultuur on selline, nagu see on, siis varasematel aegadel on juhtunud, et mõnda volikogu liiget lihtsalt ei kinnitata ühegi komisjoni koosseisu, sest koalitsioon arvab, et ta on tüütu, või on nende arvates parem teda komisjoni mitte lasta.

Sellest tulenevalt on Riigikogu liikmed teinud muudatusi kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses, et teha puust ja punaseks, kuidas peaksid opositsiooni esindajate õigused kaitstud olema. Nimelt, 2014. aasta 9. detsembril võttis Riigikogu vastu säärased muudatused, et komisjonide koosseisude kujundamisel arvestatakse erakondade ja valimisliitude esindajate osakaalu volikogus, samuti valitakse komisjonide esimehed ja aseesimehed ühel ajal – täpselt nii, nagu see on Riigikogu komisjonides –, nõnda, et opositsioon saab vähemalt aseesimehe koha. Vähe sellest, see ei olnud esimene kord. 2016. aastal jõustus muudatus, millega tagati iga volikogu liikme õigus kuuluda vähemalt ühte volikogu komisjoni. Selgus, et seda enne ei olnud, ja kuna elu oli neid probleeme esile toonud, siis kirjutati see seadusesse. Ka üks eelnev õiguskantsler, härra Jõks, on järeldanud, et volikogu komisjonide koosseisu kinnitamisel peab arvestama iga volikogu liikme õigusega. Too viimane muudatus, mille Riigikogu eelmine koosseis võttis üsna oma tegevusaja lõpus vastu, jõustus 16. oktoobril 2017. Tähendab, sellest ajast arvates peab volikogu komisjonides olema arvestatud volikogu koosseisu proportsionaalse esindatuse reeglina.

Aga on terve hulk, ma arvan, omavalitsusi, kus on siin probleeme olnud. Kõige drastilisem probleem on seotud Narvaga. Narvas juhtus niiviisi, et opositsiooniline jõud Meie Narva, olles jõudnud küll volikogu koosseisu, sai selle üllatuse osaliseks, et mitte kõiki Meie Narva esindajaid ei kinnitatud volikogu komisjonidesse. Minu teada kestab see jama seal siiani ja volikogu liikmed on pöördunud kohtu poole. Selline see olukord on. Narva võimuliidu üks esindajaid siin saalis, härra Stalnuhhin, ei ole täna siin kohal, aga ma arvan, et paljud mäletavad, milliste sõnadega ta kostitas mind ühel varasemal juhul, kui ma tõstatasin sellise üldise korruptsiooniküsimuse Narvaga seoses. See probleem on väga tõsine.

Nüüd Viimsist. Viimsis olukord nii hull ei ole, et opositsiooni liikmed ei oleks pääsenud volikogu komisjonidesse. Küll aga on üpris pentsik, et Viimsi võimukoalitsioon Reformierakonnaga eesotsas – kahju, et siin saalis ei ole ühte selle esindajat, härra Aivar Sõerdi – on leidnud, et volikogu opositsiooni ja koalitsiooni suhe 12 : 9 on vastavuses sellega, kuidas jagati kohti volikogu komisjonides (proportsioon 45 : 8). Ma ei tea, kas Viimsi praegune vallavanem, endine Euroopa Komisjoni aseesimees Siim Kallas ka jagab niisugust matemaatikat, et see on enam-vähem üks ja sama, aga mulle on Viimsi volikogu liikmed öelnud, et täpselt niimoodi ta arvutab. Selle kimbatuse tõttu on meil õiguskantslerile terve rida küsimusi. Mida sellises olukorras teha? Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele vastab õiguskantsler Ülle Madise. Palun!

Austatud Riigikogu esimees! Austatud Riigikogu liikmed! Head arupärijad! Kui tohib, siis enne küsimustele konkreetselt ja ükshaaval vastamist räägin väga lühidalt nendest raamidest, mida ka austatud härra Herkel juba puudutas. Nimelt, eelmise Riigikogu koosseisu ehk XII koosseisu menetluses oli eelnõu numbriga 602, mille algtekstis oli kirjas nõnda: "... valituks osutunud erakonna ja valimisliidu nimekirjade esindatus volikogu poolt moodustatavais komisjonides peab olema proportsionaalne nende esindatusega volikogus." Ehk sõnastus oli veidi teistsugune ja tegelikult palju karmim, kui on kehtiva seaduse tekstis. Juhtivkomisjoni ehk põhiseaduskomisjoni algatusel seda lauset muudeti ja tingimust leevendati, seda samuti juba viidatud, kümme aastat tagasi antud õiguskantsleri seisukohta siiski arvestades. Nõnda on praeguseks seadusesse saanud ja peale möödunud valimisi jõustunud lause, mis ütleb, et volikogu komisjoni koosseisu kujundamisel arvestatakse erakondade ja valimisliitude esindajate osakaalu volikogus. Ehk siis arvestatakse. Ma ütleksin, et selle muudatuse põhjendus muudatuseettepanekute seletuskirjas on küll mõneti ebaõnnestunud, aga see muudatus on siiski põhjendatav. See on põhjendatav sellega, et üksnes komisjoni – me ei räägi siin revisjonikomisjonist, vaid muudest komisjonidest – esimees ja aseesimees peavad kindlasti olema volikogu liikmed. Teised ei pruugi seda olla. Tegelikult on hea ja mõistlik tava – vähemalt minule tundub, et nii see on – kõik need aastad olnud see, et komisjonidesse kaasatakse ka kohaliku elu asjatundjaid, kes valituks ei osutunud või üldse ei kandideerinudki. Aga valdade ja linnade põhimäärused reguleerivad seda küsimust erinevalt. Enamasti hakkab ikka silma see, et vähemalt pooled volikogu komisjoni liikmetest peaksid olema volikogu mandaadiga. See olukord, et ühes komisjonis on nii volikogu liikmeid kui ka volikokku mittekuuluvaid inimesi – osa võivad olla mingi eriala asjatundjad, näiteks lasteaiakasvatatajad või sotsiaaltöötajad, ja teised on selgelt pärit erakondade ja valimisliitude nimekirjadest – muudabki absoluutse proportsionaalsuse järgimise reegli täitmise võimatuks. Mulle tundub, et see sõnastuse leevendus iseenesest on kooskõlas tollase õiguskantsleri ja meie ametkonna püsiva seisukohaga, et demokraatia põhimõte nõuab seda, et kui inimesel on volikogu mandaat, siis ei tohi parteipoliitilistel või päevapoliitilistel, igal juhul pahelistel kaalutlustel selle kasutamist takistada. Samas ei saa riik kohalikule kogukonnale ja tema volikogule väljastpoolt väga karme ja piiravaid reegleid ette kirjutada.

Aga nüüd konkreetsed küsimused. Esimene küsimus. Kuidas vastab ennist ettelõetud säte õigusselguse põhimõttele ja kas opositsiooni kaitse klauslid on piisavad või tuleks seadust muuta? Esiteks, tegemist on kohaliku omavalitsuse enesekorraldusõiguse piiranguga, ja see on ka põhjus, miks – vähemalt nii tuleb menetlusmaterjalidest välja – 14 Riigikogu liiget hääletasid toekord selle muudatuse vastu (71 poolt, 14 vastu, 1 erapooletu). Arvan, et põhiseadust vaadeldes on selge, et niisugune piirang on põhiseaduspärane. See ei sündinud tühjalt kohalt, see sündiski sellest, et mõnes volikogus – õnneks sugugi mitte enamikus volikogudes – oli juhtunud nõnda, et volikogu opositsiooni kuuluvad inimesed olid jäetud komisjonide ukse taha ja seda mitte põhiseaduspärastel ja õiglastel kaalutlustel, vaid mingitel muudel kaalutlustel. Seaduses oleva põhimõtte täpsustamine peaks olema omavalitsuse põhimääruse ülesanne, aga praegu võib öelda, kui nüüd pisut liialdada, et me näeme paljudes põhimäärustes seda, et aukodaniku nimetamise regulatsioon on väga üksikasjalik, koos sisemiste vaidluste lahendamise korraga, kuid komisjonide liikmete määramise kord on märksa napim. Seepärast, kui tohib siin teie ees midagi soovitada, ütlen (ja muidugi me soovime seda ka omavalitsustele endile), et põhimääruses tasuks kõikide organite, sh volikogu komisjoni koosseisu kindlaksmääramise reeglid võimalikult täpselt, hästi ja õiglaselt ning mõistlikult läbi mängida, arvestades sedasama John Rawlsi teadmatuse loori. See tähendab, et ideaalis teie teate, kui palju see realiseerub, ja mina loodan, et see realiseerub, ehk ideaalis on seda laadi kokkulepped pikaajalised ja kõik kokkuleppivad osapooled arvestavad nii sellega, et nad on koalitsioonis, kui ka sellega, et nad on opositsioonis. Lahendus peaks paistma õiglane mõlemalt poolt. Selge on see, et kui üks poliitiline jõud või mõned poliitilised jõud on saanud rahva tahtel selge enamuse, siis neil peab olema lahendamatu konflikti korral õigus enamuse tahte järgi otsustada. Seda ei vaidlusta ilmselt mitte keegi.

Teine küsimus. Kuidas saada aru seaduses sätestatud volikogu liikme õigusest kuuluda vähemalt ühte komisjoni? Kas see tähendab, et volikogu liige võib ise selle komisjoni valida või on seda valikut tema eest pädev tegema keegi teine? Jah, tõepoolest, juba üle 11 aasta kehtib säte, mille järgi on igal volikogu liikmel õigus kuuluda vähemalt ühte komisjoni. Paraku pole objektiivselt võimalik see, et iga volikogu liige saaks täpselt selle komisjoni liikmeks, mille liige ta olla soovib, küll aga oleks kena tema soovi arvestada. Ma jällegi usun, et hea tahtmise korral on see võimalik, nii nagu see näib olevat võimalik ka Riigikogus. Miks ei ole objektiivselt võimalik nii, et igaüks kuuluks just sellesse komisjoni, mille liige ta soovib olla? Piirid seab komisjonide suurus, mis on reguleeritud paljudes põhimäärustes. Teiseks on komisjonides liikmeid väljastpoolt volikogu, mis minu arvates on jällegi hea praktika, aga muidugi on seadusandja kätes seda praktikat muuta, põhiseadus lubab sedagi. Lisaks on mitmesse komisjoni kuulumisel omad piirangud ehk üks volikogu liige reeglina ei tohi ja ilmselt ka objektiivselt ei saaks kuuluda kõikidesse komisjonidesse. Oleme näinud selliseid põhimäärusi, kus on kirjas, et kui volikogu liiget pole miskipärast kinnitatud mitte ühegi komisjoni liikmeks, siis on tal õigus otsustada, millise komisjoni, v.a revisjonikomisjoni, liige ta tahab olla, ta annab sellest volikogu

istungil teada ja see vormistataksegi ära, kusjuures volikogu otsusena, mida hääletusele ei panda.

Kolmas küsimus. Kas ka härra Herkeli sõnavõtte viidatud valimisliidu Meie Narva saadikute tõlgendus, et 23,3% valijate toetus peaks neile andma niisama suure proportsionaalse esindatuse kõikides komisjonides, on täpne? Kas selline proportsionaalse esindatuse põhimõtte laieneb ka nendele komisjonide liikmetele, kes ei ole samal ajal volikogu liikmed? Paraku pean ütleva, et see ei ole täpne, see sõnastus ilmselt pärineb seaduse algtekstist või on kasutatud analoogiat Riigikoguga. Siiski ei tähenda praegune märkimisväärselt leebem sõnastus seda, et opositsiooni kuuluvate rahvasaadikute soovi volikogu komisjonidesse kuulumise kohta ei pea üldse arvestama või et opositsiooni võib üldse kõrvale jätta. Nii see kindla peale ka ei ole. Selle kohta, kuidas hinnata volikogusse mittekuluvate inimeste poliitilist kuuluvust, ütlesin juba hakatuseks paar sõna. Ilmselt ei ole mul vaja ega võimalik seda täpsustada, teie kogemus neis küsimustes on tõenäoliselt suurem kui minul.

Neljast ja viimane küsimus: "Mida teha, kui volikogu liige ei saa realiseerida oma õigust kuuluda vähemalt ühte komisjoni, sest koalitsioon hääletab selle vastu või ei võta seda üldse päevakorda? Mida teha, kui komisjonide komplekteerimisel eiratakse erakondade ja valimisliitude esindajate osakaalu arvestamist volikogus? Milliseid meetmeid peaksid volikogu liikmed sellistes olukordades enda ja oma nimekirja õiguste kaitseks kasutama?" Praegu on olukord tõesti niisugune, et volikogu liikme ja volikogu organi, sh volikogu enese vahelisi vaidlusi halduskohtud menetlusse ei võta. Mis saab praegu Tartu Halduskohtus olevast valimisliidu Meie Narva liikme esitatud kaebusest, ei oska me hetkel öelda. Täna, enne seda, kui ma siia Riigikogu poole teele asusin, ei olnud meid huvitavat seisukohta veel kohtust tulnud. Aga kohtud on siiani leidnud, et tegemist on sisevaidlusega, mille lahendamiseks halduskohtumenetluse seadustik alust ei anna. Täpselt sama lugu, võib-olla isegi veelgi teravam, on seoses volikogu liikme võimalusega saada kätte tööks vajalikku informatsiooni. Nimelt, kas seadust üldse eirates või vähemalt selle hallidel piirialadel käies kiputakse volikogu tööks vajalikku ja kohaliku omavalitsuse üksuse tegevust käsitlevat materjali tembeldama AK-ks ehk asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks. Ja nüüd see kõige naljakam osa: sellele templile viidates öeldakse, et volikogu liikmele seda infot ei anta. Esiteks, avaliku teabe seadus nendele suhetele üldse ei laiene. Teiseks, see, et ei laiene, ei tähenda, et kellelgi on õigus volikogu liikmele infot mitte anda. Kolmandaks, ärisaladuse, isikuandmete kaitse ja muude selliste aluste väljamõtlemisel on oma väga selged piirid. Nendes kahes küsimuses on, kui Riigikogu seda soovib, tegelikult üks lahendusvariant olemas. See on see: täiendada halduskohtumenetluse seadustikku, konkreetsemalt § 37 ja § 44 niisuguse sättega, mis ka sellised vaidlused halduskohtu pädevusse annab. Mõistagi ei saa halduskohus asuda rahva mandaadiga volikogu asemele, ta ei saa asuda neid otsuseid sisuliselt ümber tegema, küll aga saab hinnata protseduure. Senise praktika pinnalt, kui analoogseid küsimusi on kohtu pädevusse antud, sõندان ma öelda, et ainuüksi võimalus, et seaduses antud õigust on võimalik ka kohtulikult kaitsta, toob kaasa selle, et neid kohtuvaidlusi ei tulegi. See on üks võimalus. Aga enim tahaksin rõhutada, et ega kõike ja kogu elu seadusesse kirjutada ei saa. Kui asjad sujuvad ka niisama vastastikuse mõistmise vaimus, siis pole seda vaja. Aga paraku tundub, et just kohaliku omavalitsuse korralduse seadus on nende olukordade peegel, kus kas ei saada läbi või tahetakse üksteisele ära panna. Nii et kui te küsite minult, mida volikogu liikmed saaksid põhiseaduse raames oma õiguste kaitseks teha, siis vastus on see, mida ma juba ütlesin, et kui Riigikogu seda soovib, siis põhimõtteliselt on võimalik ja Eesti õiguskorra süstemaatikaga kooskõlas anda seesuguste vaidluste lahendamine halduskohtu pädevusse. Parajad kohad muudatuste tegemiseks on halduskohtumenetluse seadustiku ehk HKMS-i §-d 37 ja 44. Võimalik on luua ka omavalitsusesisene vaidluste lahendamise mehhanism. Seda saab teha kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses. Aga jällegi, enamik volikogusid tuleb komisjonide koosseisu moodustamisega toime ja tuleb ka nende vaidluste lahendamiseks paremini või halvemini toime, nii et tundub, et need üksikud, kes toime ei tule, võib-olla ka oma sisese mehhanismiga mäele ei jõuaks. Suur tänu! Vastan meeeldi küsimustele.

Esimees Eiki Nestor

Ja küsimused tulevadki. Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea õiguskantsler! Nagu ma teie vastustest aru sain, kohaliku omavalitsuse tasandil vähemuste kaitse paraku sisuliselt puudub. Te viitasite seadusmuudatustele, mis võivad võtta aasta või aastaid ja enne võivad mööduda järgmised kohalike omavalitsuste valimised. Mul on selline filosoofiline küsimus: mis on siis üldse kohaliku omavalitsuse volikogu mõte ja mis on tema pädevus, kui mandaadi saanud rahvasaadikutel ei võimaldata tööd teha, ning kas need volikogud on ka legitiimsed oma valijaid esindama?

Õiguskantsler Ülle Madise

Täna! Saan vaid teid tunnustada, see küsimus on tegelikult väga hea. Ma arvan, et sellele päris lihtsat vastust ei ole. Juristile kohane ümbernurgavastus oleks niisugune, et kui kellelgi tekib tahtmine vaidlustada näiteks

valla- või linnaeelarvet – teie viidatud probleemile osutades –, siis ootaks, mida kohus ütleb. Võttes osakese vastutust enda õla peale, kordan ennist antud nõuannet, et soovi korral on võimalik seda HKMS-i muudatust kiiremini menetleda. Lisaks tahaks väga loota, et rahvas n-ö karistaks kultuuri rikkumisi, kas siis selles vormis, et pannakse pahaks – enamik inimesi ju tahaks, et teised inimesed suhtuksid neisse hästi –, või, teine variant, varem või hiljem see, kes on koalitsioonis olles muutnud reeglid ebaõiglaseks, saab seda piitsa oma turjal tantsimas tundma. See on aga üldise poliitilise kultuuri seisukohalt mõistagi halb, sest poliitilise kultuuri latti allapoole lasta on imelihtne, ülespoole kergitada hirmus vaevarikas.

Esimees Eiki Nestor

Jüri Adams, palun!

Jüri Adams

Aitäh! Ma katsun hästi kiiresti kaks küsimust ühe küsimuse sees sõnastada. Kas see kord, et halduskohtumenetluse seadustik ei võimalda vaidlusi volikogus, on alati olnud või on see praegu kehtivas halduskohtumenetluse seadustikus tehtud muudatus? Teine küsimus on selline. Kui Narvas moodustab opositsioon volikogust viiendiku, siis kas see viiendik võib ütelda, et kui on viieliikmelised komisjonid, siis nad peaksid saama vähemalt ühe koha igas komisjonis, aga kui on kümneliikmelised komisjonid, siis nad ei pea tingimata saama kahte kohta, vaid neile võidakse öelda, et aitab teile ühest küll? Ma ei saanud sellest aru.

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Vastan niisama kiiresti. Jah, halduskohtumenetluse seadustik on seesugune olnud nii kaua, kui ma mäletan, või, täpsemini öeldes, selle tõlgendused, mis on antud kohtutes. Siin on üheks aluseks või vaat et normi või pretsedenti loovaks lahendiks üks aastast 2004 pärit otsus. Nüüd on halduskohtumenetluse seadustiku sõnastus küll muutunud, aga asja mõte ei ole muutunud. Samas ma väga ootan, mida ütleb selle asja kohta Tartu Halduskohus ja juhul, kui edasi kaevatakse, siis mida ütlevad ringkonnakohus ja Riigikohus. Võib-olla kohus otsustab seekord, et tegemist on avalik-õigusliku vaidlusega ja haldusasjaga, mille kohta kehtivad praegu teised alused. Samas ei pruugi seda juhtuda, sest, veel kord, kohus vaatab seda nii, et volikogu liige suhetes omaenda valla või linnaga, kaasa arvatud volikoguga, ei ole mitte tavakodanik, kes vajab kaitset, vaid ta on ise selle võimu teostaja. Selleks, et seda olukorda muuta ja ka poliitilist kultuuri parandada, võib sellise spetsiifilise aluse andmine olla vajalik, kindlasti on see aga võimalik. Teiseks, nädisarvutus, mille härra Adams pakkus, ma arvan, võib tõe vastu vastata küll. Vähemalt oleks õigus pretendeerida vastavalt ühele või kahele kohale, aga jällegi sõltub see sellest, kes on selle komisjoni teised liikmed.

Esimees Eiki Nestor

Rein Randver, palun!

Rein Randver

Aitäh, lugupeetud juhataja! Austatud õiguskantsler! Siin meenutati kahte seadust, mis reguleerivad või püüavad reguleerida opositsioonipoliitikute kaasatust volikogude komisjonidesse. Me näeme, et sellest ei ole mõnes Eesti kohas suurt kasu olnud. Öelge palun, kuidas oleks võimalik selgitada neid demokraatia, kaasamise, osaluse, poliitilise kultuuri ja südametunnistuse üldmõisteid, et neid juhtumeid meil enam ei oleks?

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Ma loodan, et ka see tänane arutelu ja see arutelu, mis on meedias aset leidnud, Eesti ühiskonda selles suunas edasi viibki. Ikka pakun sedasama minu poolt korduvalt esitatud retsepti, et kõik ühiselureeglid konfliktsete olukordade lahendamiseks tuleks ideaalis paika panna nii, et igaüks taandaks ennast oma rollist. See on seesama John Rawlsi *veil of ignorance*, et sa püüad teha õiglasi reegleid, mis võiksid õiglased paista, sõltumata sellest, mis rolli sa ise satud, oled sa opositsioonis või koalitsioonis, osutud sa valituks või ei osutu valituks, oled sa selle valdkonna spetsialist või aktiivne kogukonna asjade eest kõneleja. Ühesõnaga, see võiks tunduda mõistlik igast vaatenurgast, muidugi arvestades seda, et otsuseid tuleb teha nendel ja neid teevad ennekõike need, kes on saanud rahvalt tugevama mandaadi.

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra esimees! Austatud proua õiguskantsler! Kolleeg Andres Herkel tõi näite Viimsist. Mul on rõõm esitada üks küsimus Viimsi opositsiooni nimel. Mida nemad nendes konkreetsetes oludes, kus nad tunnevad, et neile on liiga tehtud ning protsente ja proportsionaalsust arvutatakse täiesti erinevalt, üldse saavad teha?

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Mul on hea meel, et see vaidlus on jõudnud siia saali. Mul on hea meel, et see vaidlus on jõudnud meediasse. Mul on hea meel, et see vaidlus on jõudnud mitut pidi ka meie ametkonna lauale. Veel parem meel oleks mul, kui Riigikogu võtaks kaalumisele HKMS-i täiendamise.

Esimees Eiki Nestor

Urmas Kruuse, palun!

Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga auväärne esineja! Te olete mitu korda rõhutanud, et see proportsioon komisjonis võib tekkida üht- või teistmoodi, see tähendab, et ka väljastpoolt volikogu pärit olevad liikmed ehk mittevalitud liikmed võiksid justkui olla komisjonis enamuses. Kuigi siis tekib küsimus, kus seal see demokraatia loogika on, sest kui enamused on asunud juhtima, siis ta peaks selle loogika kohaselt olema ka komisjonis enamuses. Aga kaasnev küsimus on seotud hoopis sellega, et kui rääkida proportsioonidest, siis, nii nagu ka hea kolleeg küsis, millisel kombel võiks ja saaks üldse väljastpoolt volikogu pärit olevate liikmete arv mõjutada teatud poliitilist proportsiooni või loogikat. Minu arvates üks loogika toimub pragmaatilisel ju sellisel kombel, et võimalikud koalitsioonipartnerid või poliitiliste jõudude esindajad võivad enda kohtadele nimetada ka mitte volikogu liikmeid, vaid nende poolt volitatud, usaldatud isikuid. See tegelikult viitab sellele, et see algproportsioon peaks olema väga-väga paigas.

Esimees Eiki Nestor

Aeg!

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Hea meel on tõdeda, et paljudes põhimäärustes see ongi niimoodi paigas. Siis ongi asi korras. Kui need reeglid on põhimääruses põhjalikult läbi mõeldud ja kui näiteks ongi nõnda, et valimistel saadud kohtade osakaalu arvestades määratakse umbkaudu, mitmele kohale volikogus on ühel, teisel või kolmandal valimisliidul või erakonnal õigus, siis tema ise otsustab, kas sinna läheb volikogu liige või läheb tema nimel näiteks mõni spetsialist või keegi, kes kandideeris, ent seekord ei saanud mandaati. See on tõenäoliselt üks parimaid võimalikke lahendusi, mis muudab selle reegli – parem oleks küll öelda printsiibi ehk põhimõtte, mille poole püüelda – täitmise võimalikuks. Nii et kahtlemata nendel omavalitsusüksustel, kes on põhimääruses selle teema jätnud reguleerimata või reguleerinud nii, et probleemid on sagedased ja lahendamatud, tasub tõesti Tallinna, Tartu ja veel mõne teise omavalitsusüksuse põhimäärusest eeskujuga võtta, sest seal on need asjad ilmselt ka kogemuse pinnalt päris hästi reguleeritud.

Esimees Eiki Nestor

Helmut Hallemaa, palun!

Helmut Hallemaa

Aitäh, esimees! Hea ja lugupeetud õiguskantsler! Jagan väga seda viimast seisukohta, sest tegelikult nimekirjad ongi alati pikemad. Mina olen ise ka pidanud saadikurühma kuuluvaks kõiki neid, kes on kandideerinud. Aga mul on kaks kiiret küsimust. Esiteks, nüüd muutusid omavalitsused suuremaks. Kas ja kui palju varem selle proportsionaalsuse põhimõtte pärast teie poole pöörduti ja kui palju neid pöördumisi on olnud selle viimase muudatuse järel? Teine küsimus: mida sa ise pead õigeks proportsiooni puhul hinnata, kas seda, kui palju saadi valimistel hääli, või kui palju saadi mandaate? Tegelikult seal toimub juba ümardamine ja väiksemad alati kaotavad suuremate kasuks. Kui palju sisemise jaotuse puhul neid proportsioone peaks arvestama? Mis võiks aluseks olla, kas valijate antud hääled või juba volikogus olevate liikmete arv?

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Küsimus kaebuste ja pöördumiste arvu kohta. Täpset arvu ei julge öelda, kardan, et ehk eksin. Neid

pöördumisi on tulnud ka erinevas vormis. Peale kohalikke valimisi mõned juhtumid ikka alati on. Eks nendest juhtumitest ole ka ju tingitud kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse üha täpsemaks muutumine. Tavaliselt on uue normi, kohalikku isekorraldusõigust piirava normi kehtestamisel tegemist reaktsiooniga mingitele mõnes vallas aset leidnud juhtumitele. Kuidas seda proportsiooni arvestada? Seaduse säte ütleb, et arvestatakse erakondade ja valimisliitude esindajate osakaalu volikogus. Ehk kindlasti tuleb arvestada seda, mitu sellest nimekirjast kandideerinud inimest volikogusse pääses. Kuidas tekitada õiglast komisjoni koosseisu, kui põhimäärus lubab sinna nimetada ka inimesi väljastpoolt volikogu? Vaat see on nüüd vaieldav küsimus. Siin on mitu erinevat võimalust, ühele viitas härra Kruise.

Esimees Eiki Nestor

Artur Talvik, palun!

Artur Talvik

Hea esimees! Lugupeetud õiguskantsler! Mulle on viimasel ajal aina rohkem tunduma hakanud, et see opositsiooni-koalitsiooni olemasolu kohalikus omavalitsuses ongi üks suur probleem. On mitmeid viise, kuidas sellest nii üle saada, et see opositsioon-koalitsioon oleks n-ö teemapõhine. Üks näide. Komisjoni esimehe valimise kohta on seaduses kirjutatud, et esimees ja aseesimees tuleb valida samaaegselt. Kui opositsioon aseesimehe kandidaati aga ei esita, siis ollakse jällegi olukorras, kus võidakse kogu see asi põhja lasta. Mis te selle kohta kostate?

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Kui tohib, siis alustan väga lühikesest kõrvalepõikest. Seda laadi küsimustega puutusin ma esimest korda kokku 1997. aastal, kui me hakkasime põhiseaduse juriidilise ekspertiisi komisjoni jaoks raporteid tegema. Väga sageli tekkis see küsimus, mis siis saab, kui üks või teine organ ei täida põhiseadust, ei täida oma kohustusi, et mis siis juhtub. Ega siin muud vastust ei olegi, kui et kogu meie riigi ja ühiskonna toimimine on ikkagi rajatud sellele, et me kõik inimestena, töötajatena ja ametnikena üritame ning ka teie poliitikutena üritate anda oma parima, et täita põhiseaduslikke ja seaduslikke kohustusi ning tegutseda oma südametunnistuse järgi. Nii et ega siin väga palju paremat vastust pole.

Kui otsida normatiivset vastust, siis siin on jällegi üks hea pidepunkt. Minult on korduvalt küsitud, aga kuidas saab sundida volikogu hääletama komisjoni koosseisu poolt, mida nad ei toeta, näiteks kui volikogu enamus ei toeta, et täidetakse seadust ja ka opositsioon saab mõne koha. Jättes kõrvale võimaluse, et tekib võimalus pöörduda kohtusse, loen ma ka praegusest seadusest välja, et ühelt poolt on tõepoolest volikogu ainupädevuses komisjoni koosseisu kinnitamine, samuti selle otsustamine, mis komisjonid üldse olemas on, ning nende esimehe ja aseesimehe valimine. Teiselt poolt on kohaliku omavalitsuse korralduse seaduses üks põhiseadust kordav säte selles väga konkreetnes valdkonnas, nimelt, et volikogu liige juhindub seadusest. See peaks olema see hea pidepunkt. Ma usun, et ikkagi oma südametunnistus võiks olla kohtumõistjaks, ja pikas perspektiivis, vähemalt minu senised tähelepanekud näitavad seda, mõistab ka rahvas kohut.

Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh, härra esimees! Aitäh, õiguskantsler, nende vastuste eest ja selle eest, et te laiendasite seda teemat, rääkides ka dokumentidest, mida volikogu liikmetele ei anta, sest need on ette nähtud ainult asutusesiseseks kasutamiseks. See ajendab mind esitama ühte laiendavat küsimust. Kas omavalitsuse sisekontrollilt peaks tulema revisjonikomisjonile jooksev informatsioon kõigi töös olevate auditite kohta? Kuidas hinnata või selgitada seda Tondiraba juhtumit, kus valminud audit kõigi allkirjadega sisuliselt viieks aastaks salastati? Linnapea ei viinud seda lihtsalt linnavalitsusse ja see ei saanud ka valitud rahvaesindajate kätte liikuda.

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu! Automaatse liikumise kohta ei oska ma öelda. Ütleksin jälle, et tõenäoliselt on võimalik neid küsimusi põhimääruses kokku leppida. Ma ise olen töötanud Riigikontrollis ja tean seda, et kontrolliplaan on üldiselt avalik. Kui kontrolliplaanis on mingisuguseid sektoreid, mida ei peaks avalikult välja kuulutama, siis vähemalt Riigikontrollil on Riigikogus olemas partnerkomisjon, kellel on võimalik ka nendest planeeritavatest audititest, nende fookusest ja üldjoontes ka kasutatavast meetodikast ja sellest, mida vaadatakse, teada saada. Ma kujutan ette, et see analoogia on soovi korral kohaldatav ka kohalikus volikogus, sest arvestades

Riigikontrolli piiratud pädevust kohaliku omavalitsuse tehingute kontrollimisel on ju revisjonikomisjonile pandud väga suur vastutus. Kui tema informatsiooni ei saa, siis, ma arvan, on seda tööd kvaliteetselt teha kaunis keeruline, kui mitte võimatu. Mis puudutab Tondiraba spordikeskusega seonduvat, siis lugesin suure huviga teateid Riigikogu korrupsioonivastase erikomisjoni istungi kohta, sh esimees härra Herkeli sõnavõtte. Ma ei ole ise nendesse dokumentidesse süvenenud, aga see, mida te ütlete, tundub loogiline. Kas teise poole väited on õiged või mitte, ei oska ma öelda, sest ma ei ole materjalidega kursis. Aga üldjoontes mulle näib, et üldprintsip võiks olla see, et volikogu liikmetel on õigus infot saada. Kindlasti peaks olema revisjonikomisjoni liikmetel õigus teada saada käimasolevatest audititest, ammugi nende tulemustest.

Esimees Eiki Nestor

Valeri Korb, palun!

Valeri Korb

Aitäh! Lugupeetud õiguskantsler! Aitäh, et te mõni nädal tagasi külastasite Kohtla-Järvet! Meie jaoks oli tõesti suur töö tehtud. Aga tulen arupärimise juurde. Ma mõtlen, et viimastel aastatel on seadus kaitsenud volikogu liikmeid, kes on jäänud opositsiooni, aga valimiste tulemused kinnitab valimiskomisjon, st kõikidel volikogu liikmetel on ühesugused võimalused ja õigused. Kas te ei leia, et tulevikus võib olla niisugune olukord, kus seadus hakkab rahvasaadikule dikteerima, kuidas hääletada?

Õiguskantsler Ülle Madise

Suur tänu väga hea küsimuse eest! Kui peaks niisugune eelnõu tekkima, siis ma annan oma ametiülesannetest tulenevalt kohe teada, et see on põhiseadusvastane. Kohtla-Järve visiidist oli tõesti väga palju rõõmu, nii et aitäh kutsumast!

Esimees Eiki Nestor

Rohkem õiguskantslerile küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Jüri Adams, palun!

Jüri Adams

Austatud härra juhataja! Ma vist ei räägi päris arupärijate nimel, aga võib ka niimoodi ütelda. Ma pean tunnistama, et see olukord, kus me oleme, pole mitte ainult veider, sellisel juhul saaks selle üle naerda, vaid see on niisugune, et peaks pisaraid valama. Meie riik on taastatud olnud juba 25 aastat ja olukord, kus peale kohaliku omavalitsuse volikogude valimisi ei saada volikogusid õieti tööle, on pehmelts öeldes naeruväärne. Sellel puudub igasugune mõistlik seletus, sest mida komisjonides siis ka tehakse või ei tehta, aga volikogu täiskoosseis ei ole ju komisjonide otsustega seotud, selles mõttes ei peaks siin mingisuguseid vaidlusi olema. Ma pean tunnistama, et ma ei saa aru. Aga ma saan aru, et Narva on Eestis elanike arvult kolmas linn. Kui selles kolmandas linnas ei suudeta omavalitsusorganeid korralikult tööle panna, siis see on skandaalne. Mis Viimsisse puutub, siis Viimsi on kahtlemata Eesti üks kõige silmapaistvamaid valdu, sisuliselt on tegemist ikkagi Tallinna linnaosaga, kuigi ta ei ole ametlikult Tallinna koosseisus. Viimsi volikogu juhatab praegu inimene, kes on oma n-ö poliitiliste teenete poolest Eestis inimene nr 1. Kui tema ei suuda talle alluvas volikogus asju korda saada, milles siis asi on? Mina olen olnud mitu korda Tartu volikogu liige, seal ei ole ial olnud seda tüüpi probleeme. Sellepärast on mulle ka täiesti arusaamatu, mis neid probleeme tekitab, kas mingid isiklikud solvumised, mingisugune kius, psühholoogiline võimuvõitlus või midagi muud neljandat-viiendat. Ma ei suuda aru saada.

Probleem laiemalt on see, et pärast seda, kui meil on toimunud haldusreform, meil on jäänud omavalitsusi vähemaks, muu hulgas likvideeritakse maavanemate ja maavalitsuste institutsioonid, kerkib küsimus, kas meil kohaliku omavalitsuse tegevuse üle üldse mingisugust järelevalvet on. Ma tean, et Eestis on algusest peale olnud teooria, et kohalik omavalitsus on midagi kõikidest muudest inimtegevustest niivõrd kõrgemat, et ei saa isegi kahtlustada, et seal midagi läheks halvaks, rääkimata sellest, et peaks olema järelevalve. Aga üldiselt peab haldusasjades järelevalve olema. Järelevalvel on mitmesugused traditsiooniliselt väljakujunenud vormid. Kui inimene ei ole rahul näiteks haldusotsusega, siis tal peaks kõigepealt olema võimalus esitada vastulause. Kui ta ikka ei ole nõus, siis tal peaks olema võimalus edasi kaevata n-ö otsuse tegija ülemusele volikogu tasemel, see peaks siis olema vähemalt volikogu täiskogu. Aga küsimus on selles, et inimesel võib olla vajadus kaevata edasi veel kõrgemale, aga pärast seda, kui maavanemate järelevalve lakkab, ei ole ette näha, et üldse mingisugust järelevalvet saaks olema. Nii et ma praegu prognoosiksin, et nii nagu me ootamatult sattusime olukorda, kus pärast riigi 25-aastast eksisteerimist on jama volikogude komisjonides, mida me ei peaks tegelikult üldse arutama, nii me oleme ootamatult ka olukorras, kus Eestis tegelikult on juba lakanud, aga

formaalselt lakkab uuest aastast igasugune järelevalve. Uut asemele tulnud ei ole ja tõenäoliselt hakkab selles valdkonnas lähemate aastate jooksul olema hästi palju seadusrikkumisi, õiguste rikkumisi ja igasugust muud jama.

Esimees Eiki Nestor

Andres Herkel, palun!

Andres Herkel

Aitäh! Ütlen siis mõne sõna ka arupärijate nimel ja tänan õiguskantslerit vastuste eest. Arvestades seda, mis nii mõneski volikogus on toimunud, olid need vastused väga õigeaegsed ja vajalikud. Ma ei teagi, mida nüüd tegema hakata. Üks tee oleks võib-olla see, et võiks hakata taastama seda kategoorilisemalt kõlavat sõnastust, millele te osutasite, mis KOKS-i algses variandis 2014. aastal oli ja mis komisjonis kaduma läks. See läheb teiselt poolt vastuollu sellega, kuidas ma ka ise arupärimist sisse juhatasin. Meile kõigile oleks kõige parem see, kui opositsiooni õigused mis tahes poliitilisel tasandil, kas siis volikogudes või volikogu komisjonides, oleksid mõistetavad ja iga Riigikogu koosseis ei peaks tegema muudatusi, et oleks tagatud see, mis normaalses poliitilises kultuuris peaks olemas olema.

Ma saan mõneti võib-olla isegi aru sellest, et Narva on kultuuriliselt erinev ja seal need asjad jõuavad aeglasemalt kohale. Härra Korb on minust kindlasti paremini kursis sellega, mis toimub Kohtla-Järvel, kuid ma olen saanud ka viite, et Kohtla-Järvel oli volikogu komisjonide moodustamisel opositsiooni õiguste kaitsega nende seisukohalt probleeme. Me ei ole neid probleeme ekstra kolleksioneerinud, aga näib, et neid on Eestis siiski oluliselt rohkem kui need näited, mida me arupärimises ära tõime.

Teine järeldus või jätkutegevus, mis võiks järgneda – ma ei tea, kes seda peaks tegema hakkama, kui muid ei ole, võib ka Vabaerakond selle peale mõelda –, on mingisugune halva halduspraktika auhind, mida need volikogud vääriskid. See oleks avalik tähelepanu juhtimine. Jüri Adams ajas siin küll ilmselt sassi Siim Kallase positsiooni, ta ei ole mitte volikogu esimees, vaid ta on lausa Viimsi vallavanem ja kindlasti on ta Reformierakonna sisuline juht Viimsis, kelle au pihta niisuguse probleemi olemasolu Viimsi vallas peaks käima. Vähe sellest, Taavi Kotka, ka väga lugupeetud inimene, on Viimsi volikogu esimees, ka tema silme alt on need probleemid läbi käinud. Ma ei tea, et seal oleks tegemist mingisuguse kiusuga opositsiooni esindajate suhtes. Lõpetuseks üks märkus veel järelevalve kui sellise kohta, mis ilmselt muutub omavalitsustes peagi probleemiks reformi ja selle segaduste tõttu ning ilmselt ka selle tõttu, et nende ülesannete täitmine, mida varemalt täitsid maavalitsused, on praeguses olukorras mõnevõrra ebamäärane. Me üldse ei imestaks, kui ka lugupeetud õiguskantsleri ametkonnal tuleb siin omavalitsuste suhtes võtta endale rohkem ja olulisemaid funktsioone. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Külliki Kübarsepp!

Külliki Kübarsepp

Hea aseesimees! Hea õiguskantsler! Head kolleegid! Meie tänane arupärimine on väga palju puudutanud meie poliitilise kultuuri olemust. Nii Viimsi kui ka Narva on näited, mille põhjal me saame öelda, et meie poliitilises kultuuris on väga suuri vajakajäämisi. Me oleme oma asjaajamise ja arengutega jäänud eelmisesse sajandisse, eelmise režiimi valitsemisaega ja ma arvan, et see on vää. Me oleme siin saalis korduvalt ja korduvalt puudutanud seda, kuidas seda poliitilist kultuuri mõjutada. Ainuõige ja parim praegu väljakäidud lahendus on ikkagi see, et me peame väga tõsiselt rääkima erakondade rahastamisest. Sest kui me ei vähenda raha hulka (riigieelarvest antakse neile 5,4 miljonit eurot aastas), siis ei vaata ka erakonnad oma valitsemistavaga valija poole, vaid oma mugavuspositsioonide kindlustamise poole. Selle vastu peame meie siin saalis kindlasti seisma. Tõesti, õiguskantsleri ootus oli see, et küll valija karistab sellist käitumist või need näited ei muutu praktikaks. Paraku näitab tavaelu, et halvad näited on muutunud igapäevaseks praktikaks. Me peame nendest palju võimalikult avalikult rääkima ja neid teadvustama, et sellised asjad ei muutuks igapäevase elukorralduse osaks. Jah, ma jäin ka ise mõtlema, kas see, mida me siin oleme näinud, on haldusreformi tagajärg, aga paraku on Viimsi ja Narva need omavalitsused, mida haldusreform ei puudutanudki. See on pigem halb eeskuju nendele uutele omavalitsustele, kes on nüüd suuremad elanike arvu ja loodetavasti mõjuvõimu poolest. Mis võiksid olla veel need meetodid, kuidas saaks omavalitsuste valitsemiskultuuri muuta? See on, ma arvan, ka meie saali teha, me peaksime muutma omavalitsuse olemuse iseseisvaks, et ta ei sõltuks erinevatest eelarvelistest ja maksumuudatustest. Minu mõte ja ettepanek on see, et me peaksime omavalitsused muutma oma valitsusteks, et nad saaksid ise oma tulubaasi põhjal otsustada, kuidas ressursse jagada. Kui usaldus

kogukonnas on suur, siis saaks luua ka võimalusi, et omavalitsused saaksid tulubaasi jaoks küsida oma valijaskonnalt erinevaid mandaate. Need meetodid on maailmas eri moel olemas, aga me ei ole loonud mehhanisme ega meetodeid, kuidas muuta omavalitsusi selles asjas paindlikumaks. Võib-olla see ongi probleem, et kui ei ole vastutust, ei ole võimalusi ega julgust ise otsustada, siis me loome selliseid tsoone, et opositsioon ei küsiks võimalusi olla nutikam, aktiivsem ja tulemuslikum. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Õigus vasturepliigiks on Valeri Korbil. Palun!

Valeri Korb

Aitäh! Kuna kolleeg Herkel nimetas minu nime ja Kohtla-Järve volikogu, siis ma tahan kolleegidele informatsiooniks öelda, et praegu kuulub 25-st volikogu kohast 5 opositsioonile ja volikogus töötab 6 komisjoni. Nii et kõik volikogu liikmed, kes kuuluvad opositsiooni, töötavad komisjonides. Ma tahaksin, et kolleegid sellest kuuleksid. Kordan veel: kõik opositsiooni liikmed töötavad komisjonides. Tahan veel öelda seda, et teisel istungil, kui me arutasime komisjonide liikmeid, ei võtnud opositsiooni liikmed hääletamisest osa. Nii et kui me räägime komisjonidest, mis töötavad volikogus, siis ma paluksin sellest, mis toimub Kohtla-Järve volikogus, rääkida täpsemalt.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel arendab ilmselt sama teemat, tal on selleks õigus. Palun!

Andres Herkel

Aitäh, esimees! Aitäh, härra Korb, selle informatsiooni eest! Ma juhin tähelepanu, et siin on kaks probleemi. Üks on see, kas volikogu liikmed on komisjonides esindatud. Teine on see, kas komisjonides on opositsiooni esindajate huve proportsionaalselt arvestatud. See ei pruugi, nagu me ka Viimsi näitel teame, nii olla juhtumil, kui volikogu komisjonide liikmetena aktsepteeritakse ainult neid opositsiooni esindajaid, kes on ühtaegu valitud ka volikokku.

Aseesimees Enn Eesmaa

Kui proua õiguskantsler ei soovi sõna võtta, siis ma lõpetan selle küsimuse arutelu.

[Üles Tagasi](#)

3. 17:09 Arupärimine sadade tuhandete inimeste e-teenustest äralõikamise kohta (nr 391)

Aseesimees Enn Eesmaa

Kolmas päevakorrapunkt on Riigikogu liikmete Martin Helme, Henn Põlluaasa, Uno Kaskpeiti, Jaak Madisoni, Raivo Põldaru ja Arno Silla esitatud arupärimine nr 391 sadade tuhandete inimeste e-teenustest äralõikamise kohta. Arupärijate nimel, palun, Raivo Põldaru!

Raivo Põldaru

Hea aseesimees! Lugupeetud kolleegid! 6. novembrist on palju vett merre voolanud. 6. november oli see päev, kui me esitasime arupärimise ettevõtlus- ja infotehnoloogiainistrile. Sellel ajal oli selline teema, et riik oli lubanud turvavea tõttu tekkinud ID-kaartide probleemi lahendada novembrikuu jooksul, et inimesed oleksid saanud edasi e-teenuseid kasutada. Paraku olukord nii kiiresti ei lahenenud ja tervel hulgal inimestel tekkis enne n-ö tarkvara uuendamist probleem, et nende ID-kaart ei töötanud. Ausalt öeldes, veidi tagasi vaadates, probleeme oli ka pärast seda, kui ID-kaardid olid uuendatud. Inimesed olid kas saamatud või olid seal tehnilised küsimused, aga teenuseid paljudel juhtudel kasutada ei saanud, inimesed jäid lihtsalt hätta. Võib-olla on meie küsimused veidikene juba vananenud, sest olukorrad on muutunud. Kuid paraku on tekkinud ikkagi ka uusi probleeme ja neid tekib pidevalt. Nüüd on tekkinud küsimused n-ö sissemurdmise kohta, on tekkinud küsimused, et üks või teine e-teenus ikkagi ei tööta. Nii et ega me väga rinna peale taguda ei saa, et oleme nüüd kõik juba teinud ja võime rahulikult puhkama heita. Aga me esitasime viis küsimust ja ma loodan, et minister annab nendele asjalikud ja võib-olla ka tulevikku vaatavad vastused. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Selles lootuses kutsun kõnetooli ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo. Palun!

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Tere, lugupeetud Riigikogu aseesimees ja lugupeetud Riigikogu liikmed! Vastan EKRE arupärimisele ja hakkan siis kohe pihta.

Esimene küsimus: "Miks on lastud tekkida olukorral, kus suudetakse uuendada ainult 15 000 päevas ja turvariskiga kaartide uuendamine venib kuudepikkuseks, mille jooksul sajad tuhanded ID-kaardi omanikud ei saa e-teenuseid kasutada?" See oli esimene küsimus. Vastan. Täna seisuga – tõsi, see on reedene seis, täna on see arv tõenäoliselt veelgi suurem – on ID-kaardi uuendanud üle 340 000 inimese, neist 260 000 kauguuendamise teel (nad ei ole pidanud minema kuhugi kohale, Politsei- ja Piirivalveametisse näiteks) ja 80 000 Politsei- ja Piirivalveameti teeninduspunktides. Kauguuendamise rakendus on alates novembri teisest nädalast väga hästi töötanud ning suuremaid tõrkeid pole esinenud. Tippkoormuse ajal novembri alguses küündis veebis uuendajate arv 27 000-ni ööpäevas, mis ületas esialgu väljaöeldud 15 000 märkimisväärselt. Reeglina nõuavad IT-arendused väga palju rohkem ressursse, nii aega kui ka inimesi, kui meie käsutuses selle lühikese aja jooksul oli. Me oleme pidanud leidma parima ja kiireima lahenduse piiratud tingimustes. Kui tavaolukorras läheb ainuüksi süsteemide testimiseks mitmeid kuid, siis nüüd on tekkinud olukord – õigemini võib juba öelda, et tekkis olukord –, kus nii ID-kaardi kasutajad kui ka e-teenuste pakkujad on kaasatud avalikku testimisse. Selles mõttes, et ei ole aega eelnevalt testida, vaid teenus tehakse kohe avalikuks, korraga käib nii sisuline töö kui ka testimine ning kui selgub mingi probleem, siis see lahendatakse töö käigus. Asju on parandatud ja lapitud n-ö *live*'is, eesti keeles öelduna protsessi käigus. See on olnud erakorraline olukord. Selline kauguuendamise võimalus, et kõik inimesed ei peagi kaardi uuendamiseks kuhugi füüsiliselt kohale minema, on maailmas päris ainulaadne lahendus. Teisalt on sellel omad piirangud. Kuna kauguuendamiseks tuleb kasutada üliturvalist lahendust, mille puhul krüpteeritud andmevahetus toimub nelja osapoole vahel – Politsei- ja Piirivalveamet, Riigi Infosüsteemi Amet, kaarditootja Gemalto ja sertifitseerimisettevõtte SK ID –, siis saab seda korraga kasutada ainult piiratud hulk inimesi. Kui mitukümmend tuhat inimest üritas korraga kaarti uuendada, tekkis aeg-ajalt seetõttu ka tõrkeid. Lisaks sellele on oluline ID-kaardi kasutatavuse monitoorimine. Riigi Infosüsteemi Ameti hinnangul ei ole e-teenuste kasutamine, autentimine ja digiallkirjastamine vähenenud, vaatamata sellele, et algul esines tõrkeid. Kaarte ei suletud, vaid peatati sertifikaadid. Peatatud sertifikaate on võimalik taasaktiveerida kauguuendamise kaudu. Lähen natukene ajaloos tagasi. Septembris või augusti lõpus või ikkagi septembri alguses tuli välja, et on selline turvarisk, ja me soovitasime kõigil teha lisaks ID-kaardile endale ka mobiil-ID. Novembri alguses oli turvarisk veelgi kasvanud, aga me otsustasime neid kaarte mitte sulgeda, vaid nende kasutamise peatada. See tähendab, et kui inimene hakkas arvutis mingit e-teenust kasutama ja tahtis ennast identifitseerida, siis arvuti tarkvara andis teada, et kaardi kasutamine on peatatud ja enne seda, kui ta saab ennast identifitseerida, tuleb kaart kauguuendamise teel uuendada. See võimalus oli siis ja on ka täna. See võimalus on järgmise aasta märtsi alguseni kõigil.

Teine küsimus: "Kas sellist olukorda ei saanud varem ette näha? Miks pisendati turvariski ohtu?" Tõsi on see, et Eesti e-riik põhineb usaldusel. Selleks, et usaldust luua ja hoida, tuleb inimestega rääkida ausalt. Alati tuleb rääkida ka ohtudest. Seetõttu on riik kõike ID-kaardi ümber toimuvat selgitades olnud väga avatud ja aus. Me oleme e-riigina rajaleidjad, üheski teises riigis ei ole e-teenuseid nii palju kui meil. Inimesed on sellega ära harjunud, see on meie elu mugavamaks muutnud, me hoiame kokku aega ja raha. Me teeme asju esimesena, me saame esimesena pihta ja ka lahendame probleeme esimesena. Me õpime oma vigadest ja õpetame pärast ka teisi. See on laias laastus, võib öelda, meie edulugu. Me oleme suunanäitajad. Eestit ei muuda e-riigiks mitte niivõrd tehnoloogia, vaid see, kuidas me seda tehnoloogiat kasutame. Me näeme, et mitu Euroopa riiki on sama turvariski tõttu sulgenud sõna otseses mõttes sadu tuhandeid ja isegi miljoneid kaarte, ilma et see oleks põhjustanud suurt vastukaja, sest seal puuduvad sellised e-teenused ja inimestel ei olnudki suurt vahet, kas ID-kaart töötas või mitte. Aga kui meil oli esimestel päevadel uuendamiseiga tõrkeid, siis inimesed tundsid ID-kaardist puudust. "Puudust tundma" ei ole võib-olla õige öelda, nad olid pigem häiritud. See näitab, milline e-riik me oleme ning kui palju e-teenuseid me oleme kodanikele pakkunud.

Kolmas küsimus: "Kes ja kuidas vastutab tekkinud olukorra eest?" Eesti sai teadlastelt võimaliku turvariski kohta info augusti lõpus ja pidi leidma lahenduse kahe kuu jooksul, sest nii palju aega oli jäänud turvariski detailse kirjelduse avalikustamiseni teadlaste poolt. See õnnestus. Tarkvara, mis kaardi kiibis peituvat nõrkust ei võimalda ära kasutada, valmis meil oktoobri lõpus. Ehk me suutsime selle tarkvara luua kahe kuuga, isegi natuke kiiremini kui lubasime. See on tõesti märkimisväärne. Probleeme valmistab see, et uue tarkvara kõigile kaartidele kandmine pole üleöö lihtsalt võimalik. Võtab aega, enne kui me saame kõik kaardid uuendatud. Kuna ohuhinnang muutus – sellest ma enne rääkisin –, siis me pidime sertifikaadid peatama palju kiiremini, kui

oleksime soovinud. Aga me ei pidanud neid kaarte mitte sulgema, vaid lihtsalt peatasime nende kasutamise. Me peatasime turvariskiga kaartide kasutamise nii, et inimestel on neid endiselt võimalik kodus kauguuendada ja seda on aega teha järgmise aasta märtsini. Sulgemine tähendanuks aga seda, et kaart oleks tulnud füüsiliselt välja vahetada, minnes selleks Politsei- ja Piirivalveametisse. Sertifikaatide peatamisega saavutasime selle, et Infineoni kiibis olevat turvariski ei saa ühegi Eesti ID-kaardi omaniku vastu ära kasutada. Peatatud sertifikaadiga kaarti ei saa kuritarvitada, kellegi digitaalset identiteeti pole võimalik varastada ning inimeste andmed on sellisel moel kaitstud. Samas ei pea inimene taotlema uut kaarti, vaid saab olemasolevat kaarti uuendada. Kuni uuenduse tegemiseni ei saa ta aga e-teenuseid kasutada. Uuendamine võtab hinnanguliselt aega umbes 10 minutit ning tänaseks päevaks ei ole uuendamisel enam järjekordi. Kuigi ID-kaardi probleemi ilmnemisel keskenduti lahendustele – meil ei olnud aega siis süüdlasi otsida, pigem tuli ruttu lahenduste leidmisele keskenduda –, käivitati siiski ka protsess, selgitamaks välja tootja vastutus ning võimalik sanktsioonide rakendamine ID-kaartide tarnija suhtes, kelle kiibil see viga oli. Avalikult on teada ka see, et Politsei- ja Piirivalveamet on esitanud vigaste ID-kaartide tootja Gemalto vastu esialgse kahjunõude. Sellega tegelevad juristid, kes esindavad Politsei- ja Piirivalveametit.

Neljas küsimus: "Kui riik soovib lahendusena kasutada mobiil-ID-d, siis kas riik on kaalunud inimesele mobiil-ID konto loomise ja püsikulu kompenseerimist?" Eestis on 5000 avaliku ja erasektori e-teenust lahutamatu osa inimeste igapäevaelust. Nii et meil on 5000 avaliku ja erasektori e-teenust. See, et praegune olukord meie inimestele siiski ebamugavusi on tekitanud, näitab, nagu ma ennist ütlesin, et me oleme päriselt e-riik, kus inimesed on harjunud kodust lahkumata n-ö riigiga seotud teenuseid kasutama. Kui me tuleme praegusest olukorrast välja nii, et paljudel inimestel on lisaks ID-kaardile ka mobiil-ID, siis me oleme kindlasti võitjad. See oleks taas täiesti ainulaadne olukord, et riigis on aktiivselt kasutusel kaks paralleelset vahendit e-teenuste kasutamiseks ja digiallkirja andmiseks ning kui ükskõik kummas peaks avalduma tulevikus mingi probleem või turvanõrkus, siis on võimalik kasutada teist. Riik on teinud mobiilioperaatoritega väga tihedat koostööd ning arutluse all on olnud mitmeid variante mobiil-ID lepingu sõlmimise lihtsustamiseks. Mobiilioperaatorid suurendasid oma teenindusmahte ning soovijatele loodi võimalus aktiveerida oma mobiil-ID Politsei- ja Piirivalveameti teeninduspunktides, selleks ei pidanud minema mobiilifirma esindusse. Mobiil-ID on aga alternatiivne lahendus ja see ei ole kohustuslik vahend, erinevalt ID-kaardist. Praegu on ID-kaarte võimalik uuendada ilma järjekorrata ning inimesel on võimalik, nagu ma ennist ütlesin, umbes kümne minuti jooksul või isegi kiiremini oma kaardi sertifikaate uuendada. Mobiil-ID ei pruugi olla otstarbekas nende isikute jaoks, kes kasutavad selle funktsionaalsust võib-olla paar korda aastas. Tihedalt teenust kasutavale isikule on see aga täiendav ja alternatiivne võimalus, mida saab muu hulgas kasutada juhul, kui ID-kaarti pole kas kaasas või ei ole käepärast kaardilugejaga arvutit. ID-kaardi taotlemisel on isikul kohustus tasuda riigilõiv. Ehk ID-kaardi on riik muutnud kohustuslikuks, aga seda ei anta tasuta, vaid inimene maksab ID-kaardi taotlemisel riigilõivu. Mobiil-ID puhul tasub riigilõivu mobiilioperaator, mitte inimene, ja mobiilioperaator jaotab selle riigilõivu tasumise kasutaja jaoks pikemale perioodile, nii et inimene maksab pikema aja jooksul. Riigilõivuvabastust ei ole riik ei ID-kaardi ega ka mobiil-ID puhul kaalunud.

Viies küsimus: "Kuna ID-kaardi turvariskid on osutunud suuremaks, kui avalikkusele teatati, siis kas selle informatsiooni valguses tuleks tühistada vigaste ID-kaartidega läbiviidud e-valimised?" Täna teadmise põhjal ei ole ühegi meie ID-kaardi kasutaja digitaalset identiteeti varastatud. Sellist informatsiooni ei ole minul ja ka meie ametitel mitte, sest ma usun, et siis minagi seda teaksin, mistõttu ei ole e-valimiste usaldusväärsus küsimärgi all. Täna tähelepanu eest!

Aseesimees Enn Eesmaa

Küsimuste voo alustab Henn Põlluaas.

Henn Põlluaas

Aitäh! Te ütlesite, et riik sai nendest probleemidest teada augusti lõpus. Teatavasti on Gemalto, nende ID-kaartide tootja, väitnud, et nemad hoiatasid PPA-d ja RIA-t 15. juunil. Kas neil on enda väidete kinnitamiseks alust või mingisuguseid dokumentaalselt tõestatavaid materjale? Te ütlesite, et Eesti riik on esitanud neile teatud kahjunõude. Kui perspektiivikaks te peate neilt kahjutasu kättesaamise võimalust?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Täna küsimuse eest! Minule teadaolevalt ei ole tõestatud, et RIA oleks saanud Gemaltolt informatsiooni võimaliku turvariski kohta varem kui augusti lõpus. Kohe teavitati sellest mind ja peaministrit ning mõni päev hiljem me juba teavitasime avalikkust. Ma olen ise samuti meedia vahendusel lugenud, justkui oleks Gemalto varem RIA-le teada andnud jne. RIA on selle ümber lükanud ja Gemalto ei ole esitanud ühtegi kirjalikku kinnitust, et kuskil sotsiaalmeedias öeldut kinnitada. Nii et mul ei ole sellist informatsiooni. Ma olen kuulnud, et

selle isiku, kes sellist väärinfot andis, vahetas Gemalto lausa välja või ta enam Eesti asju ei aja, aga ka see on meedia vahendusel minuni jõudnud. Nii et vastus küsimusele on, et ei ole kinnitatud, et see info oleks jõudnud RIA-sse varem. Minul ei ole täna küll põhjust arvata, et RIA valetaks.

Teine küsimus oli kulutuste kohta, mida riik on kandnud võimaliku turvariski elimineerimisel. Kas me saame kaarditarnijalt kätte kahjuhüvitise? Sellega tegeleb PPA, sest lepingu kaarditarnijaga on sõlminud nemad. Seal tegelevad sellega, ma usun, väga head juristid. Ma ikka loodan seda, loomulikult, muidu ei oleks mõtet nõuet esitada. Ma usun, et juristid teevad oma tööd ja tulemused on head. Elame, näeme.

Aseesimees Enn Eesmaa

Raivo Põldaru.

Raivo Põldaru

Aitäh, hea aseesimees! Lugupeetud minister! Võib-olla selgitate veidikene seost vigase kaardi ja tarkvara vahel. Kaart, ma saan aru, on Gemalto ja tarkvara meie toodetud. Kas meie pidime tegema muudatusi või tegid nemad hea tarkvara järgi vigase kaardi või kuidas see asi on? Teiseks, te ütlete, et ID-kaardi identiteete pole lahti muugitud. Aga kas te olete kuulnud – meedias kusagil see teade jooksis –, et vist üks Tartu mees, kes on võimeline ID-kaarti lahti muukima, olla seda teinudki?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Veel kord, minule teadaolevalt – ma usun, et kui mina seda ei tea, siis ei tea seda ka meie vastavad asutused – ei ole Eesti kodanike ID-kaarte lahti murtud. Nii et seda võtit ei ole lahti murtud. Minul ei ole informatsiooni, kas kuskil laboritingimustes on tehtud mingeid katseid. Aga mina ei tea, et oleks lahti muugitud mõne Eesti kodaniku ID-kaart ja see turvakood. Mina seda ei tea. See on vastuse esimene pool.

Katsun meelde tuletada küsimuse esimest poolt. (Hääl saalist.) Just! Jada on sedapidi, et PPA-l on leping Gemaltoga, kes neid kaarte tarnib, kellel omakorda on leping Infineoniga, kes tarnib seda kiipi seal kaardi peal. See viga oli tegelikult selle kiibi peal, aga kuna Gemaltol on leping Infineoniga, siis meie peame protsessima Gemaltoga. See kiibi viga, mina olen nii aru saanud, avaldus koosmõjus tarkvaraga, mis seal peal on. Sellepärast oli võimalik pärast tarkvara uuendamist vanu kaarte kasutusse jätta. Ehk siis on justkui vigane kiip, aga uue tarkvaraga on see turvaline.

Aseesimees Enn Eesmaa

Urmas Kruuse.

Urmas Kruuse

Aitäh, austatud istungi juhataja! Auväärt minister! Miks oli valitsuse kommunikatsioon, nii riigisisene kui ka see sõnum, mis väljapoole läks, niivõrd puudulik? Mis puudutab riigisisest kommunikatsiooni, siis tekitati väga suur segadus nende eelisjärjekordadega kaartide kordategemisel. Tegelikult ei oleks õige kommunikatsiooni korral segadust väga palju olnud. Ka PPA teeninduspunktid, mis nädalavahetusel lahti olid, ei olnud justkui ülerahvastatud, aga riigi sees suudeti jätta mulje, et see on ühelt poolt ainult Eesti probleem ja siis on seal ka struktuursed probleemid. Kuid minu arust oli hüllem see mainekahju, mis tekkis väljaspool Eestit. Esiteks, neid vigaseid kiipe ei tarnitud ainult Eesti kaartide jaoks, teiseks, Euroopas ja ka laiemalt hakati seda käsitlema kui spetsiifilist Eesti probleemi. Kas ministeeriumil on valmidust nende nn nõuete hulgas, mida te mainisite, nõuda sisse ka mainekahju?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Mainekahju hinnata on üldse väga tänamatu töö, sest kuidas sa seda numbritesse paned. Aga mina ütlesin, lugupeetud Riigikogu liige, et mina ei saa teiega siin väga nõus olla, nagu meil oleks tekkinud suur mainekahju. Me käitusime väga otsustavalt ja kiiresti ning avalikustasime võimaliku ohu praktiliselt kohe. Tagantjärele võib öelda, et see oli õige tegu. Eesti e-riigi usaldusväärsus ei saanud kannatada, vastupidi, see kuvand muutus veelgi tugevamaks, sest me näitasime, et probleemide korral me räägime nendest avameelselt ja tegutseme otsustavalt. Ka väljastpoolt on tulnud väga palju tunnustavaid sõnu ja komplimente, Eesti e-riigi maine on hoopis tugevam kui varem. Me teame, et elus ei ole ühtegi päris kindlat asja. Nagu ma ennist ütlesin, e-riik püsib usaldusel, see sõltub sellest, kas kodanikud usaldavad seda või mitte. See usaldus on tänu sellele, et me ausalt ja avameelselt rääkisime ning väga kiirelt ja ka tulemuslikult tegutsesime, pigem tugevam kui varem, julgen ma öelda. Nii et me saime igal juhul ainult tugevamaks. Täna on enamikul nendest inimestest, kes iga päev kasutavad e-teenuseid ja vajavad identifitseerimist, et neid teenuseid kasutada, olgu need

meditsiinitöötajad, politseinikud või ka erasektori esindajad, kaks identifitseerimisvõimalust: ID-kaart ja mobiil-ID. Pluss see, et paljud nendest riigi teenustest, mida sai kasutada ainult ID-kaardiga, mille kasutamisel ei saanud ennast mobiil-ID-ga identifitseerida, olgu näiteks toodud kas või digiresept, on nüüd kõik kasutatavad mõlemaga. Nii et kui me räägime e-riigi usaldusväärsusest ja turvalisusest, siis võib öelda, et me oleme absoluutselt kindlasti tugevamad kui enne augusti lõppu.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Külliki Kübarsepp!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea minister! Ma küsisin teilt ka kirjalikult, kuidas toimus juunikuus, kui väidetav telefonikõne toimus, infovahetus, et mingisugune oht on olemas. Aitäh teile selle vastuse eest! Aga ma küsin jätkuküsimuse, sest mõned asjad on jäänud lahtiseks. Te vastuskirjas toonitasite teadlaste analüüsivõimekust ja nende järeldusi, aga samas te ei öelnud, mis oli teie jaoks see kinnitus ja mis alustel hakkasid teadlased seda juunikuus, enne jaanipäeva saabunud infot analüüsima. Kuidas käis see n-ö kontrollimise protsess? Suvel on suvepuhkuste hooaeg ja see asi veniski. Nagu tulevik näitas, see infokild oli ju tõene. Te tõite välja Austria raporti. Kuidas te selleni jõudsite, kas Google'i abil või keegi saatis selle teile? Kuidas see analüüs toimus, et teha selgeks, et see oli väär raport?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Võib-olla praegu läks midagi n-ö tõlkes kaduma, ma ei saanud küsimusest võib-olla päris hästi aru. Aga ma veel kord kinnitan, et mul ei ole täna põhjust arvata, et see info, mille RIA on mulle esitanud, võiks olla väär. Neid teavitati võimalikust turvariskist augusti lõpus või mõni päev enne seda, kui me avalikkust teavitasime. Minule teadaolevalt see info varem RIA-le ei laekunud.

Aseesimees Enn Eesmaa

Liina Kersna, palun!

Liina Kersna

Aitäh, hea eesistuja! Austatud minister! Te oma sõnavõtus ütlesite, et Eesti on saanud selliseid kogemusi ja õppetunde, mida saab heade sõpradega jagada. Millised on siis need õppetunnid, mis Eesti riik on enda jaoks pärast seda juhtumit ID-kaardi turvariskiga sõnastanud?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Aitäh! Veel kord, e-riik põhineb usaldusel, usaldust ei tohi kuritarvitada ja me tegime õigesti, et me kohe hakkasime probleemidest rääkima ja need avalikustasime. See oli õige. See ei olnud mitte halb õppetund, vaid hea õppetund, õppetund võib ka hea olla. Teiseks, ma arvan, oli võib-olla väga oluline õppetund just e-teenuste poole pealt. Riik oleks võinud ju ka varem mõelda selle peale, et väga olulised, elutähtsad teenused, à la digiresept, võiksid töötada kahe identifitseerimissüsteemiga, nii mobiil-ID-ga kui ka ID-kaardiga, nii et kui ühega neist peaks midagi juhtuma, siis ei jääks elu seisma ei arstidel ega inimestel, kes retsepti vajavad. Ka paljude PPA töötajate töö, ma olen nii aru saanud, oli ainult ID-kaardiga seotud, neil ei olnud võimalik identifitseerida ennast mobiil-ID-ga. See oli kindlasti üks suuremaid õppetunde, et inimestel, kes iga päev neid teenuseid kasutavad, võiks olla kaks identifitseerimisvõimalust ja kõik need süsteemid peaksid töötama mõlema võimalusega. Minu arvates oli see üks põhilisi õppetunde. Hea, et see puudus välja tuli. Nüüd me oleme igal juhul targemad ja tugevamad.

Aseesimees Enn Eesmaa

Jüri Jaanson.

Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud minister! Tõepoolest, see lugu oli Eestile suhteliselt õnneliku lõpuga, ohud said likvideeritud ja kindlasti me saime ka palju õppetunde, nagu te rääkisite. Aga mind väga huvitab, et kuna tegemist oli tehnilise ohu küsimusega ja otseselt midagi väga kriitilist ei juhtunud, kriitilist olukorda ei tekkinud, siis kas tagantjärele hinnates oli õigustatud see, et rahvaga suhtlemine toimus peaministri tasemel, kõige kõrgemal tasemel, või oleks hoopis rahulikum olnud suhtlemine ametnike tasemel ja hoiatamine massiteabevahendite kaudu? Võib-

olla oleks olukord lahenenud palju kergemini ja, ütleme, vähem närviliselt.

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Mina arvan, et see otsus, mis tehti, et sellest räägiti kõige kõrgemal tasemel, oli eriti tagantjärele vaadates väga õige. Me rääkisime septembri alguses, et selline oht on. Kui sellisest asjast räägib peaminister, siis on suurem võimalus, et inimesed võtavad seda tõsiselt, kui sel juhul, et sellest räägib vastava valdkonna ametnik. Hiljem me olime siiski sunnitud nende kaartide toimimise peatama, me ei tühistanud neid, aga peatasime toimimise, kuna turvarisk suurenes. See näitas, et me hindasime olukorda adekvaatselt, kui me kõige kõrgemal tasemel sellest rääkisime. Vaatamata sellele, et me rääkisime sellest kõige kõrgemal tasemel, näitamaks, et oht on tõsine, ja paludes, et, inimesed, tehke endale mobiil-ID ja valmistuge probleemideks, hakati küll näiteks esimesel nädalal mobiil-ID lepinguid märksa rohkem tegema, aga teisel nädalal oli see tagasi sellel tasemel, mis oli enne seda, kui me rääkisime, et tekib võimalik turvaohut ja palun tehke lepinguid. Inimesed ei võtnud seda piisava tõsidusega, hoolimata sellest, et sellest rääkis peaminister. Nii et ma arvan, et see oli õige ja üldse sellest nii avalikult rääkimine oli õige. Kujutage ette, kui oleks läinud niiviisi, et kuskil rahvusvahelisel tasandil oleks tulnud välja teadlaste töö, mis oleks väitnud, et Eesti kaartidel on selline turvarisk, ning selle peale meie poliitikud ja ametkonnad oleksid öelnud, et jah, me teadsime seda ja me siin vaikselt sellega tegeleme. Siis oleks Eesti e-riigi usaldusväärsus saanud kindlasti suure löögi, sest kui me oleme asju varjanud, siis tõenäoliselt varjame ka edaspidi. Aga nüüd võttis ka vastastelt relvad ära see, kui me ütlesime, et me teame, et oht on olemas, ja me juba tegutseme. Ei olnud võimalik öelda, et Eesti riigis varjatakse ja vassitakse, vastupidi, oli selge, et oma kodanikega käitatakse läbipaistvalt, antakse asjadest teada, öeldakse, mida tehakse, ja antakse teada, kuidas läheb. Tol hetkel otsustati kabinetiistungil, kuidas teavitada, kas kõige kõrgemal tasandil või ametkonna kaudu. See otsus sai tehtud parima teadmise alusel, et me siiski räägime sellest kõige kõrgemal tasandil, sest asi on tõsine. Tagantjärele võib öelda, et see oli õige.

Aseesimees Enn Eesmaa

Jaak Madison.

Jaak Madison

Aitäh, austatud istungi juhataja! Hea minister! Te üle-eelmise küsija küsimustele vastates tõite väga tänuväärset välja ka asjaolud, mida riik on õppinud ja mida varem on võib-olla valesti tehtud. Kas ma järelتان teie vastustest õigesti, et riik ei olnud piisavalt valmistunud ohuks, mis võib varitseda juhul, kui üks süsteem langeb ära, põhjuseks näiteks tehniline rike, turvariskid või mis iganes, nagu ka viimane kord juhtus, ja alternatiivset paralleelset süsteemi ei ole? Kas ma järelتان õigesti, et riik oli ehk liiga mugav ja võib-olla liiga enesekindel süsteemide töö asjus? Riik võib-olla arvas, et Eesti IT-lahendused on perfektsed ja väga väikese riskiga, seetõttu ei nähtudki vajadust ohtusid ennetada ja lasti minna n-ö tunduvalt kergemalt. On mul õigus?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Eks see ole ka nii, et tagantjärele on alati tarku rohkem kui alguses. Ma ütleksin niiviisi, et muidugi oleks võinud selle peale mõelda ju aastaid-aastaid tagasi, kui kõiki neid e-teenuseid ja kogu seda põhimõtet hakati arendama. Oleks võinud kohe mõelda rohkem n-ö *back-up*'i või tagavaraplaani peale. Tagantjärele võib ju nii öelda. Ma ütleksin, et hea, et see nüüd välja tuli, ja hea, et me oleme selle probleemi lahendanud. Ma vastan niimoodi.

Aseesimees Enn Eesmaa

Ain Lutsepp.

Ain Lutsepp

Aitäh, austatud eesistuja! Austatud minister! Politsei- ja Piirivalveamet ehk PPA on saatnud nõudekirja Eesti passe tootvale Gemalto Soome esindusele. Kas te võite täpsustada ja öelda, millega siin on tegemist? Gemalto OÜ on Eesti passide tootja ja see kiri saadeti möödunud nädalal. Oskate te seda kommenteerida?

Ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister Urve Palo

Aitäh, hea küsija! Vastan ausalt, et ei oska, kuna PPA ei ole minu haldusalas. Ma usun, et sellele oskab kindlasti vastata siseminister. Ma tõesti ei oska seda kommenteerida.

Aseesimees Enn Eesmaa

Austatud minister, teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Kõnesoove ei ole, loen selle arupärimise menetluse lõppenuks.

[Üles Tagasi](#)

4. 17:43 Arupärimine Teadus- ja Arendusnõukogu raporti (2015, nn Oki raport) teaduspoliitiliste otsuste elluviimise kohta seoses Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga (nr 394)

Aseesimees Enn Eesmaa

Neljäs päevakorrapunkt: Riigikogu liikmete Krista Aru, Andres Ammase, Külliki Kübarsepa, Ain Lutsepa, Artur Talviku, Monika Haukanõmme, Andres Herkeli ja Jüri Adamsi esitatud arupärimine Teadus- ja Arendusnõukogu raporti (2015, nn Oki raport) teaduspoliitiliste otsuste elluviimise kohta seoses Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga (nr 394). Palun kõnetooli arupärijate nimel sõna võtma Krista Aru!

Krista Aru

Härra juhataja! Austatud rahvaesindajad! Austatud proua minister! Selles lühikeses arupärimises on kolm suurt küsimusteringi. Üks neist puudutab tõesti Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituuti (lühend: KBFI), mis on paljudele vanast ajast tuttav ja teada ka Lippmaa instituudina. See on unikaalne ja väga tugev teadusasutus Eestis, mis on teadustöö suuruselt – nii oma kvantiteedi kui kvaliteedi mõttes – kõikide asutuste arvestuses teisel kohal. Selle KBFI-ga on üks väga huvitav probleem, millele on juhtinud tähelepanu ka mitmed asutuse- ja teadustöövälised hindajad. Nimelt ei saa see teadusasutus riigi käest raha tegevuskuludeks. Ja ta ei saa seda selle pärast, et KBFI on meil ainus avalik-õiguslik teadusasutus, millel on oma seadus. Teatavasti on meil mõnel kõrgkoolil oma seadus, aga siiski ka ühel teadusasutusel.

Julgen öelda, et see, miks KBFI ei saa raha tegevuskuludeks, on isegi arusaamatu. See teema on olnud päevakorral juba alates 2006. aastast, kui asutuse nõukogu ja juhtkond on sellele küsimusele vastust otsinud. Siin võib teha järeldusi ja esitada mitut laadi küsimusi. Kas riik on selle teadlikult nii lahendanud või mis on see põhjus? KBFI on edukas: tal on suurepärased teadussaavutused, mille vilju me kõik naudime. Ta aitab meie teadusel rahvusvahelises plaanis edukas olla, aga riik talle erinevalt teistest asutustest tegevuskuludeks raha ei maksa.

Teine probleemidering on seotud meie teaduspoliitiliste otsustega. Teatavasti kerkisid need väga tõsiselt päevakorrale 2015. aastal, pärast TAN-i ehk Teadus- ja Arendusnõukogu raporti valmimist, mis on saanud tuntuks Oki raportina. Raportis anti teadusasutustele, aga ka kõrgkoolidele selge konsolideerimise soovitus. Selles valguses loodi Riigikantselei juurde rakkerühm, kes pidi töötama välja soovitused, kuidas oleks optimaalne ja õige sellist konsolideerimist läbi viia. Samal ajal on mitmed asutused koostanud ka oma SWOT-ülevaateid selle kohta, kellega, kuidas ja mis tingimustel oleks võimalik ja soovituslik liituda. Küsimus on siin selles, et KBFI koha pealt olevat liitumise otsus tehtud, kuigi KBFI liitmine vajaks hoopis tõsisemat teaduspoliitilist arutelu, kuna ta on avalik-õiguslik asutus. Aga suur küsimustering puudutab seda teemat, kuhu me oma teaduspoliitikaga üldse liigume: kas aina konsolideerimise suunas, st kaotame väiksemad teadusasutused ära ja jätame alles ainult kõrgkoolide ümber koondunud teadusüksused.

Kolmas küsimustering tuleneb eelmisest: kes ikkagi langetab neid teaduspoliitilisi otsuseid asutuste liitumise või mitteliitumise kohta? Kas see on minister? Kas need liiguvad läbi Teadus- ja Arendusnõukogu? Ja tulen uuesti tagasi KBFI juurde. See KBFI-le tegevustoetuse maksmine tuleks ära otsustada, hoolimata sellest, kas asutus liidetakse Tallinna Tehnikaülikooliga või Tartu Ülikooliga. Ma kardan, et ilma selle tegevustoetuseta ei jaksa ka ülikoolid seda teadusasutust edasi viia. Aitäh! Me ootame proua ministrilt vastuseid.

Aseesimees Enn Eesmaa

Arupärimise kolmele küsimusele vastab haridus- ja teadusminister Mailis Reps. Palun!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Head küsijad! Kuna proua Krista Aru kirjeldas neid teemasid ja ettepanekuid juba väga põhjalikult, siis ma jätan suurema sissejuhatuse ära. Lähen kohe küsimuste ja vastuste juurde, millest tuleb kindlasti välja nii Haridus- ja Teadusministeeriumi hoiak laiemalt kui ka Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudiga seonduv.

Kõigepealt teie esimene küsimus: "KBFI on unikaalne sünergiline teadusasutus, Eesti ainus oma seaduse alusel tegutsev teadusasutus, milles tehtava teadustöö maht on Eestis suuruselt teisel kohal kõikide asutuste võrdluses. Millist teaduspoliitilist eesmärki teenib nimetatud asutuse likvideerimine iseseisva teadusasutusena? Millised on etteheited asutuse teadus- ja arendustööle?" Vastuseks võin kohe öelda, et teie esitatud küsimustes on mitu eeldust, millega me kindlasti nõustuda ei saa. Mitte kellelgi ei ole plaani KBFI-d likvideerida ja kellelgi ei ole ka etteheiteid KBFI teadus- ja arendustööle, mis on väga heal tasemel. See on selge, et Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi teadustöö tase on väga kõrge – seda kinnitavad ka 2017. aasta teadusasutuste rahvusvahelise evalveerimise tulemused. Samas on analüüsitud plusse ja miinuseid mõlemal juhul: kui KBFI oleks edasi iseseisev asutus või kui ta oleks ühe või teise avalik-õigusliku ülikooli koosseisus. Miks on ühinemist analüüsitud? Alustame siitsamast Riigikogust. Riigikogu on heaks kiitnud Teadus- ja Arendusnõukogu strateegia "Teadmistepõhine Eesti" (TAI). Aastateks 2014–2020 näeb see ette, et tuleb toetada kõrgkoolide ja teadusarendusasutuste vastutusvaldkondade arendamist, struktuurseid muudatusi, keskendumist strateegilisele põhitegevusele ning asutuste võrgustiku korrastamist, samuti suurendada teadusasutuste vastutust oma tegevuse tulemuslikkuse eest. Just sellest "Teadmistepõhise Eesti" eesmärgist tulenevalt on KBFI ühinemist soovitanud nii Oki raport kui ka küsija viidatud Teadus- ja Arendusnõukogu oma 20. septembri 2016. aasta otsusega. Samuti on ühinemist soovitanud kaaluda teadusasutuste korralise evalveerimise komisjoni esimees 2017. aastal. Nii palju taustaks.

Ühinemisläbirääkimiste algatamise laiem ajend tulenes eesmärgist seostada teadust rohkem õppetöö ja ettevõtlusega ning laiendada teadustöö mõju ka väljapoole akadeemilist sfääri. Samuti on KBFI ise korduvalt tõstatanud jätkusuutlikkuse tagamiseks vajalikke teemasid. Haridus- ja Teadusministeerium ning KBFI on mõlema läbirääkimistele kutsutud ülikooliga, nii Tartu Ülikooli kui ka Tallinna Tehnikaülikooliga, kokku leppinud, et Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi ülikooliga ühinemise eesmärk peaks olema tõsta Eesti teadus- ja arendustegevuse rahvusvahelist konkurentsivõimet ja mõju ühinemisest sündiva sünergia abil. Tehnikaülikool on välja toonud, et koostöös KBFI-ga oleks eesmärk saada üheks juhtivaks tehnoloogiaülikooliks Läänemere regioonis. KBFI ühinemisel Tartu Ülikooliga on eesmärgina välja toodud Eesti tiptasemel füüsikateaduste koondumine Tartu Ülikooli kui Läänemere regiooni juhtivasse teadusülikooli.

Peale selle on laiemalt välja toodud võimalus, mille kohaselt saaks KBFI ühinemisel tugevdada sidet ja koostööd ettevõtetega, kasutades selleks ülikoolides olemas olevaid tehnoloogiasiidre võimekusi, kompetentsi ja kontakte. Samuti saaks sel juhul vahendada KBFI teenuseid ja taristu kasutamise võimalusi laiemale sihtgrupile. Plussidena on ka välja toodud, et ühinemine aitaks senisest rohkem integreerida teadustegevust ja õppetööd ning toetaks interdistsiplinaarset koostööd KBFI ja ülikoolide vastavate valdkondade vahel. Samuti suurendaks see KBFI finantsilist stabiilsust, kui ta kuuluks ülikooli koosseisu. See tagaks ka KBFI välisrahastuse ja ettevõtluslepingute olulise kasvu. Lisaks sellele on ühinemise plussina välja toodud, et nii saaks optimeerida teaduskorraldust ja halduskoormust ning ressursse efektiivsemalt kasutada.

KBFI ja tehnikaülikooli kampuse ruumiline lähedus võimaldaks arendada igapäevast koostööd sujuvalt ja ressursitõhusalt. Oluline on seegi, et CERN-i täisliikmesuse valguses oleks kasulik, kui KBFI oleks tihedamini seotud ülikoolidega. See lubaks CERN-i täisliikmesusega seotud võimaluste ärakasutamist teadus- ja arendustegevuses, õppetegevuses ja ettevõtluses. Kui vaadata olukorda plusside poole pealt, siis võib öelda, et tegemist on kaalukate teaduspoliitiliste eesmärkidega, mistõttu on seda ühinemist väga tõsiselt kaalutud ja analüüsitud.

Nüüd teie küsimus nr 2: "KBFI on koostanud SWOT-analüüsid TÜ ja TTÜ-ga võimaliku ühinemise kohta. Analüüsides nähtub, et KBFI formaalsest ühendamise mis tahes ülikooliga ei parane tehtava teadustöö kvaliteet. Millisele ja kellele otsusele toetudes ühinemist TTÜ-ga siiski korraldatakse?" Nagu öeldud, on võimaliku – rõhutan veel kord, et võimaliku – ühinemise eesmärk seostada teadust rohkem õppetöö ja ettevõtlusega ning laiendada teadustöö mõju ka väljapoole akadeemilist sfääri. Samuti on oluline vaadata asutuse vajadusi jätkusuutlikkuse tagamiseks. KBFI-s teadustöö kvaliteediga aga kindlasti probleeme ei ole.

Ma ei ole nõus ka hinnangulise väitega selles küsimuses, justkui ei paraneks analüüsides põhjal KBFI formaalsel ühendamisel mis tahes ülikooliga tehtava teadustöö kvaliteet. Kui vaadata veel kord rahulikult neid SWOT-analüüse, siis on näha, et tegelikult ületaks mõlema suuna puhul – liitumine tehnikaülikooli või Tartu Ülikooliga – sellest tõusev kasu võimalikke liitumisega kaasnevaid kahjusid ja ohtusid. Liitumine Tartu Ülikooliga toetaks rohkem akadeemilise teadustegevuse eesmäärke, samas kui liitumine tehnikaülikooliga toetaks rohkem õppetöö kvaliteedi arendamise ja ettevõtluskoostöö eesmäärke. Taristu ühiskasutamise seisukohalt ja asukoha mõttes oleks KBFI liitumine tehnikaülikooliga loogilisem, aga nagu ma ütlesin, oleks väga palju plusse ka Tartu Ülikooliga liitumisel.

Nüüd jõuame SWOT-analüüsides teise poole juurde. On selge, et ei Haridus- ja Teadusministeeriumis ega Riigikogus ei ole võimalik isegi mitte arutada ühendamist iga hinna eest, kuna tegemist on avalik-õigusliku ülikooliga. Ühinemisel on mõtet ainult siis, kui saadav kasu ületab võimaliku tekitatava kahju. Ühinemise korral saab eesmärk olla vaid teadustööd soodustava tööohkkonna tagamine. Kui me vaatame praegust olukorda, siis

ühinemine iga hinna eest tähendaks kindlasti väljakujunenud tugevuste kahjustamist. OECD on teinud rahvusvahelisi analüüse teadusasutuste konsolideerimise kohta. Neid on üksjagu. Ja analüüsid näitavad selgelt, et edukad ja heade tulemustega on sellised ühinemised, kus on saavutatud üksmeel osapoolte vahel ehk ühishingamine. Nende ühinemiste puhul, mis on tehtud jõuga, ei ole plusse ega kvaliteedi märgatavat tõusu näha olnud.

Senised läbirääkimised näitavad, et väljakujunenud suhted võivad ohustada eesmärkide saavutamist. KBFI on esitanud ka väga nõudlikud tingimused (nt seoses CERN-i täisliikmesusega), mille täitmise korral oleks ta valmis omalt poolt ühinema. Haridus- ja Teadusministeeriumi ülikoolid ei ole praegu valmis sellises ulatuses neid tingimusi täitma. Omalt poolt võin öelda, et soovime vältida olukorda, kus liitumisega seotud mured jääksid suures osas lahtiseks või tulevikus riigi kanda. Seega võib öelda, et seni, kuni ei ole arusaama, et liitumine on kõigile huvitav ja kasutoov, kuni ei ole üksmeelt, ei ole ka Haridus- ja Teadusministeerium valmis ütleva, kas ja millal oleks ühinemine kõikide osapoolte jaoks parim lahendus. Mida ma sellega öelda tahan? Kokku võttes on Haridus- ja Teadusministeeriumi seisukoht järgmine: ühinemise plusse ja miinuseid on analüüsitud ning selle teemaga tegeletakse edasi. Aga seni, kuni pole üheselt aru saadud, et see toob kõigile kasu, pole mõtet vägisi ühendada. See teeks teadusasutusele kindlasti kahju.

Kolmas küsimus: "KBFI on ainus avalik-õiguslik juriidiline isik, kellele riik ei maksa nn karbiraha ega tegevustoetust. TAN tegi HTM-ile ülesandeks lahendada see küsimus juba 2006. aastal, KBFI tõstas teema uuesti 2016. aastal. 2017. aasta Eesti teaduse evalveerimise raport rõhutab KBFI rahastamise lahendamise vajadust ja sellekohase personaalse kirja saatis haridus- ja teadusministrile ka evalveerimiskomisjoni esimees professor Enss. Küsimus on tänaseni lahendamata. Mis on sellise aastaid kestnud erisuse põhjuseks? Kuidas kavandab HTM lahendada KBFI tegevustoetuse nn karbiraha küsimuse?" Küsimuses püstitatud eelduste ja hoiakute kohta võin öelda, et Haridus- ja Teadusministeerium ei diskrimineeri KBFI-d infrastruktuurikulude katmise osas. Me kohtleme KBFI-d kõikide teiste avalik-õiguslike teadusasutustega samadel alustel. Sarnase pöördumise tegi KBFI ka õiguskantslerile ning temagi on leidnud, et riigieelarvest finantseeritakse KBFI teadus- ja arendustegevusega seotud kaudseid kulusid, sh teadus- ja arendustegevuseks vajaliku infrastruktuuri ülalpidamist, ajakohastamist ja täiendamist. KBFI rahastamise maht riigieelarves on viimase viie aasta jooksul kahekordistunud, mis on üldist teaduseelarve olukorda arvestades erakordselt hea tulemus. Samuti on KBFI saanud ASTRA meetmest 2 miljonit eurot maja rekonstrueerimiseks. Õiguskantsler on nentunud, et KBFI on seni edukalt taotlenud riigieelarvest raha TAKS-i alusel ja pole teada, et see TAKS-i alusel saadav raha kombineerituna muudest allikatest saadava tuluga ei kataks KBFI kulutusi. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Esimese küsimuse ministrile esitab Andres Ammas.

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Täpsustan meie arupärimise teist küsimust. Olen ennast oma pinginaabri abiga teemaga kurssi viinud ja saanud teada, et tehnikaülikooli doktorandid teevad juba praegu oma töid KBFI-s. Missugusest kahe organisatsiooni koostöö lähendamisest saab veel juttu olla või miks seda vaja oleks? Ja palun vabandust, aga kogu oma lugupidamises ministri vastu on mul siiski tunne, et sellised otsused langetab Eestis põhiliselt üks inimene. See on tehnikaülikooli rektor Jaak Aaviksoo. Kas tema on oma otsuse langetanud ja kas ministeerium on selle juba oma tegevuse aluseks võtnud?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Kõigepealt, KBFI-l on nii tehnikaülikooli kui ka Tartu Ülikooliga üsna head suhted, kuid mõlemas ülikoolis on tegevused mõnevõrra erinevad. Doktorante on mõlemalt poolt, teadustööd tehakse sageli ühiselt ja nagu ma olen siin korduvalt rõhutanud: tulemused on väga head. Plusside-miinuste tabel ehk SWOT-analüüs näitab, et plusspoole pealt vaadatuna oleks võimalik laiendada KBFI-s tehtavat teadust ülikoolidele. See kindlasti tugevdaks nii Tartu Ülikooli kui ka tehnikaülikooli. Mõlemad osapooled, nii Tartu Ülikool kui ka tehnikaülikool, on öelnud, et KBFI teadmiste pagas, praktiline baas ja kõik muu tähendaks neile kasutegureid. Seda ka KBFI-le, kui ülikool oleks omakorda nõus nende teatud tegevusi lisarahastama. Nüüd ühinemise otsusest. Nii ühe kui ka teise ülikooli puhul, samuti KBFI puhul on tegemist avalik-õigusliku asutusega. Nendel on oma seadused, mis tähendab seda, et sellise otsuse saab teha ainult Riigikogu. Nende ühinemise otsuseid ei saa teha ei Vabariigi Valitsuse, TAN-i ega mõnel muul tasandil. Reaalselt tähendab see aga ikkagi seda, et kõigepealt peavad asjast olema huvitatud nende asutuste kõige kõrgemad juhtorganid, misjärel peaksid nad oma nõukogude ja sisuosakondade tasandil kõik detailselt läbi rääkima. Üldjuhul on sellised liitumised võtnud aastaid aega, kui me vaatame ka teiste riikide kogemusi. Valmis otsuse ja ettepanekuga tuleks tõenäoliselt tulla kultuurikomisjoni, kes veel omakorda vaataks plusse ja miinuseid. Alles

siis tuleks seadusmuudatus. Nii et reaalsus on selline, et ükskõik mida ühed või teised analüüsid näitavad, nii kaua, kuni need asutused ei ole ühiselt kõikides detailides kokku leppinud, ei ole Riigikogu, sh kultuurikomisjon, kindlasti valmis mingit otsust tegema. See ei ole poliitiline otsus, see on puhtalt sisuline otsus. Siin ei kujune kindlasti erakondlikke vaatenurki, sest KBFI ja ülikoolide suhted on õnneks teaduspoliitilised, mitte erakonnapoliitilised.

Aseesimees Enn Eesmaa

Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea aseesimees! Hea minister! Me teadvustame igas valdkonnas, et ühel hetkel saavad Euroopa Liidu vahendid otsa. Siit ka küsimus: mis juhtub siis Eesti teaduspoliitika rahastamise valdkonnas? Milliseid plaane te olete juba seadnud? Kas teil on ka muudatusteks vajalik meeskond olemas? Ja kes lõpuks otsustab selle, millised hakkavad välja nägema teaduspoliitika rahastamise alused sel juhul, kui Euroopa Liidu vahendeid ei ole või need on vähenenud minimaalsele tasemele?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh väga hea küsimuse eest! Nii riigis tervikuna kui ka valdkonnaministriumites töötatakse välja üsna põhjalikke analüüse nn väljumisstrateegia kujundamiseks. Loomulikult on Haridus- ja Teadusministeeriumil eriline huvi vaadata teadusvaldkonda, sest teaduses on sõltuvus eurorahadest väga suur. Kui me vaatame programmi "Horisont" ja üleüldse teaduse rahastamise osakaalu, siis kohati on see suhe umbes 50 : 50. Seda näitab ka 2016. aasta statistika: kui fondid ei avanenud piisava kiirusega, mida kõik Euroopa teadusasutused murelikult välja töid, oli kohe märgatav langus ka meie teaduse eelarves, sest meie sõltuvus eurorahadest on nii suur. Nendel aegadel, kui eurofondid on n-ö tipus ning kõik projektid ja programmid on avanenud, oleme me väga-väga edukad. Kui me vaatame "Horisont 2020" vahearuanne, siis näeme, et Eesti on olnud väga-väga edukas. Me oleme ka väga edukad üksiku teadlase kvaliteedi koha pealt, aga kahjuks see kõigub üsna suuresti. Tippaastatel on sissevoolavat raha olnud suhteliselt palju, aga vaheaastatel on pilt olnud natuke kesisem.

Millised võimalused meil siin on? Kõigepealt sellest, et kuna me hakkame just oma eesistumist lõpetama, julgen öelda, et kogu Euroopa vaatab järgmise, üheksanda raamprogrammi poole äärmise optimismiga. Teadus ja innovatsioon on see valdkond, kus nii komisjoni kui ka nõukogu ambitsioonid on väga suured. Praegu ei ole mure homse, vaid võib-olla üleüldhomse pärast. Järgmine programmiperiood on teaduse ja innovatsiooni seisukohalt pigem vähemalt sama ambitsioonikas. Kõik riigid on ka selgelt öelnud, et Brexit ei tohi avaldada nii suurt mõju teadusele ja innovatsioonile. Ja nagu me teame, selles sambas, kus teadus asub, on ta ka kõige suurema osakaaluga. Nii et me oleme optimistlikud järgmise raamprogrammi suhtes, kus Eesti on suure tõenäosusega ka väga edukas.

Aga jah, me peame tõsiselt tegelema väljumisstrateegiaga. See on ka üks põhjus, miks me oleme iga lisanduva miljoni suunanud baasrahastamisse. See lubab väga suurteal kõikumisperioodidel anda teadusasutustele baasraha, et neil oleks mingigi stabiilsus pidada ülal oma teadusasutusi, samuti anda rohkem hingamisruumi tipphetkedel. Selline on praegune taust. Kas meil on lõplik tervikdokument olemas? Ei, veel ei ole. Sellega tegeletakse, st vaadatakse ja analüüsitakse, kui palju ja mis perioodi jooksul me peame andma teadusele ja muudele valdkondadele lisavahendeid, selleks et seal raha hulk nii järsult ei väheneks.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Krista Aru!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Aitäh, proua minister, nende vastuste eest! Ma täpsustaksin seda KBFI-le antava tegevustoetuse teemat. Teie väitsite veidi aega tagasi, et KBFI-le eraldatav rahasumma ja ka riigipoolne toetus on tegelikult suuremad teaduse eelarve üldisest tõusust. Kust on siis tekkinud arusaam, et KBFI jääb sellest tegevustoetusest ilma, millele tal avalik-õigusliku ja väga eduka teadusasutusena õigus on?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! See küsimus on, nagu te sissejuhatuses ütlesite, aastaid laual olnud. Siin ongi väga selged eriarvamused. KBFI-d rahastatakse tõepoolest veidi erinevalt. Aga kui me võtame avalik-õiguslikud ülikoolid, siis ka nende puhul ei ole enam sellist asja nagu tegevustoetus varasemal kujul. Neil on õppetegevuseks ette

nähtud kulud jne. Praegu ei ole KBFI-le ette nähtud selliseid õppetegevuse kulusid, nagu on suurtel ülikoolidel. Selle ümber ongi diskussioon toimunud. Teadus- ja arendusametuseks on ta TAKS-i järgi teistega võrreldes isegi väga-väga hästi rahastatud. Nii et instituut on kõige edukamate hulgas ja tema rahastamine on praegu proportsionaalselt parem kui teistel. Aga õppetegevuse kulusid, näiteks lepinguid ülikoolidega, tal sellisel kujul ja sellistes mahtudes ei ole. Õppetegevus on instituudil pigem doktorantidega seotud. Selle üle on see vaidlus käinud ja instituut on pöördunud erinevate asutuste poole.

Loomulikult on ka Haridus- ja Teadusministeeriumis neid diskussioone olnud, aga siiani pole ühtset ja head lahendust leitud. Nimetatud karbikulu vaidlusest tulenevalt analüüsitigi, mis plüsse ja miinuseid annaks KBFI ja ülikooli ühinemine. Tegelikult sealt see esimene ettepanek tuligi. Kui me räägime pikemast perspektiivist ja saame paika selle baasraha – ma loodan, et ka aastal 2019 on Riigikogu teadusraha koha pealt helde –, siis me saame selle probleemi lahendada. Meie ambitsioon on anda asutustele piisav stabiilsus. Võib-olla kaob siis ka KBFI mure oma karbikulude pärast. Aga ütleme nii, et läbirääkimistel seda kindlasti veel täpsustatakse.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel.

Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Ma saan aru, et 1. märtsiks 2018 peaks Riigikantselei rakkerühmalt tulema mingisugune raport, mis hindab seda konsolideerimist. Te juba kirjeldasite meile siin otsustusahelat. Mul tekib sellega seoses küsimus, mis siis sõltub sellest raportist. Mida te sellelt ootate ja mis staatuses see on? Kohati jääb mulje, et otsused tehakse kusagil juba ette ära.

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Ma usun, et kõige olulisem on rakkerühma raporti puhul see – ma proovisin siin ka mõned SWOT-analüüsist tulenevad plussid ja miinused välja tuua –, et me üldse kaardistaksime olemasoleva pildi ja mõistaksime, mida see tegelikult tähendab. Nüüd sellest, mis praegu toimub. KBFI on saatnud välja üsna nõudliku kirja oma ettepanekutega. Ootame ülikoolide vastuseid. Lisaks vajavad eraldi käsitlemist laiemad konsolideerimise teemad. Nagu me teame, on lisaks KBFI-le liikunud veel ettepanekuid, milliseid konsolideerimisi oleks või ei oleks vaja. Kas otsused on tehtud? Rakkerühm ei tee kindlasti otsuseid. Selliseid rakkerühmi on ju veel ja nad käsitlevad teemasid, mis on ka Riigikogu liikmetele väga südamelähedased: ühiskonnas abi vajavate inimeste hooldamine ja mitmed teised väga valusad probleemid. Rakkerühm tuleb ikkagi välja oma ettepanekutega, mille Riigikantselei kogub kokku kui parima teadmise. Ja see, mis edasi saab, on juba valdkonnaministeeriumide ja lõpuks Riigikogu otsustada. Millise rõhu ma siin sellele asetan? Ma arvan, et rakkerühmast tuleb esialgne korralik analüüsikogum, mille alusel võib teha otsuseid, kui selleks on olemas kõigi osapoolte tahe.

Aseesimees Enn Eesmaa

Ain Lutsepp.

Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud minister! Kuidas jätkub tippteaduskeskuste rahastamine, kuna nad ju sõltuvad Euroopa rahastusest? Siia juurde veel selline küsimus: kas ollakse valmis sulgema teaduskavasid või teadusteemasid? Kui jah, siis kes valib need teemad ja otsustab? Kuidas see käib?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Eesti teaduse rahastamise otsused on ikkagi suuresti teadlaskonna enda teha olnud. Poliitikat kujundame me teaduspoliitika komisjonis, kes vaatab seda rahastamist suuremate valdkondade kaupa. Komisjon on väga laiapõhjaline: seal on mitmete valdkondade esindajaid ja spetsialiste kõikidest ülikoolidest. Kõige kõrgem tasand, kes saab nõu anda ja ettepanekuid teha, on Teadus- ja Arendusnõukogu, mida juhib peaminister. Sellest allpool asuvad kvaliteediagentuur ja teised. Lõpptulemusena vastutab teaduspoliitika eest Haridus- ja Teadusministeerium ning innovatsiooni poole pealt Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Tippkeskuste kohta ütlen, et meil on mitmesuguseid meetmeid, mille abil oleme püüdnud leida Eesti jaoks kõige olulisemaid teadusvaldkondi, suunata piiratud ressursi rohkem eelisvaldkondadele. Kes on neid valinud? Nagu ma ütlesin, otsuseid teevad need valitud "ringid", komisjonid, kuhu on kaasatud eri valdkondade teadlaskonna esindajad. Kompromisside leidmiseks käib suur arutelu ja kõik on nagu rahulolematud. Tavaliselt on rahulolematud need, kes ei saa esimesse valikuringi. Ja ülejäänud, kes seda kõrvalt vaatavad, ütlevad, et teaduse rahastamine ei ole piisavalt efektiivselt kokku surutud ja endiselt ei valita

välja ühte või kahte valdkonda, mida oleks mõtet eraldi välja tuua.

Nagu küsija väga hästi teab, on näiteks infotehnoloogia üks neist valdkondadest, mis on Eestis välja valitud. Paar teist on veel. Aga kui me vaatame, mida teaduses rahastatakse, siis mitte alati ei ole kõik projektid infotehnoloogiavaldkonnast. Meil on ju vaja teaduses hoida "sõela peal" paljusid valdkondi. Lisaks nn konkurentsipõhisele teadusele on meil vaja hoida teaduspoliitiliselt elus ka neid valdkondi, mis CC või tsiteeritavuse järgi ei ole nii edukad. Selge see, et eesti keel, eesti mälu või teised rahvuskultuuriliselt põhimõttelised teemad peavad meile samuti südamelähedased olema. Ja lõpptulemus, mida hea küsija kindlasti teab, on see, et me ei suuda teha kõigile meelepäraseid valikuid. Osa leiavad, et me peaks suunama kogu ressursist suurema osa ühele või teisele valdkonnale, aga me oleme püüdnud hoida mingil tasemel ka enamiku keskpärastest tegevustest. Just see on olnud kõige suurem vaidlusobjekt.

Kas me suudaksime tulevikus ressursse efektiivsemalt koondada? Ma ei julge seda täna nii jõuliselt väita. Me oleme koondanud ressursse konkurentsipõhiste programmide abil. Aga ka selle kohta tuleb kriitikat, sest tihti on Eesti teadlased küll väga edukad, aga nad on siiski liitunud mingite üleeuroopaliste asjadega. Seal on omakorda küsitav see, kui palju me saame ise oma teaduspoliitikat suunata. Aga ma võin teile öelda, mis on väga selgelt võetud suund, mida ma näen nii TAN-i tasandil kui koostööst MKM-iga: kuidas panna teadust, ka baasteadust, ühiskonnale laiemas mõttes rohkem kasu tooma. See on suund, mida praegu selgelt ettevõtluslepingutega toetatakse. Ka Haridus- ja Teadusministeerium tunnustab eraldi teaduse praktilisemat poolt ja koostööd ettevõtlusega, seda ka ülikoolidega sõlmitavate halduslepingute võtmes. See on suund, mida ma praegu näen. See ei vasta küll täpselt tippkeskuste teemale, aga laiemas mõttes teadusteemale küll. Ja see on võib-olla kõige suurem ootus olnud. Kui me vaatame "Horisont 2020" üleeuroopalist vahearuanget, siis näeme, et ka selle järgi on teaduse suurem mõju ühiskonnale ja majanduskasvule see, mida kõige rohkem oodatakse.

Võib-olla ei ole arupärimine kõige parem teadusteemade arutamise vorm, ehk peaksime seda tegema mõnes teises vormis. Põnev arutelu on muidugi see, kuidas mujal Euroopas otsitakse samamoodi konsolideerivad, valdkondadeüleseid teemasid missioonipõhise lähenemise kaudu. Ja eriti huvitav on asjaolu, et komisjon tahab need välja pakkuda märtsis-aprillis 2018 ehk kohe-kohe. Selles missioonipõhises lähenemises on midagi veel: tahetakse leida mingid üleeuroopalised suunad ning neid siis ühiselt ja konsolideeritult arendama hakata. See on – mitte ehk praeguses vormis, aga pikka perspektiivi arvestades – võib-olla üks huvitavamaid konkurentsivõimega seotud teemasid: Euroopa *versus* ülejäänud maailm.

Aseesimees Enn Eesmaa

Urmas Kruise.

Urmas Kruise

Aitäh, austatud istungi juhataja! Väga auväärt minister! Kindlasti ei vaidlusta keegi neist, kes on siia saali alles jäänud, teaduse rahastamise vajadust. Enne oli meil siin tõsine arutelu seakasvatuse rahastuse üle ja seda arvestades tekkis mul jätkuküsimus. Mis on see põhjus, miks Haridus- ja Teadusministeerium ning Maaeluministeerium ei ole suutnud kokku leppida maaülikooli veterinaarõppe lisarahastamises? Kõik teavad, et praeguse rahastusega ei saa seda rahvusvahelisel tasemel jätkusuutlikult ülal pidada. Samas me näeme, et on teemasid (k.a seakasvatus), mille puhul riigi rahaeraldised avalikkuses kirgi kütavad. Need summad, mis veterinaarõppele läheks ja mida ülikool tegelikult vajab, on kordades väiksemad. Mis on see põhjus, miks ei ole suudetud seda probleemi ära lahendada? Kas on lootust, et see lahendatakse ära?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Hea küsija teab kindlasti väga hästi, milline on Maaeluministeeriumi prioriteetide edetabel. Minule teadaolevalt on Maaeluministeerium seda päris mitu aastat Rahandusministeeriumile esitanud. Kindlasti on juba enam kui kümme aastat seaduses see, et veterinaariateaduskonna osa kulusid, mille abil tagatakse 24-tunnine valve suurloomakliinikus, tuleks katta koostöös Maaeluministeeriumiga. See "koostöös" tähendab seda, et Haridus- ja Teadusministeerium on tõstnud veterinaariaõppe koefitsienti ning aitab ka investeeringute koha pealt. Ja nagu hea küsija kindlasti väga hästi teab, on kõik kvaliteedinõuded täidetud. Kuid pidevad ülalpidamiskulud tuleks katta koostöös Maaeluministeeriumiga. Maaeluministeerium on Rahandusministeeriumile oma ettepanekud teinud, kui pole sellele prioriteedile toetust saanud. Miks on küsimus siimaani lahendamata? Eks hea küsija teab ka ise, et vahepeal on palju aastaid merre voolanud. Mina olen saanud selle valdkonnaga tegeleda ühe aasta ja ühe eelarve jagu. Ja selle ühe eelarve raames me kahjuks Maaeluministeeriumilt toetust ei saanud. Taotlus oli pool miljonit, mis on Maaeluministeeriumi jaoks arvestatav summa. Kuna lähiajal hakkab riigi eelarvestrateegia arutelu uuesti peale – oletatavasti jaanuari lõpu poole, märtsiks on esimene ring läbi –, siis me kindlasti tõstatame jälle selle teema.

Maaülikooli rektor on palunud teha kolme- või neljapoolse kohtumise, et nii Maaeluministeerium kui ka maaülikool koostöös haridusministeeriumiga saaksid Rahandusministeeriumile tutvustada, miks ja millises mahus on lisarahastamine vajalik.

Mina olen maaülikooli pärast muidugi mures, sellepärast et praegu töötab veterinaariateaduskond oma lisakuludega selgelt millegi muu arvel. Siiani on nad paljuski töötanud omatulu arvel, aga kuna soomlasi õpib seal nüüd veidi vähem, ei ole omatulu enam nii suur. Varem võeti inimesi vastu tasulistele õppekohtadele ja kaeti sellega vajalikud kulutused, aga nüüd hakkab veterinaaria elama juba teiste teaduskondade arvel. Loomulikult on veterinaaria lipulaev, mis on maine mõttes maaülikoolile väga hea eriala, aga igal asjal on mingid piirid. Ma usun, et aasta alguses toimuva neljapoolse kohtumise puhul on lootust, et ehk me saame seda vajadust Rahandusministeeriumile tutvustada.

Aga miks ei ole Haridus- ja Teadusministeerium tahtnud seda poolt miljonit halduslepingusse sisse kirjutada? Juba enam kui kümme aastat on kogu asja mõte olnud selles, et näiteks arstiõpe kliinikumis on osa tervishoiusüsteemist – keegi ei arva, et Tartu Ülikool peaks pidevalt kliinikumi ülal pidama. Veterinaaria puhul võiks olla kasutusel sarnane mudel, mille kohaselt tuleks 24-tunni valve puhul loomakliinikus osaliselt appi Maaeluministeerium. Me näeme seda ka teiste riikide näidetest, kus on olemas toetus nii kohalikest omavalitsusliitidelt kui ka maaeluvaldkonnalt. Selline on praegu see seis. Miks on probleem siamaani lahendamata? Ma usun, et küsija teab isegi, et tegemist on eelarvelise protsessiga. Tõenäoliselt on see küsimus eelarves kas teiseks või kolmandaks prioriteediks jäänud. Nii on see läinud.

Aseesimees Enn Eesmaa

Jüri Jaanson.

Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud minister! Teadus- ja arendustegevus ja selle baasilt tekkiv innovatsioon on põhimõttelised väljakutsed meie lähitulevikus. Väga oluline on praeguses majandustsükli kasvufaasis investeerida just teadus- ja arendustegevusse. Hiljuti toimus Tallinnas ka innovatsioonikonverents, kus toodi välja, et Eestis on suur probleem innovatsiooni n-ö laiendamise tarbeks rakendamine, millega peaks teadlased tegelema. Ja siit tuleb ka küsimus. Just praegu peaks hoogsa majanduskasvu tingimustes rohkem teadus- ja arendustegevusse investeerima. Praegu on see valitsussektori protsent sisekoguproduktist vist alla ühe. Me peaks jõudma rohkem teadusse investeerida. Mis on teie seisukoht? Kas meil on lähitulevikus võimalik enam investeerida?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh väga hea küsimuse eest! Kõigepealt, Euroopas üldiselt on ambitsioon jõuda 3%-ni kahjuks tagasihoidlikult esindatud. Kui me vaatame kogu pilti, 28 liikmesriiki, siis ollakse 2% piiri juures. Puudujääke on nii erasektoris, kes peaks panema 2%, kui ka avalikus sektoris, kelle protsent on üks. Väga-väga üksikud riigid on sellise rahastuse lähedale jõudnud, enamik on sellest kaugel maas. Selline on üldine pilt. Mitte et koolitükid võiksid jääda sellepärast tegemata, et kellelgi on need veel tegemata. Ma lihtsalt ütlen, et kahjuks on üldine pilt üle Euroopa muret tekitav, mis omakorda tähendab seda, et Euroopa tervikuna jääb konkurentsist teistest maha. Ma pean siinkohal silmas Aasiat ja Ameerikat.

Loomulikult on ka meil siin Eestis põhjust olla kriitilised, kui vaadata statistikat. Meie enda TAI strateegia tõi eesmärgina välja 1% avalikus sektoris, millest me oleme maas. Ja majanduskasvu tingimustes oleks meil võinud aastaid olla kogu aeg silme ees selge strateegiline eesmärk, mida me ju näiteks kaitsekulude koha pealt väga järgime. Selline kindlalt fikseeritud soov on olnud mitmes strateegias, aga kahjuks pole seda sellisel kujul järgitud. Pigem on lähenemine olnud üsna hüplik. Mõnel aastal peavad ministrid seda prioriteediks, vahepeal vajub teema natuke ära ja siis tuleb uuesti üles. Nii et ebaühtlust võib kriitikana välja tuua.

Lisaks sellele 1%-le, mis ei ole veel täis ja mille saavutamiseks on meil ambitsiooni – praegu on see vahe arvestatavalt suur, peaaegu 60 miljonit –, on meil kahjuks veel suurem mure erasektoriga. Kui meie erasektorit vaadata, siis sellega on erakordselt kehvasti: me oleme sellest 2%-st väga kaugel. Riikides, kus avalik sektor on enam-vähem toime tulnud, on kriitikana märgitud, et kogu innovatsioon ei ole erasektoris välja toodud. Kui arendustegevus ei ole erasektoris välja toodud, siis on see statistiline probleem. Aga me peame kindlasti arvestama ka sellega, et meil on väiksed ettevõtjad, kes lihtsalt ei näe veel investeeringutest innovatsiooni ja arendustegevusse nii suurt tulu. See on peamine probleem.

Mida me aga positiivse poole pealt näeme? Sel aastal kasvasid investeeringud baasfinantseerimisse. Ma olen siinkohal väga tänulik nii Riigikogu komisjonidele kui ka Teadus- ja Arendusnõukogule, kes on valdkonnaministritele toeks olnud. Meie soov on, et see ei oleks nii mitte ainult HTM-is, vaid ka MKM-is. Kogu baasteaduse rahastamine on väga-väga oluline ja me peame innovatsioonipoolt koos MKM-iga n-ö sisse tooma. Esiteks peab see pool kasvama ja teiseks me peame leidma uusi lahendusi. See on väga positiivne, mida me

see aasta üle pika aja näeme – ettevõtjad investeerivad pärast mitut-mitut aastat jälle oma arendustegevusse. Oleks vaja, et see *momentum* ei läheks käest ära ja arendustegevus jätkuks.

Ma usun, et kõik rakke- ja algatusrühmad, Riigikantselei juures asuvad eksperdikogud on küsinud ettevõtjate käest (ka EAS-i vahendusel), mida peaks tegema, et algatada ja tugevdada arendustegevust – need meetmed on väga olulised. Kui te küsite, mida me teha saame, siis me proovime leida ettevõtjatele võimalusi, et nad jätkaksid investeringuid oma arendustegevusse, et muutuda targemaks, minna efektiivsemaks ja paremaks. See on ainuke võimalus meil olla konkurentsivõimelised. Ma usun, et kui me avalikus sektoris targalt toimetame – suuname arendustegevusse vahendeid mitte ainult HTM-i, vaid ka MKM-i kaudu –, siis võib efekt erasektoris olla hüppeliselt suurem isegi sellest vahest, mis meil praegu avalikus sektoris 1%-st puudu jääb.

Aseesimees Enn Eesmaa

Suur tänu, austatud minister! Teile rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised, kui selleks on soovi. Palun, Krista Aru!

Krista Aru

Härra juhataja! Austatud rahvaesindajad! Austatud proua minister! Ma tänan nii proua ministrit kui kõiki kolleege selle ilusa arutelu eest! Kahju, et meid on siin nii vähe kuulamas, sest teema ise väärrib veelgi laiemat ja suuremat tähelepanu. Mul on väga hea meel, et kogu see arutelu läks veidi laiemale pinnale: puudutati meie teaduse üldist pilti, sh maaülikooli ja lõplikku innovatsioonisuutlikkust teaduse tegemisel. See, mis meie teaduspoliitikas praegu võib-olla kõige rohkem häirib ja millest on puudus, on ambitsioonikus.

Kui vaadata tagasi kas või aastasse 1909, siis polnud Eesti riiki olemaski. Eesti oli kaks Tsaari-Venemaa kubermangu. Aga mida julgeti öelda? Siis julgeti selgelt välja öelda, et Eesti saab olla suur oma vaimult ja selle vaimu alus on 20. sajandi teadus. Ja nähti sedagi, et teadust suudavad kanda ka meie seltsid, mis olid selleks ajaks olemas. Ma ei räägigi aastast 1919, kui taasavatud Tartu Ülikool tehti rahvusülikooli ja eestikeelse ülikoolina kohe esimesest päevast peale suureks ja rahvusvaheliselt hinnatud teaduskeskuseks. Selle kõrval nähti sedagi, et väike riik vajab teaduses väga palju dialoogi ja erinevaid arvamusi. Teaduskeskusteks julgeti teha ka näiteks Eesti Kirjanduse Selts ja loomakasvatajate selts – just nimelt selleks, et tugevdada horisontaalset suutlikkust teaduses.

Praegu me liigume hoopis teist teed ja ütleme, et me konsolideerime ja viime kõik sellised asutused kõrgkoolide juurde, ehkki meil puudub korralik mõjuanalüüs. Kas see on hea? Kas see on hea Eesti teadusele? Kas see on hea Eesti riigile? Kas see on hea innovatsioonisuutlikkusele? Me ju seda vastust tegelikult ei tea. Vähene ambitsioonikus ei paista võib-olla välja ega maksa kindlasti kohe kätte, sest meil on väga tugevad teadlased. Meil on väga tugev seltskond, kes veab meie laiapindset teadust, aga see kõik võib meile riigi mõttes hukatuslikuks saada paarikümne aasta pärast.

Teine suur teemadering on väljumine Euroopa Liidu tugeva finantstoe alt. Kuidas me läheme edasi oma tippteaduskeskustega? Kas me oma horisontaalse mitmesuutlikkuse juures lõpetame tippteaduse rahastamise ära? Mida me ootame tippteadusest? Need on niivõrd olulised probleemid, et sellekohased vaidlused tuleks tegelikult kohe algatada ja lõpule viia.

Ja veel: Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituudi küsimus. Mul on proua ministrile sügav ja suur palve, et äkki saab seda enne lõplikku otsustamist veel arutada. Ma tean, et ka see asutus ise ei ole sugugi mitte selle vastu, et ta liidetakse mõne kõrgkooliga, aga see peab siis olema põhjendatud ja mõistlik poliitiline otsus. Nagu ma täna ministrilt kuulsin, toetab temagi kaalutud ja väga põhjendatud otsust. Ja teiselt poolt tuleks see tegevustoetuse küsimus pärast rohkem kui 15 aastat ometi nii lahendada, et ei oleks eriarvamusi. Teaduses on kõige halvem see, kui tekivad eriarvamused ja arusaamatused küsimuses, milles tegelikult ei tohiks neid olla. Eriti kui on tegu sellise teadusasutusega, mis on tugev ja hinnatud kogu oma teadustegevuse poolest. Nii et jõudu! Ja ma loodan, et me arutame siin teadusküsimusi veel palju ja sageli. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Lõpetan selle arupärimise arutelu.

[Üles Tagasi](#)

5. 18:35 Arupärimine võimalike muudatuste kohta eesti keele riigieksami hindamisel

ja selle seostest Eesti keelestrateegiaga (nr 404)

Aseesimees Enn Eesmaa

Viies päevakorrapunkt: Riigikogu liikmete Krista Aru, Andres Ammase, Jüri Adamsi, Külliki Kübarsepa, Monika Haukanõmme, Artur Talviku, Andres Herkeli ja Ain Lutsepa esitatud arupärimine võimalike muudatuste kohta eesti keele riigieksami hindamisel ja selle seostest Eesti keelestrateegiaga (nr 404). Palun kõnepulti arupärijate nimel rääkima Krista Aru!

Krista Aru

Härra juhataja! Austatud proua minister! Head rahvaesindajad! Mul on rõõm esitada teile järgmise arupärimise kokkuvõtet. Sellele arupärimisele on õnneks ministeerium juba ajakirjanduse vahendusel ka vastanud. Nimelt, et riikliku eksamikomisjoni liikme või esimehe ettepanek, nagu poleks õigekiri enam hindamise objekt – eriti veel meie riigikeele eksami ühe osa puhul –, ei ole nii kiiresti omaksvõetav ega sisseviidav.

Milles on siin oht? Oht on ju selles, et see, kes keelt ei tunneta, ei pruugi sellest ka lugemisel väga kiiresti aru saada. Õigekirjareeglite teadmine ja funktsionaalne lugemisoskus – üks ei välista teist. Kui me hakkame oma emakeele riigieksami puhul järjest järeleandmisi tegema, siis see on ohtlik nii tulevikule kui ka tänase päeva seisukohalt. Sellepärast tekitab selline väga kiiresti ajakirjandusse jõudnud väide, nagu ei oleks õigekirja hindamine enam oluline, palju muret, ja õigusega.

See tekitab ka meis küsimusi. Võib-olla kõige olulisemad küsimused ongi need, et kuidas me hindame selliseid väiteid, mis tekitavad õigusega pahameelt ka oma keelestrateegia või eesti keele arengukava seisukohalt, kuidas emakeeleõpetajad sellisest protsessist teada saavad ning kuivõrd saavad minister ja ministeerium üldse kaasa rääkida sellise eksami hindamiskomisjoni liikmete valikul ja hinnangutes. Teatavasti peaks ikkagi nii suure tähtsuse ja kaaluga küsimus nagu riigieksami hindamine ministri laualt läbi käima. Nii et meil on siin viis küsimust ja ma tean, et ka järgmine arupärimine on samal teemal. Ma loodan, et minister suudab meile ka ammendavalt ja väga täpselt vastata. Aitäh!

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, haridus- ja teadusminister Mailis Reps!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud Riigikogu liikmed! Head arupärijad! Kõigepealt tahan teile öelda, et vahel on õhtused uudised päris põnevad, eriti kui need puudutavad haridus- ja teadusvaldkonda. Võin kohe öelda, et ka mina ei toeta seda, et me püüame kogu aeg vähendada nõudlikkust ühes või teises valdkonnas, kas siis hindamise või eksamite puhul. Täna on arutelu all eesti õigekiri. Õigekiri on kindlasti midagi, mida tuleb õpingute jooksul õppida, ja see ei ole lihtne. Eesti keel on õnneks ka piisavalt keeruline, seda tuleb lugupidamisega õppida. Selline nõudlikkus puudutab ka meie kirjatehnikat. Nagu me teame, on meil olnud elav arutelu nii korraliku käekirja poolt kui ka vastu, eriti sotsiaalmeedias. Samuti on arutatud näiteks kehalise kasvatuses hindamise nõudeid. Järeleandmisel vastutulekuna ühele või teisele ettepanekule on kindlasti väga suured tagajärjed. Nii et meil tuleb neid asju kümme korda kaaluda.

Tulen nüüd teie küsimuste ja vastuste juurde. Kõigepealt, esimene küsimus: "Funktsionaalne lugemisoskus on kaasajal vajalik ja oluline, kuid kuidas on selle hea valdamine vastuolus eesti keele õigekirja tundmisega?" Funktsionaalne lugemisoskus ei ole vastuolus eesti keele õigekirja valdamisega. Vastupidi, eesti keele kui emakeele ja riigikeele oskus on väga tähtis ning funktsionaalne lugemisoskus on laiem kui vaid pelk teksti lugemine ja mõistmine. Haridus- ja Teadusministeerium teeb kõik selleks, et gümnaasiumide lõpetajad valdaksid emakeelt, eesti keelt, nii kõnes kui kirjas, nagu riiklik õppekava sätestab. Ei Innove ega Haridus- ja Teadusministeerium pole andnud sõnumit, et õigekirja tundmine ei ole tähtis. Eesti keele riigieksamil mõõdetakse eraldi osadega kahte osaoskust: kirjutamisoskust ja funktsionaalset lugemisoskust. Elus hakkamasaamiseks on mõlemad oskused inimese jaoks vältimatult vajalikud. Funktsionaalse lugemisoskuse hindamiseks on eksamis teksti- ja testülesanded. Nende valiku üle tuleb arutleda ja otsustada, mida teha järgmiste eksamitega. Käesoleva õppeaasta eksamikorraldust pole võimalik muuta, sest õpilasi pole õppeaasta alguses eksamikorralduse muudatustest teavitatud.

15. detsembril toimus Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi ja Sihtasutuse Innove vahel kohtumine. Ka seltsi esindajad pidasid siis võimalikuks töötada välja selline hindamissüsteem, mis võimaldaks eraldi välja tuua – just eraldi välja tuua – lugemisoskuse tulemust, arvestades seejuures ka lugemise osas tehtud õigekirjavigu. 2017. aasta kevadel eeldatakse funktsionaalse lugemise osas ca 120-sõnalise kokkuvõtte tegemist. Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi esindajad on aga ette heitnud vähest kaasamist ja liiga lühikest etteteatamisega. Oleme seltsiga nõus, et keset õppeaastat ei tohi selliseid muudatusi teha. Eksamikorralduses tehtud

muudatused peavad olema selged ja ette teada. Need ei tohi tekitada probleeme, kui neid püütakse hakata avalikkusele selgitama. Kohtumisel lepiti kokku, et Eesti Emakeeleõpetajate Selts esitab eksamikomisjonile ettepanekud hindamisjuhendi korrigeerimiseks 22. detsembriks ja komisjon koguneb ettepanekuid uuesti arutama 27. detsembril. Oleme andnud Sihtasutusele Innove korralduse oluliselt tõhustada kaasamist eksamitöö ettevalmistamisel. Samuti tuleb tagada, et õpetajaid oleks muudatustest aegsasti teavitatud. Teiseks: "Millistele uuringutele, analüüsidele ja seisukohtadele tuginedes esitas SA Innove juures tegutsev eksamitööd ja hindamisjuhendit ettevalmistav komisjon seisukoha, et lugemisülesande hindamisel pole oluline õigekirjaoskus?" Ülikoolide keele- ja testiekspertide ettepanek, mis SA-le Innove edastati, oli kantud mõttest, et riigieksami hindamine peab olema läbipaistev ning tagasiside osaoskuste kohta selge ja adekvaatne. Küllap vajaks see läbipaistvuse taotlus täpsemat käsitlust, kuid kindlasti pole eksperdid soovinnud kommunikeerida sõnumit, et õigekirjavigu – ka tekstist arusaamise osas – ei tohiks eksamitulemustes tervikuna üldse arvesse võtta. Eksamite arendustöös on testide tehnilised probleemid alati poolt- ja vastuväiteid kaasa toonud, kuid kindlasti ei pidanud komisjon silmas meediasse jõudnud ja praeguseks üsnagi utreeritud sõnumit. Oluline on aga leida eksami hindamisel lahendus, mille järgi oleksid kogu eksamitöö õigekirjavead kajastatud õigekirja eest antavate punktidenä. See, mida konkreetset eksamikomisjon oma töös arvesse võtab, on nende otsus. Üldiselt Haridus- ja Teadusministeerium komisjoni ettepanekuid ei kontrolli. Eeldus on see, et neil ongi parim teadmine. Komisjon koguneb ettepanekuid uuesti arutama 7. detsembril.

Kolmandaks: "Kas tunnistate loomulikuks, et SA Innove hindamiskomisjonil on õigus ja pädevus kujundada eesti keele oskustaset? Kas see ettepanek oli läbi arutatud Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi ja Eesti keelenõukoguga?" Komisjon on kohustatud lähtuma eksami koostamisel riiklikust õppekavast ja ta ka teeb seda. Sellega on komisjoni pädevus ja õigused selgelt piiritletud. Õppekava ise on huvigruppidega laiapõhjaliselt läbi arutatud. Komisjon on etteantud raamides sõltumatu ja ministeerium ei ole seni komisjoni töösse sekkunud. Siiski peab ministeerium vajalikuks tekkinud olukorras avalikult teada anda, et väljapakutud ettepanek võib küll eksamitehniliselt otstarbekas olla, aga annab ühiskonnale vale signaali. Seetõttu peab leidma uue lahenduse, mis oleks loomulikult läbi arutatud Eesti Emakeeleõpetajate Seltsiga ning millest oleks piisava ajavaruga teavitatud õpetajaid ja õpilasi. Ministeerium on sellised suunised ka SA-le Innove andnud. Keelenõukogus seda teemat veel arutatud ei ole.

Neljandaks: "Milliste parameetrite alusel ning millise metoodika järgi kujundatakse eesti keele riigieksami ajakohasust, ootuspärasust ja sisulist kaalukust?" Riigieksamite koostamisel lähtutakse gümnaasiumi riiklikust õppekavast. Riigieksam uueneb koos õppekavaga. Õpitulemuste välishindamine peab muu hulgas õppimist toetama ning tagama, et hinnang, mis õppijale edastatakse, oleks selge ja läbipaistev.

Viiendaks: "Kuidas on eesti keele riigieksami sisuline ja korralduslik külg seotud eesti keele uue arengukava sisuliste eesmärkidega?" Eesti keelevaldkonna arengukava eelnõu seab eesmärgiks selle, et Eesti elanikud tahavad, saavad ja oskavad kõikides eluvaldkondades eesti keelt kasutada ning valdavad võõrkeeli. Tsiteerin arengukava eelnõu: "Eesti keele õpetus peab olema eesmärgipärane, selle saavutamist toetav õppesisu ajakohane ning toetama keele ja kirjanduspädevuse kujunemist alates õigekirjaoskuse omandamisest kuni isikliku arvamuse kujundamise ja väljendamiseni." Tuleb tagada funktsionaalse keeleoskuse omandamine. Eesti keele õpetuse peamine eesmärk kõikidel haridustasemetel on kujundada teadlikke keelekasutajaid, tagada eesti keele kasutamise järjepidevus ja eesti keele oskus eesti kultuuriruumis toimimiseks. Eesti keele õpetusega tuleb arendada kõiki osaoskusi: kirjutamisoskust, sh õigekirjaoskust, kuulamis- ja lugemisoskust ning kõnelemisoskust. Eesti keele riigieksami sisu peab vastama riiklikule õppekavale, näitama objektiivselt õppija eesti keele oskust, sh selge ja korrektse eneseväljenduse oskust. Riigieksam on n-õ kõrge panusega eksam, sest selle tulemus on järgmisel haridustasemel õpingute jätkamise alus. Hea keeleoskus annab õppijale paremad võimalused jätkata haridusteed soovitud erialal ning aitab olla edukas tööturul, kuid hoiab ka keele mainet ja toetab selle kasutamist erinevates eluvaldkondades.

Eesti keel on eestlaste jaoks põhiseaduslik väärtus ja kultuuriväärtus. Kuna eesti keelt emakeelena kõnelejate arv väheneb, muutub eesti keele elujõu hoidmisel aina olulisemaks iga seda emakeelena kõneleva inimese teadlik ja toetav suhtumine eesti keele edasikandmisesse. Tähtis roll eesti keele edasikandmisel on eesti keele õpetajatel, kuid ka kõikidel teistel õpetajatel, kes õpetavad eesti keeles. Võib öelda, et keeleõpetajad on ka kõik avalikud kõnelejad ja kirjutajad, sh televisioonis, raadios ja ajakirjanduses. Oma mõju on reklaamides kasutataval keelel, arvamusiidrite keelel, kultuuri- ja meelelahutuskeelel. Riik saab keele kasutamist ja arendamist toetada, selleks võimalusi ja vahendeid pakkuda, kuid otsuse keelt kasutada teevad inimesed ise. Eesti keele elujõud püsib, kui seda emakeelena kõnelevatel inimestel jätkub motivatsiooni eesti keelt kasutada ja arendada ning seda oma lastele edasi anda nii Eestis kui ka välismaal. Eesti keel on kaitstud seadustega ning me soovime seda kaitsta ka oma otsuste ja tegudega. Aitäh!

Esimese selle arupärimise temaatikaga seotud küsimuse ministrile esitab Andres Ammas.

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Kui te vähegi saate ja võite, siis palun vastake, kuidas see minu hinnangul hull mõte ikkagi tekkis. Midagi ei teki ju päris tühja koha pealt. Kas mingid uuringud on tõestanud, et muidu väga hea funktsionaalse lugemisoskusega õpilased on äkki õigekirjas kehvaks muutunud? Kuidas saab niisugune mõte tekkida? Mul on lausa ministeeriumist kahju, sest see Innove juures tegutsev komisjon on pannud ministeeriumi, eriti lugupeetava asekancleri Mart Laidmetsa üsna piinlikku olukorda. Palun seletage, kust see kõik alguse sai!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Praegune süsteem on selline, et riigieksamite eest vastutab meie allasutus Sihtasutus Innove. Nii et loomulikult vastutab Haridus- ja Teadusministeerium, aga ta on riigieksamite korraldusliku poole andnud Sihtasutusele Innove, mille juures tegutsevad igas eksamivaldkonnas eksamikomisjonid. Eesti keele riigieksami komisjon on üheksaliikmeline. Ettepanekuid liikmete kohta esitavad selle valdkonna partnerid, ülikoolid ja ka seesama emakeeleõpetajate selts. Sellistest lugupeetud inimestest komisjon koosnebki. Emakeeleõpetajate seltsil on komisjonis kaks liiget, aga ka ülejäänud kaasatud õpetajad on kõik väga lugupeetud spetsialistid. Kuidas sellised ettepanekud tulevad? Ka mina ministrina kuulsin samamoodi uudistest sellest põnevast ettepanekust ja emakeeleõpetajate seltsi pahameelest. Tunnen neid inimesi isiklikult ja loomulikult pean ma neist kõigist lugu. Kui nii lugupeetud inimesed on sellise teema tõstatanud, siis järelikult komisjon sellise ettepaneku tegi. See ettepanek sündis komisjoni parimast soovist lahutada osaoskuste eest saadavate punktide arvestus. Nii saaks laps õigekirja osa eest hinde, samuti eraldi hinded lugemisoskuse osa eest teksti mõistmise seisukohalt ja eneseväljendamise osa eest. Emakeele koondhinne kujuneks nende osahinnete põhjal. Nii et kogu selle sisulise ettepaneku taga - nii on minule ning Haridus- ja Teadusministeeriumile seda selgitatud - oli puhtalt tehniline soov lüüa lahku osaoskuste eest saadavad punktid: siin on õigekirja punktid, siin on teksti mõistmise punktid ja siin on eneseväljendamise punktid. Komisjon tõenäoliselt tol hetkel, kui seda arutati - nagu ma ütlesin, see ei olnud lõplik otsus, see oli ettepanek -, ei kaalunud piisavalt, kuidas mõistab ühiskond sellist tehnilist otsust ja milline signaal sellega antakse.

Meie enda emakeel on niivõrd tundlik teema ja selleks, et üldse midagi muuta, tuleb ikka väga palju asju enne läbi arutada. Kust üldse tuli mõte detsembris, enne kevadist eksamit, nii põhimõttelist muudatust teha? Tõenäoliselt oli see ettepanek komisjoni liikmete arvates puhtalt tehnilist laadi. Selliseid muudatusi ikka tehakse, nagu me oleme varem näinud. Näiteks on neid tihti tehtud matemaatika puhul: on analüüsitud eelmise aasta eksamimaterjali ja leitud, et ühes võis teises kohas on vaja tõsta diagrammide või punktide osakaalusid. Sellist tehnilist punktide ümbertõstmist mõeldi ka eesti keele puhul. Vähemalt mulle on selline informatsioon tulnud.

Mida me saame sellest kogemusest õppida? Esiteks, kindlasti ei taha me anda signaali, et parimaid teadmisi koondav eksamikomisjon ei võiks põnevaid ettepanekuid teha. Me ei taha ju tekitada olukorda, kus me ütleme, et ärge suurelt mõelge. Eelmise aasta riigieksami pealt on näha (matemaatika puhul on seda mitu korda juhtunud), et üks või teine osakaal eksamitöös on paigast ära või vajab mingit muutust. Me ju tegelikult tahame, et komisjon oleks valmis ettepanekuid tegema. Aga me peame kindlasti mõtlema, kuidas selliseid "mustandettepanekuid" ühiskonnale kommunikeerida, et saadaks aru: need tuuakse arutelule, need ei ole lõplikud otsused, need räägitakse veel läbi. Vaja on luua kindlam süsteem, et sellisest ettepanekust lõpliku otsuseni jõudmine, st läbirääkimised, ei tohi võtta vähem aega kui vähemalt aasta. Selliseid asju me saame siit küll õppida. Iga kord, kui ühiskond millegi peale nii jõuliselt ja õigustatult reageerib, me peame tegema oma järeldused. Üks on selge: las komisjoni liikmed teevad omi ettepanekuid, aga selle, kuidas ettepanekust saab lõplik otsus, me peame rahulikult koos läbi mõtlema.

Aseesimees Enn Eesmaa

Andres Herkel.

Andres Herkel

Aitäh, härra juhataja! Austatud minister! Selliste ootamatute ettepanekute positiivne aspekt on ehk see, et need mõjuvad inspireerivalt.

Mailis Reps

Nõus!

Andres Herkel

Ja need inspireerisid eelmisel nädalal Peeter Helmet liigitama ühes raadiokommentaaris neljaks inimeste baasstrateegiaid tegelikkusega haakumisel. Need olid "tehtud-möeldud", "tehtud-tehtud", "möeldud-möeldud" ja "möeldud-tehtud". Kas teie ministrina olete valmis andma Innove komisjoni strateegiale ka oma hinnangu, et milline neist neljast siin aluseks oli ja millist neist te ministrina rakendada kavatsete?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Pean ütlema, et vahel tuleb meelde umbes kümne aasta tagune Riigikogu, kus sai sellistel põnevatel mõttevahetustel osaletud. Kas "möeldud-möeldud" või "tehtud-möeldud"? Pigem vist "tehtud-möeldud". Aga mis hinnangu ma ministrina annaksin? Ma püüan siis lühemalt ja lihtsamalt öelda, mida ma arvan. Kindlasti ei taha ma ministrina ühelegi Innove eksperdikomisjonile või ka mõne muu valdkonna komisjonile anda signaali, et te ei tohi teha ettepanekuid. Seda võiksid nad ka edaspidi teha. Seal on väga lugupeetud inimesi erinevatest valdkondadest ja eksamitöid täiendatakse kogu aeg. Murelikuks teeb põhimõtteline signaali muutus. Kõnealusest ideest sai ühiskonna mure, et ettepaneku taga on juba valmis otsus. Tihti on nii olnud, et inimesed on mitmeid asju tagasiulatuvalt teada saanud. Kunagi tegi Riigikogugi sellise vahva otsuse, mille järgi sai riigieksami tehtud nii 1 kui 20 punktiga. See ei juhtunud mitte just väga palju enne seda, kui neid eksameid tegema hakati. Me elame endiselt maailmas, kus me ei ole suutnud jõuda kokkuleppele, et mis see siis oli. Selliste väga paljusid inimesi mõjutavate otsuste puhul on vaja täpselt teada, kuidas saab ideest reaalne otsus. Seda on vaja põhjalikumalt analüüsida ja see on põhimõtteline teema eriti haridusvaldkonnas. Juhtimisstrateegiliselt võttes on minu arvates sellisel organisatsioonil nagu Haridus- ja Teadusministeerium oma allasutuste ja eksperdikogudega õigus välja pakkuda ideid. Eksimusi ei aktsepteerita, sest hariduses ei saa eksida, aga uusi innovaatilisi ideid me samal ajal ju vajame. Kommunikatsiooni seisukohalt on kõige olulisem see, et keegi ei tunnetaks, et haridusministeerium, tema allasutused või teda nõustavad eksperdikogud teevad otsuseid enne, kui ühiskond on neid aktsepteerinud. See on võib-olla praegu kõige suurem õppetund.

Aseesimees Enn Eesmaa

Palun, Külliki Kübarsepp!

Külliki Kübarsepp

Hea aseesimees! Hea minister, kas te oskate öelda, miks puudub eesti keele arengukaval rakendusplaan? Kas võib eeldada, et selle rakendusplaani järgi saaksime analüüsida, kas meil on emakeeletundide arv koolides piisav või mitte?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt julgen öelda 2017. aasta lõpuni kehtiva keelestrateegia kohta seda, et nii keelenõukogu kui ka laiemad ringkonnad on väga head tööd teinud. Arvukalt on kogumikke, kus analüüsitakse seda, kui palju ja mida on rakendatud, millised on olnud plussid ja miinused. Kui teil on huvi, saame neid teile edastada. Eelmine keelenõukogu esimees Birute Klaas on neid ka oma seminaridel väga hästi tutvustanud. Me võime tagasiulatuvalt öelda, et praegu veel kehtiva keelestrateegia rakendamisel on terve rida asju hästi läinud. On neidki kohti, mida me saaksime uue strateegiaga paremaks teha. Erinevatel põhjustel on uus strateegia kahjuks praegu alles kooskõlastusringil, n-ö mustandit veel arutatakse, aga selle juurde peab kindlasti tulema ka konkreetne tegevuskava ehk rakendusplaan, mille kohta te küsisite. Praegu oleme selle strateegiaga alles algaasis, ütleme nii, et tegu on esimeste kooskõlastustega. Aga see on meie kõigi ühine huvi, et selle dokumendi juurde tuleks konkreetne tegevusplaan koos rahastamise objektidega. Te küsisite riivamisi, kui palju meil on emakeeletunde. Emakeeleõpetajate seltsi ja ka teistest ainedidaktilistest aruteludest nähtub, et kui me iseseisvumise järel töömeeste alguses juurde uusi aineid, siis nüüdseks on kõige rohkem vähenenud emakeele- ja kirjandustundide mahud, ja seda väga suurtes proportsioonides. Võõrkeelt on jõuliselt juurde tulnud. Me oleme uhked ettevõtluse või mõne muu õppeaine üle. Meil on tervise-, ühiskonna- ja inimeseõpetus, aga paraku on emakeeletundide arv vähenenud. Kui ma vaatan näiteks süvaõppega koole, siis võib öelda, et võõrkeelt õpetatakse juba proportsionaalselt rohkem kui emakeelt. Ja teine mure, mida me võime välja tuua, on laste lugemuse langus. Laste lugemus on meil tõsine teema ja ka kirjandustundide maht on 20 aasta taguse ajaga võrreldes oluliselt väiksemaks jäänud. Kas meil on võimekust seda uuesti suurendada? Mina ei julge seda teile öelda, sest iga õppekava arutelu on toonud kaasa lapsevanemate vastuargumendid. Kõik ütlevad murelikult, et laste koormus on väga suur ja et selle oluline tõstmine ei ole praegu vastuvõetav. Õppekava arendustööga tegeldakse kogu aeg ja on surve tuua juurde

kohustuslikke aineid, aga jah, emakeeletundide arv on proportsionaalselt vähenenud. Selle kohta on tehtud ka päris korralikke analüüse magistritööde jne raames.

Esimees Eiki Nestor

Ain Lutsepp, palun!

Ain Lutsepp

Aitäh, härra eesistuja! Austatud minister! Küsimus puudutab Eesti Keele Instituuti. Mis on kavas Eesti Keele Instituudiga ette võtta? Kas Eesti Keele Instituudile lisatakse ka uusi ülesandeid?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Eesti Keele Instituudiga on tänu sellele koalitsioonileppele rahu majas. Me leppisime kokku, et Eesti Keele Instituut jätkab iseseisvana. Olen ka ise nendega mitmel korral, nii haridusministeeriumis kui ka EKI-s, põhjalikult arutanud, milliseid väljakutseid ja võimalusi seal on. Kõigepealt, Eesti Keele Instituut on võtnud endale palju suurema rolli eesti keeletehnoloogia arendamisel. Instituudil on võimalusi, kuidas arendada ja tugevdada eesti keelt ning tuua seda noortele lähemale sotsiaalmeedia ja tehnoloogiaarenduste abil. Neid võimalusi on. On olnud tehnilisi probleeme, mille lahendamist on EKI vajanud, alates serveritest ja lõpetades elektriühendustega jms. Eks konsolideerumise idee tuli ka sellest, et ta oli varem veidi tähelepanu alt välja jäänud. Ma arvan, et see ühendamise idee on EKI-le väga hästi mõjunud. Arutelude käigus mõtles instituut ise oma töö väga põhjalikult läbi, tegi eneseanalüüsi ja tuli väga selgelt välja oma ettepanekutega. Nii et mina kiidan küll Eesti Keele Instituuti, kes on väga jõuliselt oma positsioone parandanud. Lisaks sellele, mida EKI on niikuinii väga hästi teinud – teadustöö sõnastike ja murretega –, käsitleb ta nüüd rohkem ka teisi teemasid. See on täiesti selge, et seal töötavad väga tublid inimesed. Kui me mõtleme viimastele suurematele riiklikele preemiatele, siis paljud neist on seotud EKI-ga. Suur tänu neile! Oleme toonud sisse ka eesti keele kui teise keele õppe teema, et nad tegeleksid rohkem näiteks ainevaldkonna kaartidega ja aitaksid sõnastikega. Me oleme tõsiselt tegelenud sellega, et ÕS oleks paremini kättesaadav ja õppeprogrammide abil kasutatav. Õigekeelsussõnaraamat peaks olema tehnoloogiliselt paljudele kättesaadavam – seda võiks olla kogu keeletehnoloogiline baas. EKI on välja tulnud väga konkreetsete ja sammammuliste ettepanekutega. Õnneks on meil olemas ka Euroopa vahendeid keeletehnoloogia arenduseks ja ma usun, et targas koostöös EKI-ga on võimalik saada päris häid asju. Ma arvan, et EKI mõtleb praegu kunagise suure võitluse ning suure poliitilise ja avaliku tähelepanu tagajärjel palju julgemalt kui mõni aasta tagasi. Neilt on tulnud päris häid ja väga konkreetseid ettepanekuid valdkonnaministeeriumile, millele lisandub ka sisuline pool. EKI soovib keeleasutuseks olemise kõrval panna rohkem rõhku teadustegevusele. Me oleme tema põhikirja selles suunas oluliselt muutnud. Ta ei ole ainult keeleasutus, ta on ka keeleteadust viljelev asutus.

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra esimees! Aitäh, proua minister! Te puudutasite ühes oma vastuses veel sel aastal kehtivat Eesti keelestrateegiat ja järgmisest aastast kehtima hakkavat Eesti keelestrateegiat, mis ju teatavasti koostatakse väga mitmeks aastaks. Mis on need põhjused, miks see arengukava seisab, on jõudnud alles esimesele kooskõlastusringile? Tegelikult peaks see arengukava ju kohe järgmisest aastast kehtima hakkama.

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Ütleme nii, et on väga erisuunalisi lähenemisi, mida sellest arengukavast oodatakse, ja n-ö eelelmustandid on ringelnud praktiliselt kogu selle aasta. Pole olnud kokkulepet, millises ulatuses ja millisena oleks see valmis minema kooskõlastusringile. See ongi olnud põhjus, miks pole seda arengukava siia maani välja saadetud. Siin on tehtud paljudega koostööd. Keelenõukogul on olnud väga suur roll. Neilt on tulnud erinevaid ettepanekuid, alates sellest, et see oleks väga üldine dokument, mis haaraks horisontaalselt teiste strateegiatega ka keeleteema. Toon välja ka ootused eri ministeeriumidele, kes võiksid oma valdkonnas rohkem vastutada keelearenduse eest, alates maaelust ja lõpetades keskkonnateemadega. Siis aga leiti, et see on liiga laialivalguv. Tuldi uute ettepanekutega, misjärel läks dokument liiga kitsaks. Nüüd on püütud leida kompromissi.

Ma pean ütlema, et see protsess on olnud huvitav. Olen ka ise sel teemal kohtunud keelenõukoguga ja

ekspertidega ülikoolidest, kes on püüdnud selgitada ootusi ühte- või teistpidi. Lihtsalt ei ole leitud ambitsioonikuse mõttes head kompromissi – alates sellest, et määratleda, milline roll on eesti keelel võõrkeelena ja riigikeelena, milline on võõrkeelte osakaal Eestis, milline on eesti keele roll kõrghariduses ja teaduses võrreldes inglise keelega. Arengukava väljasaatmiseks sobiva sõnastuse leidmine on võtnud oma aja. See on ka põhjus, miks seda ei ole siia maani tehtud.

Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, lugupeetud spiiker! Lugupeetud minister! Siin oli juba juttu Innovest ja sellest, mis teenust Innove haridusministeeriumile pakub. Mul võib pisut sassi minna, aga kui ma õigesti mäletan, siis saab Innove riigi käest suurusjärgus 120 miljonit eurot. Ma küsin nüüd niimoodi: kas sellise raha maksmine selle nõu eest, mis ta teile, ministeeriumile, annab, on ikka mõistlik maksumaksja raha kasutamine? Äkki võiks asja kuidagi teistmoodi teha, et ministeeriumi sees tehakse see töö ära ja me ei osta nii kallilt seda teenust sisse, eriti kui Innovest n-ö ämbrid tulevad?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

See on suurem hariduskorralduslik küsimus. Võib nii öelda, et 15 aastat tagasi võeti selline suund, et haridusministeerium ise on proportsionaalselt, st oma allasutustega võrreldes, pigem väike asutus ja palju asju antakse halduslepingutega allasutustele teha. Selline korralduslik otsus tollal tehti. Innove oli siis mitmeks allasutuseks jaotatud, aga praegu on ta suur ja võimas organisatsioon, millel on mitu piirkondlikku keskust. Seal on tööl enam kui paarsada inimest. Väga paljud nendest töötavad ka piirkondlikes Rajaleidjates. Kas see eelarve on ambitsioonikas? Jah, kindlasti. Innovel on ju ka terve rida Euroopa projekte, näiteks karjäärinõustamise projekt. Kõiki selliseid korralduslikke toiminguid haridusministeerium ise kindlasti paremini ei teeks. Aga kas sidusus on piisav, kui on näiteks probleemid, nagu te ütlesite? Seda on viimaste kuude jooksul haridusministeeriumis mitmel korral arutatud.

Võtame sellesama keeleteema. Kindlasti peab siin ekspertidel olema väga jõuline roll, aga muidugi ei tohi unustada, et põhiseadus annab Riigikogule ülesande võtta vastutus keele eest. Riigikogu on omakorda andnud selle ülesande üle Vabariigi Valitsusele ning Haridus- ja Teadusministeeriumile. Tõenäoliselt peaks Haridus- ja Teadusministeeriumil kui keeleveldkonna eest vastutajal olema rohkem otsest vastutusliini, kui määrab praegune haldusleping, mis annab selle ülesande omakorda edasi. Nii et see oli õigesti küsimus. Seda, et Innove on kogu organisatsiooni mõttes ebaefektiivne, ma täna ei ütleks. Aga see, et ta on hajus ja väga suur organisatsioon, vastab küll tõele.

Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison, palun!

Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea minister! Kõiki teie vastuseid kuulates jääb mulle siin mulje, et te räägite n-ö oletuslikus kõneviisis, et tegemist on ainult ühe Sihtasutuse Innove komisjoni ettepanekuga, mis pole üldse veel otsustatud, et tegemist on diskussiooniga, kuhu kaasatakse erinevaid huvigruppe. Samal ajal öeldi täpselt nädal aega tagasi, kui see uudis meediasse tuli – vähemalt "Aktuaalses kaameras" –, väga kindlas kõneviisis, et otsus on langetatud ja järgmisest aastast hakkab uus eksamikord kehtima. Seda selgitas Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna juhataja proua Kristin Hollo. Ma olen praegu natuke segaduses. Teie räägite siin, et otsust pole langetatud, aga tema väitis nädal aega tagasi väga kindlas kõneviisis, et ministeeriumis on otsus langetatud, uus kord tuleb. Nädala ajaga on see jutt totaalselt muutunud. Kas ma saan õigesti aru, et tema natuke luiskas või üritate teie asja siluda ja rohkem süüd Innove peale lükata?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Ei, kindlasti ma ei lükka süüd kuhugi. Ma vastan teile nii, nagu ma plaanisin vastata teie arupärimisele. Ma vastan siis praegu. Tavajuhtumite puhul on süsteem üldises korras toimunud nii, et eksamiarenduses ette tulevad testide ja eksamitega seonduvad probleemid on antud lahendamiseks Innovele ja testiekspertidele. Üldiselt on eksperdikomisjonid vaadanud iga aasta oma arendused üle, asjad kokku leppinud ja siis Innovele lahendused välja pakkunud. Minule on seda nii selgitatud, et tavaliselt ongi need olnud lõplikud, sest üldiselt ei ole diskussiooni tehniliste küsimuste üle olnud. Ma natuke utreerin, et jutt on tehnilistest küsimustest. Need on

ikkagi alati olnud ka sisulised küsimused. Tegemist võib olla punktide jaotusega vms.

Praegusel juhul ei ole välisindamisosakonna juhataja kindlasti eksinud: eksperdid on teinud ettepaneku ja Innove on selle ettepaneku saanud. Nii on üldjuhul ka jäänud. Kui ilmneb selge põhjus, miks eksperdikomisjoni ettepanek ei sobi, siis on nii haridusministeeriumil kui ka Innovel võimalik sellest eksamikomisjonile teada anda ja ettepanek uuesti läbi vaadata. Selline kord on ette nähtud. Nii et vastan teile lihtsalt: osapoolte mure on esitatud väga selgelt ja ka mina isiklikult ei toeta ükskõik milliste järeleandmistega tegemist eesti keele õigekirja puhul. Veelgi enam, kui noortele väga tundlikul teemal antakse signaal, justkui õigekiri või sellega seonduv ei ole enam nii oluline (olgu see kas või eksamil üks punkt või kaks punkti), siis see on väga vale. Seetõttu on eksamikomisjonil palutud see ettepanek uuesti läbi vaadata. Täpselt selline see praegune olukord on.

Esimees Eiki Nestor

Rohkem haridus- ja teadusministrile küsimusi ei ole. Aitäh! Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetavad kolleegid! Lugupeetav minister! Kõigepealt, hea minister, ma tahan tänada teid nende vastuste eest! Need olid minu jaoks ammendavad, siirad, ausad ja objektiivsed. Ja tahan ministeeriumi tunnustada kiire tegutsemise ja kiire reageerimise eest selles küsimuses.

Tahan oma väikeses kõnes peatuda kolmel asjaolul, alustades kõige tähtsamast. Vaadake, head sõbrad, meil ei ole mõtet teha aeg-ajalt siin saalis suuri sõnu meie põhiseadusest ja selle preambulist, kui me lubame selliseid järeleandmisi, nagu võib-olla tõesti heast tahtest tingitult too eksperdikomisjon plaanitses. See läheb vastuollu meile kõige tähtsamate ja pühamate tunnetega ning on hea, kui me suudame neile eos vastu seista ja niisugustele nähtustele reageerida.

Teiseks, miks on oluline reageerida ning miks minu hinnangul ka suur osa kommentaatoritest ja õpetajatest väga toredasti ja kiiresti reageeris, on see, et ega eesti keele olukord ei ole hea. Piisab sellest, kui olla igapäevane meediatarbija või meediasõltlane, et näha, millist allakäiku on teinud eesti keel meie meedias, kuidas on kahanenud keeleteimetajate roll – *online*-meedias on keeleteimetajate roll muutunud sisuliselt olematuks – ja millist halba eeskujuga annab *online*-meedia eesti keele seisukohalt iga päev, iga tund, iga minut. See on, julgen öelda, kohati päris skandaalne. Kahjuks olen ma selle kahe ja poole aasta jooksul siin saaliski kogenud, et kogu aeg siin head eesti keelt ei tarvitata. Küllap on seegi üks eesti keele allakäigu tunnus. Ja kolmas asi, liigun n-ö üldiselt üksikule. Ma kardan, et need eksperdikomisjoni liikmed alahindavad Eesti noori, meie lapsi. Minu poeg tegi täna oma koolis eesti keele riigieksami proovieksami. Ma arutasin temaga kõnealust probleemi ja küsisin, kas ta on oma sõnadega rääkinud sellest ettepanekust, kas nad on selle üle rõõmustanud ja leidnud, et oi kui lahe, nüüd saame rohkem punkte. Ta kehtas õlgu ja ütles, et ei, see ei olnud nagu teema. Tublid noored on tegelikult valmis selleks, et koostada oma eksamivastuseid heas eesti keeles ja korralikult õigekirjareegleid järgides. Nad ei vaja neid karke, mida see eksperdikomisjon tahtis neile peaaegu et vägisi toppida. Hea, et te need kargud tagasi lükkate, proua minister. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra esimees! Aitäh, proua minister! Austatud kolleegid! Minagi tänan proua ministrit nende vastuste eest! Tahan lühidalt ainult kahte asja öelda. Ka eesti keel, mis on väikese rahva keel ja ilus keel, vajab ambitsioonikust, vajab julgust seda keelt kiita, seda keelt õppida, seda keelt osata, seda keelt armastada. Ja minu meelest – nõustun oma pinginaabriga – on meie noortel seda alles. Meie peame siin lihtsalt eeskujuks olema ja ka seda keelt kiita julgema.

Ja teiseks tahan teid julgustada. Teil on praegu võimalik ministrina uusi programme asutada, teha, avada. Ma tean, et haridusministeeriumil on olemas keeletehnoloogia programm ja riiklik programm "Eesti keel ja kultuurimälu". Läheme nendega edasi, ärme jäta neid ega hinda õnnestunuks, vaid ütleme, et meil on neid aina rohkem vaja. Ja kolmandaks, mitte keegi meie noortest ei tohiks saada selleks öökulliks Winnie Puhhi raamatust, kes arvas, et ta on kõige targem, aga kirjutas oma nime Ökul, ja kes ei saanud selle tõttu ka aru, et tema kellanöör oli eesli saba. Me ei taha ju, et meie noored oleksid sellised. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Riigikogu liikmetel ei ole rohkem läbirääkimissoovi. Ministril ka ei ole. Lõpetan selle arupärimise arutelu.

6. 19:21 Arupärimine eesti keele riigieksami hindamiskriteeriumite leevendamise kohta (nr 405)

Esimees Eiki Nestor

Järgmise arupärimise on esitanud Mart Helme, Martin Helme, Henn Põlluaas, Uno Kaskpeit, Jaak Madison, Raivo Põldaru ja Arno Sild. Arupärijate nimel Henn Põlluaas, palun!

Henn Põlluaas

Lugupeetud Riigikogu spiiker! Head kolleegid, nii palju kui teid siin saalis on! Ma alustan imestuse avaldamisega selle üle, et siin on sotsiaaldemokraatide hulgast ainult üks inimene – jah, spiiker ka, vabandust! –, Keskerakonnast üks, Reformierakonnast üks ja IRL-ist mitte ühtegi inimest. Kahest ülejäänud opositsiooniparteist, nii Konservatiivsest Rahvaerakonnast kui ka Vabaerakonnast, on peaaegu terve koosseis. Mind paneb sügavalt imestama, et meie emakeele küsimus ei huvita ülejäänud rahvaesindajaid.

Teema, mille kohta me arupärimise esitasime, on küll täpselt sama mis eelmine, millele minister siin vastas. See on tõesti kantud väga sügavast murest selle üle, mida me kuulsime meediast ning ka Haridus- ja Teadusministeeriumi välishindamisosakonna juhataja ja kantsleri suust. See tekitas loomulikult väga suurt muret – mitte ainult meis, vaid ka laiemas üldsuses – ja sõna otseses mõttes pahameelt. Sellepärast on mul väga hea meel, et proua minister on aidanud meie murepunkte leevendada ja kinnitab, et ka tema ei toeta ettepanekut mitte pidada oluliseks eesti keele õigekirjaoskust.

Meil on siin mõned küsimused kirjas ja osaliselt oleme neile juba vastused saanud, aga hea meelega küsiks ikkagi ministrilt veel üht-teist üle, sellepärast et ettepanek, mis Innove tuli, on ju täiesti Eesti põhiseadusega vastuolus. Põhiseaduse preambul ütleb üheselt, et riik peab tagama eesti keele säilimise. Õigekeele oskus on selle üks vältimatu osa. Imestama paneb see, et Innove ettepanekud tulid ilma igasuguse Haridus- ja Teadusministeeriumi filtrita avalikkuse ette. Ma ei hakka praegu meie küsimusi ette lugema. Loodame, et saame nüüd veel paremaid vastuseid. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Arupärimisele vastab haridus- ja teadusminister Mailis Reps. Palun!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Lugupeetud Riigikogu spiiker! Head Riigikogu liikmed, arupärijad! Ma püüan võimalikult vähe korrata ja kuna küsimused on üsna sarnased, siis vastan seekord lühemalt.

Kõigepealt küsimused. Esimene: "Miks on hindamiskriteeriumite leevendamisel lähtunud vildakast eeldusest, et funktsionaalse lugemisoskuse kontrollimine välistab nõude kontrollida ka antud eksamiosa õigekirja?"

Funktsionaalse lugemisoskuse hindamisest ma juba kõnelesin, vastates Vabaerakonna liikmete esitatud küsimustele. Loodetavasti on head küsijad järele vaadanud, milline oli näiteks 2017. aasta gümnaasiumi eesti keele riigieksami töö. See koosneb kahest osast, millest esimesega selgitatakse välja funktsionaalne lugemisoskus ja teine on õpilase tekstiloomet iseloomustav 400-sõnaline arutelu. Testitehnilisi probleeme leidub igas eksamiarenduses. Kordan veel: komisjonilt ei ole tulnud sellist sõnumit, et õigekiri ehk ortograafia pole gümnaasiumi eesti keele riigieksamil oluline. On küll. Oleme seisukohal, et hinnata tuleb loetust arusaamist, mis väljendub korrektselt kirja pandud vastustes. Ma ei hakka kordama, millal emakeeleõpetajate selts oma ettepanekutega välja tuli ja mis on edasised sammud. Nagu ma oma eelmises vastuses ütlesin, detsembris toimus kohtumisi. Probleem on nii kaasamine kui ka lühike etteteatamise aeg, samuti sõnum, mis selle kõige kaudu välja tuli. Nüüd hakkab komisjon uuesti neid ettepanekuid arutama 27. detsembril.

Teine küsimus: "Milline on ministeeriumi hinnangul antud muudatustest tulenev kasu õpilaste eesti keele oskusele?" Komisjon ei väitnud, et üks eksamiosa on teistest kasulikum või olulisem, kuid soovis, et töötataks välja funktsionaalset lugemisoskust täpsemalt ja selgemalt mõõtvad ülesanded. Aruteluks pakutud muudatused pole loomulikult veel jõustunud. Ei maksa arvata, et ministeerium, lapsevanemad, õpetajad ja õpilased poleks huvitatud heast eesti keele oskusest. Nad on seda. Head keeleoskust on vaja nii edasiõppimiseks kui ka igapäevases elus korrektseks suhtlemiseks. Osapooli rahuldava ja selge lahenduse leidmiseks on ministeerium andnud vastava ülesande SA-le Innove. Ka Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi esindajad väljendasid 15. detsembril kohtumisel SA-ga Innove vajadust hindamisjuhend üle vaadata, kuid rõhutasid, et muudatuste kavandamisel tuleb emakeeleõpetajaid varakult kaasata. Muudatused peavad olema

selged juba enne õppeaasta algust, neid ei tohi teha õppeaasta keskel.

Kolmas küsimus: "Miks tahab riik saata õpilastele signaali, et õigekirja tundmine ei ole mõningatel juhtudel tähtis?" Riik ei soovi ega tohi sellist sõnumit saata. Kahetsusväärsel kombel on kõnealuse küsimuse arutelust tõesti tulnud välja väga vale signaal. Kui kasutada Veljo Tormise tuntud väljendit, mille kohaselt sõnal on vägi, siis tuleb tunnistada, et ka meediasõnal on väga suur vägi. Suur osa on paratamatult ka interpretatsioonil. Kordan veel: eesti keel kui kultuurinähtus on unikaalne meie kõigi jaoks ning Haridus- ja Teadusministeerium teeb ja peab tegema kõik selleks, et kaitsta ja edendada meie noorte head emakeeleoskust. Me ei tohi anda sõnumit, et õigekirja tundmine ei ole tähtis.

Neljandas küsimus: "Milliste ekspertide (isikute või institutsioonide) soovitusel hindamiskriteeriumeid leevendatakse?" Hindamiskriteeriumeid pole plaanis leevendada, kui teie sõnavara kasutada. Vaja on objektiivselt hinnata, kuidas meie noored mõistavad eriliigilisi tekste ja kuidas nad oskavad ise teksti luua. Oleks ju hea, kui saaks hinnata ka gümnaasiumilõpetajate suulist keeleoskust. Vajakajäämistele hindamiskorralduses on viidanud mitmed Tallinna Ülikooli ning Tartu Ülikooli keele- ja testieksperdid, samuti eksamikomisjoni liikmed. Seda nentisid ka Eesti Emakeeleõpetajate Seltsi esindajad. Oluline on leida selline võimalus, et muudatuste tegemisel on tagatud laiapõhjalisem õpetajate kaasamine. Muudatused peavad aga olema otstarbekad, põhjendatud ja arusaadavad igale eesti keele kasutajale, eelkõige siinsamas Kodu-Eestis. Ma loodan, et tekkinud mitmetimõistmine saab konstruktiivse ja selge lahenduse veel selle, vana aasta lõpus. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Küsimused ministrile. Külliki Kübarsepp, palun!

Külliki Kübarsepp

Aitäh, hea esimees! Hea minister! Kuna teema on teistkordsel arutelusel, siis ma küsin natukene laiema küsimuse, mis on seotud valitsuse töökorraldusega. Nimelt, praegune parlamendikoosseis on menetlenud õiguskomisjoni kaudu vähemalt kaks korda eelnõusid, mis on pigem leevendanud kohustust osata eesti keelt. See puudutab esiteks riigi õigusabi taotluse esitamise võimalust ja teiseks, relvaseaduse järgi võimaldatakse teooriaeksamit sooritada tõlgi abil. Missugused arutelud on teil valitsuses toimunud nende eelnõude näitel, mis peaks Eesti riikluse alustalasid ja väärtusi hoidma ning edasi kandma ka järeltulevatele põlvvedele, et meie riik kestaks?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Kõigepealt tööjaotusest ja väga selgetest suundadest. Kui valitsus oma koalitsioonilepet arutas, siis võtsid kõik osapooled väga jõuliselt seisukoha, et keel ja kodakondsus ning, ütleme, välispoliitilised või kaitsepoliitilised põhimõttelised suunad on need, kus suuri muudatusi või üldse muudatusi ei tehta, kui see ei ole just paratamatu, näiteks à la NATO vägede või mõne muu sellise sisulise poole pealt. Kodakondsuse puhul on siin Riigikogus mitmes koosseisus juttu olnud – eelkõige lastega seonduvalt –, et me ei tohiks juurde toota kodakondsusetust. Põhimõttelisi suuri muudatusi ei ole plaanis olnud.

Nüüd, mis puudutab küsimust, kas relvaseaduse ümber on olnud põhimõttelist diskussiooni, siis keelepoliitilises mõttes ei ole seda eriti olnud. Haridus- ja Teadusministeeriumile põhjendati nii, nagu on ka seletuskirjas, mida te olete kindlasti komisjonis arutanud, et põhjus on turvalisuses. Kõik need Eestis elavad inimesed, kes veel riigikeelt ei oska, peavad täpselt aru saama kõikidest nõuetest ja relvadega seonduvalt on see vältimatult vajalik. Selline oli põhjendus.

Ühtegi leevendust riigikeele oskusele me teha ei soovi. Samal ajal oleme aga ette näinud, nagu hea küsija väga hästi teab, mitmeid meetmeid, et veelgi tõsta eesti keele oskuse taset. Me oleme ju mitmel korral olnud tõsisel diskussioonis ka siinsamas, Riigikogus. Mis puudutab lasteaedu, siis alushariduse õpetajatel on nüüd palgatõusuga seoses jõuliselt esile tõusnud ka see teema, kas ja mil määral me saame selle meetmega toetada eesti keele õpetust lasteaedades. On peetud nii mõnigi arutelu selle üle, kuidas eesti keele kui riigikeele oskust tugevdada.

Esimees Eiki Nestor

Martin Helme, palun!

Martin Helme

Aitäh, härra spiiker! Lugupeetud minister! Ma jätkaks seda kommentaari, et põhjus, miks reageeriti keelestandardi küsimusele nii valuliselt, on foon. See foon on selline, et meil on tegelikult sihuke taganemine

eesti keele nõuetest, ja väga mitmel moel. Aga mu küsimus puudutab natuke muud asja. Funktsionaalse lugemise oskuse tulemused on olnud languses juba aastaid. Ka teiste eksamite puhul on selgelt näha, et tulemused kipuvad minema alla, mis näitab ka seda, et langeb oskuste tase. Vastus sellele on ministeeriumist konkreetsel juhul see, et vähendame mõõtmist, teeme selle lihtsamaks. Minu meelest ei ole see õige viis. Meil on probleem ka selles, et eesti keele tundide mahtu on juba varem vähendatud. Kõrgkoolis on ju ka nii, doktoriopet peaaegu ei ole enam eesti keeles. Mida peaks ikkagi tegema teisiti selles õppefaasis, et oskused ja üldse standard ei langeks?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Te töite siin nüüd esile terve hulga teemasid. Esimene puudutab üldse keeleõpetust. Meil on põhjust olla uhked ja meil on põhjust olla murelikud. Meil on olemas õpetajad ja need teadmised, mida praegu koolis õpetatakse, mingeid suuri järeleandmisi teha ei luba. Nii õpetajate kui ka õpilaste keeleteadmisi me jälgime tasemetööde ja testide abil pidevalt. Üldiselt on pilt pigem hea. Muretseda on põhjust asjaolu pärast, mida ma juba mainisin. Nimelt, 25–26 aasta jooksul on meie emakeele ja kirjanduse ainemaht vähenenud. Emakeeleõpetajad on mitmel korral murelikult nentunud, et mõned väga keerulised teemad tuleb neil lastega üsna intensiivselt läbi võtta, tegelikult võiks aga olla palju rohkem aega arutlemiseks. Funktsionaalse lugemisoskuse kohta te ütlesite, et meil on tõsiseid allaliikumisi. Pigem näitavad nii meie analüüsid kui ka rahvusvahelised analüüsid seda, et sellele pööratakse õnneks aina enam tähelepanu. Küsimus ei ole absoluutselt selles, kas lapsed loevad, vaid koolid teevad süsteemset tööd selle nimel, et laps mõistaks teksti ja suudaks seda töödelda. Kui me vaatame näiteks PISA tulemusi, siis selgub, et nendes koolides, kus mitu aastat tagasi olid veel kõige nõrgemad tulemused, on nüüd olukord hoopis teistsugune. Meil on olnud koolitusi ja selgitamisi, mida üldse tähendab teksti mõtestamine. Ja seda on võimalik õpetada. Loomulikult tuleb õpetajal endal õppida ja õpitu lastele edasi anda. Tulemused on läinud paremaks. Paraku me nendime kõikide osapooltega seda, et üldine hea, korraliku kõne- ja kirjakeele kasutus on mitmesugustel põhjustel läinud tagasiteed.

Te puudutasite kõrgharidust ja doktoritööd. Seal on meil põhimõtteline teema see, et meie kõrgharidus ja teadus peaks olema rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline. Paratamatult on suurtes uurimisrühmades läinud väga palju teadustööd ingliskeelseks, sellepärast et rahvusvahelised teadlased teevad koostööd suuresti selles keeles. Doktoritööde ning õpilas- ja üliõpilasvahetuse puhul on sama lugu – me survestame ülikoole olema rahvusvahelised. Me peame seda väga oluliseks, et meil oleks palju vahetusõpilasi ja ka välismaa õppejõude. Kui nende osakaal on suur, siis see tähendab aga ka seda, et õpe toimub enamjaolt inglise keeles. Eesti keele uus arengukava tuleb 2018. aastal peagi ka siia Riigikogusse arutusele. Selle väljatöötamise juures on 2017. aasta jooksul olnud üks kõige suurem arutlusteema see, et meie kõrgharidus muutub aina enam ingliskeelseks. Kuidas me tagame, et kõikides valdkondades areneb korralik eesti teaduskeel? See on põhimõtteline probleem. Ühelt poolt me tahame olla rahvusvahelised, st meil on tudengeid, kes tulevad Eestisse ja lähevad siis jälle tagasi, ning Eesti tudengid liiguvad siit ära ja tulevad uuesti tagasi. Teiselt poolt see tähendab, et üsna arvestatav osa meie kõrgharidusest on ingliskeelne. Nii et see on dilemma keelearenduse ja keele eri valdkondade terminoloogia üle, mis ei saa kindlasti olla ainult ühe ministeeriumi või ühe ülikooli murelaps, vaid peab olema meie ühiskonnas laiemalt arutluse all. Jah, te puudutasite oma küsimuses mitmeid olulisi teemasid.

Esimees Eiki Nestor

Raivo Põldaru, palun!

Raivo Põldaru

Aitäh, härra esimees! Hea minister! On selge, et eesti keel on andnud Eesti elus oluliselt järele. Te rääkisite küsimustele vastates sellest, kuidas komisjonil on vaja töötada, teha ettepanekuid ja mõelda. Kas ja kuidas on see kõik seotud sellega, et eesti keele tundide arv on vähenenud ja nüüd on hindajad kimpus, mida ja kuidas hinnata? See on ju järjekordne järeleandmine eesti keele arvel teiste tundide ja teiste alade nimel.

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Ütleme nii, et selle teema puhul on mure eesti keele õigekirja pärast ja kogu see diskussioon vägagi õigustatud. Meil on ja peabki olema ühiskonnas keele pärast väga selge mure. Võib-olla "mure" ei ole eesti keeles hea sõna, aga ütleme siis "tähelepanu" – pidev tähelepanu, et eesti keele oskuses ühtegi järeleandmist ei tehta. Eksamikomisjoni suhtes ma püüan olla ikkagi aus ja seda kaitsta, sest seal on väga lugupeetud inimesed, toredad emakeeleõpetajad ja ülikoolide õppejõud. Komisjoni eesmärk ei olnud eesti kirjakeele või

õigekirja oskuse tähtsust kuidagi vähendada. Nende ettepanek oli keele osaoskuste parem mõõtmine. Nagu te kindlasti mäletate, aastaid tehti eesti keele eksamit kirjandina. Kui rakendus osaoskuste eksam, siis oli selle muutuse taga eesmärk, et ei hinnataks mitte ainult kirjandi kirjutamist, eneseväljendusoskust, vaid ka funktsionaalse lugemise oskust. Samas on eksamil õigekirja test. Nüüd on eksamikomisjon teinud ettepaneku, et peaks kindlasti olema veel kolmas osa – suuline väljendusoskus. Võõrkeele eksamil on juba ammu nii, et eri oskuste hindamisel antakse erinevalt punkte. Vaja on, et see noor inimene, kes lõpetab, ei oskaks emakeeles mitte ainult kirjandit kirjutada, vaid oskaks ka aru saada, mida ta loeb. Vähe on sellest, kui ta oskab õigesti kirjutada, ta peab oskama ka ennast korrektselt väljendada. Selline oli eksami eksperdikomisjoni ettepanek. Nüüd tuleb aeg-ajalt uuesti üles diskussioon, millisteks osadeks peaks emakeele eksami jagama ja kuidas peaks punkte arvestama. Nii palju kui mina tean, on selge, et selle teema puhul, mille üle me ka täna siin diskuteerime ja mida me oleme arutanud kõigi nende nädalate jooksul, soovis komisjon tõepoolest vaid seda, et hindamisel arvestataks osaoskusi paremini. See signaal, mis sealt välja tuli, kui punkte ümber tõsteti, ei olnud eesmärk. See on ka põhjus, miks nad otsekohe reageerisid ja ütlesid, et on loomulikult valmis selle eksamiettepaneku uuesti üle vaatama.

Esimees Eiki Nestor

Henn Põlluaas, palun!

Henn Põlluaas

Aitäh! Õigekirja oskamise ja mitteoskamise küsimus ei ole lihtsalt tehniline, nagu te väitsite, ja seda peaksid ka Innove lugupeetud inimesed väga hästi teadma. Tegemist on põhimõttelise asjaga ja sisulise paradigma muutmisega eesti keele mitteoskamise poole, mis teeb tegelikult reveransi eriti vene koolidele. Kas see oli üks võimalik ettepaneku ajend ja kas ilma selle tekkinud suure avalikkuse pahameeleleta oleks muudatus siiski ellu viidud?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Kõigepealt esimene pool, kas see on kuidagi seotud sellega, et eesti keele eksamit teeb meil arvestatav osa venekeelseid noori? Ei, selle eksamikomisjoni parim teadmine on algusest peale olnud ikkagi selline, et me tegeleme põhimõtteliselt kõigi osaoskuste arendamisega. Seda, et eesti keelt emakeelena on vaja osata väga heal tasemel, korralikult, me suudame hinnata. Ja loomulikult tuleb hinnata kõiki, kes oskavad seda võrdselt emakeelega. Meil on küllalt neid noori, kes alustavad oma õpinguid väga varases eas ning on seetõttu perfektse eesti keele oskusega ja teevad eksami väga hea punktitemusega. Ei, selle ettepaneku taga ei olnud kaugeltki midagi sellist.

Kas me oleme teinud mingeid muudatusi, mis on ühiskonnale kuidagi teadmata või varjatud? Ei, see ei oleks praeguses Eesti ühiskonnas võimalik. Meil on emakeeleõpetajad ja ainespetsialistid ning kui ekspertidele jääb selgelt ette ja silma või selline muutus võiks olla kuidagi kahjulik – nii nagu see õigekirja puhul tundus –, siis praeguses maailmas, kus kõik on sotsiaalmeedia kaudu, meediast või pöördumiste peale teada, reageeritakse otsekohe. Selliseid muudatusi ei ole võimalik teha kuidagi salaja, nii ka kõnealusel juhul.

Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Lugupeetav eesistuja! Lugupeetav minister! Te olete kenasti rääkinud, mida kõike peavad õpilased oskama. Selleks, et nad mõistaksid funktsionaalselt lugeda ja kirjutada, on vaja harjutada. Ja ilmselt on selleks vaja üsna palju tunde. Mida õppekavad eesti keele tundideks tulevikus ette näevad?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Nii nagu hea küsija teab, on õppekava arendus pidev protsess. Kompromisside leidmine kõikide soovide vahel on olnud kõigi nende aastate jooksul, kui siin Eesti Vabariigis on seda õppekava arendatud, äärmiselt keeruline. Nii objektiivseid kui ka subjektiivseid seisukohti – põhjendatud ja vahel ka põhjendamata arvamusi, mis kõik peaks õppekavas kohustuslikuna sees olema – on ju väga palju. Kui me vaatame, mida on praeguseks vähendatud ja mida on juurde tulnud, siis tõenäoliselt on meie noorte inimeste võõrkeeleoskus läinud tunduvalt paremaks. Ka mitmed ühiskondlikud oskused, nagu sotsiaalne diskussioonivõimekus või probleemilahendussuutlikkus, on muutunud palju paremaks. Siiski on meil põhjust olla üsna kriitilised, sest nii mõnedki emakeele- ja kirjandustunnid on selle võrra vähenenud.

Kas meil on võimekust taastada uue õppekava arendusega kogu see osakaal? Ma ei julgeks öelda, et see on sellises proportsioonis võimalik. Omal ajal, kui emakeel ja kirjandus juba jäi ühte plokki, siis me ju teame, kuidas sellega läks – emakeel ja kirjandus oma tundide mahuga pandi kokku nii, et kaks pluss kaks ei andnud kokku nelja. Selles mõttes me peaksime nüüd olema muidugi äärmiselt tähelepanelikud, et ei tuleks näiteks sellist survet, et me peaksime omakorda mingeid tunde vähemaks jätma.

On ka selliseid huvitavaid diskussioone, mida me nägime kirjatehnika poole pealt. Me võime olla ju mõnes mõttes nõus, et kirjatehnika teatud sidusus – see, kuidas tähti omavahel seotakse – on tähtis ja et on olemas eraldi kirjatehnika vihikud. See arutelu on kõik õige. Aga kui me läheme probleemi põhiolemuse juurde, siis mina olen huviga jälginud, näiteks sotsiaalmeedias, kuidas üsna tihti arutlevad just lapsevanemad selle üle, et me ju niikuinii kirjutame arvutiga. Sellises riigis olen mina õppinud. Ja see oli väga huvitav, sest pean ütleva ausalt, et Ameerika Ühendriikides kohtasin päris mitmeid suure riigi esindajaid, kes kirjutasidki ainult arvutiga ja olid harjunud, et õigekirjakontroll on peal. Nad trükkisid pimesüsteemis perfektselt, seni kuni nad pidid kirjutama tšekiraamatusse. Kui pidi tšekiraamatusse andma oma allkirja, siis see oli loetamatu. Mitte et allkiri peaks olema loetav, aga nad pidid sinna lisama ka oma nime, ees- ja perekonnanime, ning see oli juba üsna loetamatu. Nii et me ei tohi kindlasti järeleandmisega väga kaugele minna. Meil on õppekavasse lisatud palju uusi asju, mille üle me saame olla uhked, sest need on tõenäoliselt head asjad. Aga selle suhtes, et me nüüd järgmiste muutustega veel milleski justkui järele ei annaks, ma oleksin pigem tähelepanelik. Tagasitoomise suhtes ma ootaksin huviga, mida pakutakse.

Esimees Eiki Nestor

Krista Aru, palun!

Krista Aru

Aitäh, härra juhataja! Austatud proua minister! Eestil on olnud läbi aastakümnete väga suur diasporaa. Kunagi oli ta suhteliselt ühtlane – vahetult teise maailmasõja aegadel –, nüüd on see kindlasti väga mitmekesine, väga mitmetahuline, ma julgen öelda. Julgen ka väita, et eesti keelt tahetakse hoida igal pool. Kas Haridus- ja Teadusministeerium vaatab keeleõppega seoses üle ka koolide finantsilise ja moraalse toetamise? Praegu on see suuresti käinud läbi rahvuskaaslaste programmi. Kas siin on võimalik algtada mingit kindlamat toetusmeedet?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh! Tõepoolest, situatsioon on 26 aastaga palju muutunud. Kui me nüüd väga lihtsustatult vaatame, missugune see olukord on, siis ma viitaksin siinkohal Rootsi eesti koolis mõne nädala eest toimunud arutelule, kus õpetajad ütlesid väga ilusti, et neid noori, kelle vanemad või vanavanemad on sündinud väljaspool Eestit ja kelle lapsed jõuavad võõrsil koolidesse, on jäänud väga väheks. Ka õpetajaskonna hulgas on väga üksikud, kelle vanemad või vanavanemad on sündinud väljaspool Eestit. Kunagi oli nende põhikaader just selline. Aga see diasporaa on nüüdseks, st viimase 15 aasta jooksul muutunud – enamik lapsi on sündinud Eestis ja mingil hetkel siit välja liikunud. Need, ütleme, ootused ja soovid, ka õpetajaskonnale, on eesti keele puhul hoopis teised. Kui siiani õpetati eesti keelt eelkõige selleks, et keel säiliks, siis nüüd tulevad lapsed, kes räägivadki emakeelena eesti keelt. Sealsel eesti keele õpetajal on ju aga hoopis teine keel. Paljud tahavad tulla kas põhikooli- või gümnaasiumieksamit tegema Eestisse. Nii mitmedki arvavad, et neil on hea teha keeleksam ära Eestis, kuigi nad päris ei tea, kas nad tahavad tulla siia ülikooli või mitte – igaks juhaks tahavad teha. Ootused. Mida see tähendab? See tähendab seda, et esiteks on terve hulk kohti, kuhu meil on saadetud õpetaja. Seal on pidev ootus Haridus- ja Teadusministeeriumile, et me suudaksime õpetajate palkadega kaasas käia. Omal ajal alustasime suhteliselt tagasihoidlike summadega, aga nüüd tahavad ka õpetajad Eestist väljaspool saada mingilgi elamisväärsel tasemel palka. Teine surverühm on see, et nendes koolides on, nagu ma ütlesin, õpetajatele juba hoopis teistsugused ootused, ka lapsevanemate ootused neile. Veel üks moment on see, et diasporaa ise on vananenud, nii et näiteks mõnedes kohtades, kus väga palju hoiti üleval eesti keelt ja meelsust annetuste ja toetuste abil, arvatakse nüüd, et tegelikult peaks toetama Eesti Vabariiki. Esiteks on sealne toetajaskond juba üsna eakas ja teine-kolmas põlvkond ei tunneta enam sellist sidet. Seega, nüüd on juba meie kui riigi asi hoida kas Kanadas, mõnes Ameerika punktis, Saksamaal või mujal eesti keelt ja meelt. Nii et me peame vaatama seda programmi hoopis teise pilguga. Kui siiani on olnud sellised sümboolsed toetused, võib-olla mõni tuhat eurot – selleks et öelda: näete, me saadame nüüd teile õpikuid ja teie seal toimetage ise oma pühaävakooliga –, siis nüüd hakkab olema teistpidi. Meie enda huvi peaks olema, et säiliks mingigi eesti keel nende hulgas, kes on siit välja liikunud ja kellel tõenäoliselt on mitmekeelsed perekonnad. Lühidalt küsimusele vastates ütlen, et jah, me peame kogu selle programmi loogika ja mõttemaailma ümber tegema. Näiteks on mõned õppevõimalused nüüd internetis ja tunduvalt laiemad, seega

on meil rahvusvahelised võimalused eesti keele riigieksamit arendada. Viimase aasta jooksul oleme peaaegu kahekordistanud vahendeid, mille abil hoida sidet. Praegu on meil üle 200 lapse, kes õpivad interneti kaudu eesti keelt ja eri aineid eesti keeles. Selliseid meetmeid me peame kindlasti laiendama.

Esimees Eiki Nestor

Jaak Madison, palun!

Jaak Madison

Aitäh, austatud Riigikogu esimees! Hea minister! Ma läheks natuke ajas tagasi. Siin oli enne küsimus, kes tegi ministeeriumile ettepaneku ja kes selle ideega välja tuli. Selgus, et tegemist pole otsusega. Ma tahaks rohkem tausta teada, kuna ma ei ole hariduse valdkonna spetsialist ega tea ka täpselt, millega Innove iga päev tegeleb. Äkki te saaksite anda meile või mulle isiklikult taustainfot, kes kuuluvad sinna Innove komisjoni, kes selliseid ettepanekuid teie sõnul teeb. Minu teine küsimus on see: kui ma pöördun sarnaste küsimustega selle komisjoni liikmete poole, siis kas nad vastavad samamoodi ja kinnitavad seda, et nemad selle ettepaneku tegid ning ministeerium seda välja ei töötanud ega andnud ka suuniseid selliseks otsuseks, et me ühes eesti keele eksami osas enam õigekirja ei hinda?

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Ma kinnitan teile, et Haridus- ja Teadusministeerium eksamikomisjonile ettekirjutusi ei tee, välja arvatud nüüd, kui me oleme teinud ettepaneku see teema uuesti üle vaadata. Seda nad 27. detsembril teevad. Eksamikomisjon on 9-liikmeline ja info selle kohta on avalikult kättesaadav. Ma pigem ei hakka siin nende nimesid ette lugema, vaid annan need hea meelega teile kaasa. Võite nendega loomulikult ühendust võtta. Ma ei oska öelda, mida nad kinnitavad või ei kinnita. Nemad on eksamikomisjoni liikmed. Sellised eksamikomisjonid on meil kõikide eksamite juures. Ütlen veel kord, et tegemist on ülikoolide ja emakeeleõpetajate väga lugupeetud esindajatega.

Kuidas sellised ettepanekud tulevad? Ütleme, et üsna rutiinselt vaadatakse läbi eelmiste eksamite tulemusi ja tuuakse esile kitsaskohti. Emakeeleksam on olnud kogu aeg pidevas muutumises. Sellest ajast peale, kui kirjand muutus osaoskuste eksamik, on seda peaaegu igal aastal ühte- või teistpidi jälle täiendatud ja muudetud. Ütleme nii, et komisjoni ettepanekul on eksamikorraldust alati täpsustatud, aga sellel korral tuli lihtsalt välja väga vale signaal. See on ka põhjus, miks nad seda kõike uuesti üle vaatavad.

Esimees Eiki Nestor

Jüri Jaanson, palun!

Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud minister! Olete nüüdseks juba kahele arupärimisele vastamisel väljendanud muret eesti keele pärast ja öelnud, et emakeele ja kirjanduse osakaal õppeprogrammis on vähenenud ning et see teeb muret. See teeb tõesti muret. Kui me vaatame kas või ajakirjandust, ka digiajakirjandust ja meediat tervikuna, siis ma arvan, et vähemalt kolmveerand ajakirjanikest tuleks saata uuesti kooli eesti keelt õppima. Aga mis ma küsida tahan, on see: kuivõrd eesti keel baseerub ka koolivälisel õppimisel, individuaaltööl ehk seda saab omandada lugemuse kaudu, siis mil määral on kohustuslik lugemismaterjal vähenenud, ütleme, kogu keeleõppeprogrammis? Kas tänapäeva õpilased loevad Tammsaaret, Bornhöhed ja teisi eesti kirjanikke? Kuidas sellega on?

Esimees Eiki Nestor

Aitäh, Jüri Jaanson!

Haridus- ja teadusminister Mailis Reps

Aitäh, hea küsija! Kohustuslik kirjandus on endiselt kohustuslik. Paljudes koolides küll kirjandusõpetajad annavad ühelt autorilt ette üks või kaks teost. Lihtsalt sellepärast, et lastel oleks võimalik raamatukogust raamatut võtta ja et nad saaksid omavahel jagada, juhul kui kodus ei ole seda materjali. Näiteks öeldakse, et tuleb lugeda Tammsaare need ja need teosed ning lapsed – selles vanuses tegelikult juba noored – saavad omavahel raamatut jagada ja leida ise aja, millal nad ühte või teist teost loevad. Õppekavas on eraldi ära toodud, millised teosed ja millised autorid on kohustuslikud. Pigem on olnud kriitikat, et seda on palju, aga jah, kohustuslikku kirjandust on meil omajagu. Lapsevanemana julgen öelda: loevad. Mõni röömsamalt, mõni

kurvemalt, aga kohustuslik kirjandus on täiesti jõus.

Esimees Eiki Nestor

Aitäh! Rohkem küsimusi ei ole. Avan läbirääkimised. Läbirääkimiste soovi ei ole. Lõpetan selle päevakorrapunkti arutelu.

Üles Tagasi

7. 19:59 Arupärimine hambaraviteenuse kohta (nr 390)

Esimees Eiki Nestor

Meie tänase viimase arupärimise on esitanud Jüri Jaanson, Liina Kersna, Ants Laaneots, Laine Randjärv, Valdo Randpere, Igor Gräzin, Yoko Alender, Urmas Kruise, Kristen Michal, Meelis Mälberg, Aivar Sõerd ja Urve Tiidus. Arupärijate nimel Jüri Jaanson, ole hea!

Jüri Jaanson

Härra juhataja! Head kolleegid! Täna hakkame siin põhimõtteliselt laiemalt arutama tervishoiuprobleemide lahendamise ja teenuseturule sekkumisega seotud küsimusi. Nimelt, paar olulist faktorit. Kas riik peaks ühiskonnas mõnd tervishoiu probleemi lahendades sekkuma ja hüvitisi täiesti lausaliselt, kõigile laiali külvavalt panustama või peaks see pigem olema vajaduspõhine, nii et eelkõige aidataks ikkagi majandus- või toimetulekuraskustega inimesi? Teiseks, kas riik peab ja saab tervishoiuturule sekkudes suruda plaanimajanduse kombel peale oma piirhindu või tuleb tal ikkagi ettevõtlusturul toimetavate teenusepakkujate suhtes arvestada turuhinna tasemega, mis omakorda tagaks ka patsientidele kvaliteetse teenuse ja selle laia kättesaadavuse? Arutame seda täna hambaravihüvitiste näitel.

Aasta tagasi võeti siin Riigikogus vastu ravikindlustuse seaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seadus, millega kehtestati tööealistele ravikindlustatud inimestele hambaravihüvitis. Toona tekitas suuri vaidlusi – ja tekitab siiani – lõhe haigekassa hinnakujundusmetoodika ja hambaraviturul kujunenud hindade vahel. See omakorda on takistanud hambaraviteenuse osutajatel sõlmida haigekassaga lepinguid hüvitiste kasutamiseks. Teenusega on liitunud üle riigi vaid 25% teenusepakkujast ja needki on peamiselt avaliku sektoriga seotud või väiksed hambaraviteenuse osutajad. Ülejäänud ei ole pidanud ega pea siiani liitumist olemasolevatel tingimustel võimalikuks. Viimased uudised ütlevad, et praeguseks hetkeks on osa haigekassa lepinguga liitunutest sellest loobunud.

Siis, kui eelnõu vastu võtsime, lubas Reformierakond asja arengul silma peal hoida. Nüüdseks on sellest aasta möödas. Ootamegi täna härra ministrilt vastuseid oma arupärimises esitatud küsimustele ja, ma väga loodan, ka elutervemat vaadet riigi raha vastutustundliku kasutamise kohta. Samuti tahaks mingisugust nägemust inimestele vajaduspõhise kvaliteetsema teenuse, hambaravihüvitise ja teenuse kättesaadavuse korraldamiseks. Palun, härra minister, tulge rääkige meile!

Esimees Eiki Nestor

Sõna annan küll praegu siin veel mina. Arupärimisele vastab tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski. Palun!

Tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski

Austatud Riigikogu esimees! Austatud arupärija! Kahju, et Reformierakonna huvi selle teema vastu piirdub ainult teie isikuga, aga eks see on kahtlemata iga fraktsiooni enda otsus. Aitäh kõikidele teistele Riigikogu liikmetele, kes sellest teemast huvituvad!

Sissejuhatuses väljendati mitmeid huvitavaid seisukohti ja üks nendest puudutas tervishoiuteenuste hinnakontrolli. Teadmiseks nii arupärijatele kui ka nendele inimestele, kes meid kuulavad, et Eesti tervishoius on enamik hindadest kontrollitud ehk piirhindadega piiratud. Seda teeb tervishoiuteenuste loetelu, selline mõnusalt paks dokument, kus peaaegu igal teenusel on oma piirhind. Järgmise aasta 1. jaanuarist rakenduv tervishoiuteenuste loetelu on just järgmise või ka selle nädala valitsuse istungil, nii et sellega võib tutvuda. Üldiselt on hinnakontroll olnud tervishoius normiks ja lähtunud on seejuures kõige olulisemast põhimõttest: kasutada ühiskondlikku ressursi, riigieelarve vahendeid kõige tõhusamal viisil, et võimaldada suurimale võimalikule osale Eesti ühiskonnast kvaliteetset tervishoiuteenust ja tagada solidaarse tervishoiusüsteemi toimivus. Turg meile paraku sellist asja ei paku. Turg pakub kahtlemata meditsiiniteenust nendele inimestele, kes on valmis selle eest maksuma seda hinda, mida nende käest küsitakse, aga riigi ülesanne on tagada

tervishoiuteenus ka näiteks nendele inimestele, kelle sissetulekud ei võimalda ise selle eest täielikult maksta. See on olnud Eesti ühiskonna, ma ütlesin, korralduslik aluspõhimõte. Solidaarne tervishoiusüsteem kõigile kättesaadavana, sissetulekust sõltumata, on meie ühiskondlik alusväärtus. See on kindlasti ka ilmavaateline valik. Ja ma täiesti aktsepteerin seda, et Reformierakond võib olla seda meelt, nagu on enamik Ameerika poliitikuid, kes ütlevad, et riik ei peaks tagama vaestele tervishoidu. Raha pole – kurb uudis –, jääte ravita või võtke pangast laenu. Kui ei saa, siis ei saa. Kiirabiteenus on ja edasi vaadake ise. Eesti on siiani valinud teise tee ja ma arvan, et see on olnud õige tee. Nii et solidaarse ravikindlustussüsteemi lammutamise asemel võiks mõelda sellele, kuidas muuta seda paremaks ja toimivamaks. Seda oleme viimase kahe aasta jooksul minu juhtimisel aktiivselt teinud. Nüüd, eelmisel nädalal oleme Riigikogu heakskiidul laiendanud ka tervishoiu tulubaasi, selleks et oleks võimalik rohkematele inimestele paremat teenust pakkuda. Oleme liikunud selles suunas, et vähendada inimeste omaosalust, näiteks retseptiravimite puhul, ja kindlasti väga olulise sammuna kitsendada ka finantsilisi barjääre hambaraviteenuse kättesaadavuse puhul.

Nüüd asja taustast. Taust ongi tegelikult süsteemi vaates tervishoiuteenuste omaosalus, mis Eestis viimastel aastatel alates 2011. aastast hakkas tõusma ja jõudis sinna kuhugi 23% juurde. See tendents paneb muretsema, sest Maailma Terviseorganisatsioon ütleb, et tervishoiu omaosalusprotsenti, mis on suurem kui 25%, hinnatakse kriitiliseks, kuna sellest hetkest peale väheneb vähem kindlustatud elanikkonnarühmadele tervishoiuteenuste kättesaadavus ja seetõttu suureneb tervise ebavõrdsus. Ka see on olnud Reformierakonna valik, et nendel juhtudel, kus raha on vähem ja ilmnevad teatud probleemid teenuse kättesaadavusega, tuleks lihtsalt suurendada patsientide omaosalust – olgu visiiditasude või mingite muude tasude kaudu. Ma mäletan, et aastal 2016, kui tegin terviseministrina ettepaneku haigekassasüsteemi riigieelarvest finantseerida, pakkus tollane peaminister härra Rõivas vastuettepanekuna, et võiks näiteks kehtestada perearsti juurde minekuks visiiditasu või vaadata üle, kas kuskil on võimalik veel inimese omaosaluskoormust suurendada. Tõesti, see on ilmavaateline valik. Mina seda suunda ei toetanud, tuginedes ka rahvusvahelisele ekspertiisile tervishoiusüsteemi juhtimise kontekstis. Ma arvan, et peaksime pigem liikuma selle poole, et me suudaksime kõikidele inimestele, kellel selleks vajadus on, tervishoiuteenuse tagada.

Hambaravi moodustab sellest omaosaluskoormusest, mis Eestis summaarselt on, umbes kolmandiku, 25–30%. See on üks suuremaid tükke ravimite kõrval. Kui me ravimite puhul käivitame 1. jaanuarist täiendava ravimihüvitise retseptiravimitele, siis teine suur tükk on hambaravi. Hambaravi on, kui me vaatame sissetulekudetsiilide või -kvintilide kaupa, ilmselgelt kõige vähem kättesaadav just nimelt vaesema elanikkonna seas. Kui me vaatame näiteks kõige kõrgemat sissetulekurühma, siis seal kulutatakse hambaravile suhteliselt palju, sest finantsilist barjääri pole – nendel inimestel on piisavalt rahalisi vahendeid, selleks et ise oma hambaraviteenuse eest tasuda. Vaesema elanikkonna seas see paraku nii ei ole. Me teame, et finantsilised barjäärid on kõrged. Kuna riigil omalt poolt ei ole olnud pakkuda mingit kompenseerimismehhanismi, siis see on iseenesest täiesti arusaadav. Meie eesmärk selle hüvitise väljatöötamisel ei ole olnud aidata kõige jõukamaid – neid, kes saavad juba praegu maksta oma hambaraviteenuse eest ise. Seetõttu me valisime süsteemi, mis annab selle vähese eelarveraha eest, mida me sellesse valdkonda paneme, maksimaalse efekti patsiendile, nii et maksimaalne hulk inimesi saaks sellele teenusele ligi.

Alternatiivne mudel, millest on rääkinud nii hambaarstid, kes loomulikult eelistaksid hoopis teistsugust süsteemi, kui ka Reformierakond, oleks selline, et raha käiks lihtsalt patsiendiga kaasas, hindadele kontrolli peale ei pandaks. See oleks aga kaasa toonud selle, et hambaravikabinetid oleksid raha ilusti ära kasutanud. Nad oleksid loomulikult lihtsalt suurendanud teenuste hinda, aga kui palju patsient oleks sellest kätte saanud, seda me ei tea. Sellisel juhul oleksime me kindlasti suure osa sellest rahast sihtinud ka sinna, kus ühiskondlikku probleemi ei ole, ehk siis need inimesed saavad oma hambaraviteenuse kätte. Meie eesmärk oli lahendada finantsilise barjääri probleem suure osa ehk enamiku Eesti inimeste jaoks, kelle sissetulekud on väiksemad. Seda sai nii vähese eelarvelise rahaga teha sellisel viisil, et me hakkasime tõepoolest hindu kontrollima.

Nüüd vastan teie küsimustele. Esimene küsimus: "Eesti Hambaarstide Liidu hinnangul on täiskasvanute hambaravihüvitise juures peamiseks probleemiks Haigekassa poolt kehtestatud hinnakiri, mis ei kata reaalseid kulusid. [---] Palun kirjeldage, kuidas Haigekassa selliste piirhindadeni jõudnud on ja kas Teie hinnangul võimaldavad need pakkuda kvaliteetset teenust?" Eesti Haigekassa lähtub tervishoiuteenuste hindade kujundamisel kõigi teenuste ja erialade puhul võrdsetest alustest ehk kasutatakse kindlal meetodikal põhinevat tegevuspõhist kuluarvestust. Hindade ajakohastamise käigus kirjeldatakse teenuse osutamiseks vajalikud ressursid, personal, tarvikud, aparatuur, üldkulud jne, nende ühiku maksumused ja maht teenuse kohta. Protsessis osalevad erialaselt, teenuseosutajad ja haigekassa. Erialaselt roll on anda ülevaade teenustest, mida on vaja rahastada, teenuseosutajate ehk referentsasutuste ülesanne on anda kuluandmed, haigekassa roll on toetada töögruppi meetodiliselt. Protsessi õnnestumiseks on võtmeküsimus õiglane hinnang teenuste osutamisele, hea kuluandmete andmekvaliteet ja koostöö. Kuna kirjeldused põhinevad erialaselt hinnangul,

tehakse kahe olulise kuluartikli, personali aja ja materjali kulu kontrollanalüüs, kas raviausutuste tegelikud ja optimaalsed kulud on arvestatud teenusehindade juures tervikuna kaetud. Tegelikud kulud ei pruugi ravikindlustuse aspektist olla alati kõige optimaalsemad. Hambaravi kuluanalüüsides järeldus, et materjalikulud olid ülehinnatud. Sellest tulenevalt vähendati materjalikulu enamikus teenustes. Kuna erialaselt ja teenuseosutajad on viidanud, et selle tulemusena muutusid hinnaproportsioonid võrreldes tegelikkusega ebaloogiliseks, tegi haigekassa juhatus haigekassa nõukogule ettepaneku korrigeerida teenusehinda Eesti Hambaarstide Liidu ettepaneku kohaselt. Haigekassa nõukogu 15. detsembril ehk eelmisel reedel toimunud koosolekul toetati hambaravihindade korrektsiooni järgmisest aastast. Hambaraviteenuste hinnad tõusevad järgmisel aastal ligi 20%. Veel viimase märkusena ütlen, et see meetodika, millest jutt käib, on täiesti tavapärane ja rakendub täpselt samasugusel viisil kõikide piirhindade arvutamise aspektidega kõikidel erialadel. Midagi erilist siin ei ole, lihtsalt hambaravis ei ole see siiani sellisel viisil toimunud. Teine küsimus: "Haigekassa nõukogu esimehena saate justkui aru [Aitäh! - J. O.] turuhindadest ja kompromissidest kokkulepete otsimisel. Aga miks Haigekassa nõukogu tõrgub uskumast, et hambaraviteenuse hinnad on samuti välja kujundanud turg? Kas Te ei näe loogikaviga, kui kehtestatud piirhindades puudub korrelatsioon turul pika aja jooksul väljakujunenud hindadega?" Tervishoiuteenuste reguleerimine riigi poolt on tavapärane. Tervishoius ei ole klassikalisi kaupu ja teenuseid pakkuvat turgu, sest süsteemis on palju informatsiooni asümmeetriat ja lahknevaid huvisid. Kuna igal inimesel ei ole meditsiinilist pädevust, ei oska inimene tihti ise hinnata, milliseid teenuseid tal vaja on ning mis oleks teenuse ostmiseks mõistlik hind. Sellistes tingimustes ei ole turg ise hinda reguleeriv, vaid inimene on pigem hinnavõtja staatuses, kuna teenuse vajadust hindab raviarst, teenuse hinna aga kehtestab tervishoiuteenuse osutaja. Hindade reguleerimine tagab optimaalse teenuste pakkumise ja motiveerib teenuseosutajate efektiivsemat käitumist ning lisaks säästab maksumaksja raha. Hambaravihüvitise kehtestamisel telliti 2014. aastal Tartu Ülikooli rakendusuuringute keskuselt välisriikide rahastamise põhimõtete ülevaade. Analüüsi põhjal tehti ka ettepanekuid hambaravihindade reguleerimiseks ja täiskasvanud elanikkonnale hambaravihüvitise rakendamiseks Eestis. Seega on hüvitise rakendamisel analüüsitud parimaid rahvusvahelisi kogemusi ja selle põhjal tehtud valik. See on loomulikult valik, mida, nagu öeldud, on ilmavaatest tulenevalt võimalik teha ka teisi.

Kolmas küsimus: "Mis on Haigekassa terminoloogias täiskasvanute hambaraviteenuse standardhind ja mis piirhind?" See on juba väga spetsiifiline, mul on väga hea meel, et te olete nii informeeritud nendes küsimustes. Teenuse piirhind kehtestatakse Eesti Haigekassa tervishoiuteenuste loetelus, see põhineb standardkulul, nagu ma esimeses punktis rääkisin, ja on kujunenud teatud loogika järgi. 2014.-2015. aastal tegi PricewaterhouseCoopers Eesti Haigekassa hinnakujundusmeetodika kohta eksperdianalüüsi. Muu hulgas tehti analüüsis ettepanek kasutada loetelu muutmisel piirhinna ja standardhinna erinevust, et vältida suuri hinnakõikumisi. See tähendab põhimõtteliselt seda, et kui eriala nüüdisajastamisel ja läbivaatamisel kehtestatakse teatud teenustele enamasti erinevad hinnad, siis analüütikute soovitus haigekassale on olnud selline, et kui muutused vana hinna ja uue hinna vahel on väga suured, siis peaks uuele hinnale üleminek toimuma järk-järgult ehk see ajatatakse eri aastate peale laiali. Üldine soovitus on olnud, et piirhind ei muutuks üles ega alla rohkem kui 10% aastas. Ehk siis alguses, üks kord see ajakohastatakse ja siis liigutakse edasi järk-järgult, selleks et standardhind ja piirhind oleksid omavahel kooskõlas. Loogika on olnud selline, et nii ei teki raviausutustel mingil erialal korraga suurt rahastamise disbalansi, kui järsku antakse liiga palju juurde või võetakse liiga palju ära. Seetõttu oli hambaraviteenustel standardina piirhinna erinevus, kuna see eriala vaadati tervikuna üle. Haigekassa juhatus tegi aga juba 27. oktoobril nõukogule ettepaneku teha hambaravis ja ortodontias erand ning võrdsustada piirhind standardhinnaga, kuivõrd hambaraviasutused tegelevad üldjuhul ainult hambaravi-, ortodontia- ja proteesiteenuste osutamisega. Neilt ei saa seega eeldada mastaabiefekti ehk eri erialade vahel lõpuks eelarve kokkutulemist. Seetõttu said hinnad vastavalt korrigeeritud. Nagu öeldud, järgmisel aastal tõusevad hinnad summaarselt 20%, st 1. jaanuarist 13% ja 1. aprillist veel 6%, seoses palgakomponendi kasvuga.

Neljas küsimus. Haigekassaga on lepingud sõlminud vähem kui kolmandik hambaarstidest. Paljudes maakondades on teenus sama hästi kui kättesaamatu. Kas praegune olukord rahuldab ministrit? Esiteks, nüüdseks osutatakse hambaravi igas maakonnas, kokku 171-s hambaravikabinetis. Teenus käivitati kuus kuud tagasi ja loomulikult võiks olukord olla parem, mõnes maakonnas päris kindlasti. Teenus on uus nii hambaarstidele kui ka patsientidele ning iga muutus vajab kindlasti harjumist ja aega. Loomulikult, ka rahastamise muutus ehk hindade kasv järgmisel aastal soosib hambaraviteenuse osutajate liitumist selle süsteemiga. Omalt poolt oleme seadnud selliseks mõistlikuks olukorraks selle, kui liitunud on pool kuni kolm neljandikku hambaravikabinettidest. Usume, et lähikuudel hakkame ka sinna jõudma. Jutt oli loobumistest, st loobuvad inimesed või hambaraviteenuse osutajad. Neid on poole aasta jooksul olnud ainult kolm. Pealkiri Postimehes oli uhke, aga neid on kolm, kes on seda teinud.

Nii, siin on veel kaks küsimust, aga mul saab kohe aeg otsa, seega äkki on võimalik, et ma vastan neile siis, kui

ma vastan Jüri Jaansonile küsimusele. Loomulikult, kui istungi juhataja arvab, et see on kohane.

Esimees Eiki Nestor

On võimalik, sest Riigikogu liikmetel on ministrile küsimusi. Jüri Jaanson, palun!

Jüri Jaanson

Aitäh! Austatud minister! Repliigi korras ütlen kohe, et see ilmavaate küsimus on tõesti selline: kas vajaduspõhine või lausaline. Reformierakonna eesmärk ei ole siiski vähekindlustatud inimestelt toetust ära võtta, küll aga peame oluliseks ennetustööd. Rahvusvahelise hambaraviteemalise teaduskirjanduse järgi on 99% suutervise parandamisest ikkagi ennetustöö tulemus, sest vähekindlustatud peredes ei ole inimestel tihti hambad katki mitte sellepärast, et nad ei saaks hambaarsti juures käia, vaid põhjusel, et nad ei hoolitse hammaste eest. Üks kord aastas neile ühe säästuplommi pakkumine ei paranda nende tervist. Nüüd selline küsimus: miks ei ole riik piisavalt investeerinud ennetustegevusse, just selle lausalise pakkumise asemel?

Tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski

Suur tänu! Esiteks, rääkige sedasama juttu ka nendele inimestele, kellel on hambad katki ja kellel on seda plommi vaja, et see neid kuidagi ei aita. Ma arvan, et kui te ise olete kunagi olnud selles olukorras, siis olete avastanud, et on ikka abi küll, kui hambad korda tehakse. Aga ennetus on kahtlemata väga oluline, selles ei ole kellelgi mingit kahtlust, sellepärast on mul hea meel, et kriisiajal vähemasti laste tasuta hambaravi ära ei võetud. See on ääretult tähtis, sest on taganud selle, et noorem põlvkond on süsteemsemalt hambaarsti juures käinud. Ja teate, veel üks saladus: kõige paremat ennetusnõu annavadki needsamad hambaarstid. Kes teine ikka oskab sulle suu tervise kohta head nõu anda, hambaarstid ongi just nimelt need.

Lastega on eraldi teema. Paraku laste hõlmatus hambaraviteenusega süsteemset on ka madal, ehkki ta on tasuta. Protsendid on eri maakondades erinevad, 70–80 võib-olla. Ehk väga suur osa lastest ei käi ikka hambaarsti juures, hoolimata sellest, et see on tasuta. See on kindlasti ka lapsevanemate teadlikkuse küsimus. Me oleme hambaarstide liiduga arutanud – haigekassa on arutanud ja ka ma ise olen arutanud – seda, kuidas riik saaks siin öla alla panna, et teadlikkust oleks rohkem. See on kindlasti ääretult oluline. Seda esiteks. Teine asi, kui me vaatame seda hambaravihüvitist, siis loomulikult esimestel aastatel – arvestades seda, et meil on nii pikk periood, kus riik sisuliselt ei ole vähem kindlustatud osale elanikkonnast hambaravi võimaldanud – me tegeleme käest lastud suutervise tagajärgedega ehk siis sellega, et hambad, mis suus on, tuleb tõesti korda teha. Aga tegelikult nendele, kellel on hambad praegu korras, me näemegi selle hüvitise raames ette eeskätt seda, et nad käiksid korra aastas profülaktikas, vaataksid oma suutervise üle ja saaksid ka hambaarstilt nõu, kuidas oma hammaste tervise eest paremini hoolt kanda. Loomulikult on selge, et on mõned geneetilised eelsoodumused või haigusdiagnoosid, mis hammaste lagunemist soodustavad. Valdav osa suutervise halvenemisest on aga keskkonnamõju ehk see, mida me ise oma hammastega teeme.

Nüüd ma kasutan võimalust ja vastan ära kahele viimasele küsimusele. Viies küsimus. Olete väljendanud arvamust, et võiks tõsta hambaravihüvitist täiskasvanule 30 eurolt 50-le. Kas olukorras, kus hüvitiseks mõeldud raha kulub vähem, kuna hambaarstid ei saa haigekassa hinnakirja alusel kvaliteetset teenust pakkuda, mistõttu ei saa kliendid ka hüvitist kasutada, poleks mõistlikum korrigeerida piirhindu, et teenus muutuks kättesaadavaks? Esiteks, seda, et hinnad korrigeeruvad, ma juba ütlesin. Teiseks, ma kasutan võimalust ja toon siiski ära ka natukene statistikat. Novembrikuu lõpu seisuga oli 62 000 inimest, kes olid saanud selle hüvitisega hambaraviteenust ja sellel hetkel maksis haigekassa toetusteks välja 2,7 miljonit eurot. Umbes pooled neist on pensionärid, kes on saanud riigilt kõrgendatud, kuni 85-eurost kompensatsiooni, ja umbes pooled ehk teine 30 000 inimest on ülejäänud täiskasvanud. Lisaks on natukene suurenenud vajadusega inimesi, rasedaid ja alla üheaastase lapse emasid. Maakonniti on pilt erinev ja me näeme, et siin on katvuse mure päris suur. Näiteks, Viljandi maakond on suur, aga liitunud arste on niivõrd vähe, et hambaravihüvitist on kasutatud ainult 12 000 euro eest. See on ainuke maakonnakeskus, kus ei ole praegu teenuseosutajat. Ääretult kahetsusväärne. Ma olen andnud Viljandi Haiglale ülesande hakata järgmise aasta algusest osutama hambaraviteenust, selleks et Viljandi inimesed saaksid seda kasutada. Viljandi Haigla juhatuse esimees on öelnud, et ta alustab selle teenuse osutamist järgmise aasta märtsikuust, nii et ka Viljandi inimesed hakkavad siis seda teenust saama.

Paljudes teistes maakondades on pilt tegelikult päris hea. Harju maakonnas on hüvitist välja makstud kokku üle 700 000 euro, Ida-Viru maakonnas on makstud hüvitise summa 450 000 eurot, Tartu maakonnas on üle poole miljoni euro. Nii et tervikuna ma ütleks, et esimestel kuudel oli käivitamine kindlasti aeglasem, kui me prognoosisime. Mõnes maakonnas on meil siiani muret, nagu ma ütlesin. Aga usume, et Viljandi maakonnakeskus saab kaetud Viljandi Haigla näol ja ülejäänud maakondades teenuse osutamise katvus suureneb tänu sellele, et järgmisest aastast muutuvad piirhinnad hambaarstidele atraktiivsemaks.

Tõepoolest, ma olen teinud haigekassale ettepaneku suurendada hambaravihüvitist 30 eurolt 50-le. Algusest peale ütlesin, et see 30 on n-ö stardinumber, kuna me pidime ära mahtuma eelarvesse 12 miljonit eurot aastas ja tollased arvutused ei võimaldanud suuremat hüvitise määra, sellepärast et meil puudusid adekvaatsed või täpsed prognoosid – ja neid ei saanudki olla – selle kohta, kui paljud hakkavad seda hüvitist kasutama. Nüüd, esimese aasta kogemuse pealt me saame öelda, et esialgsed prognoosid näitasid, et reaalsus on olnud natuke tagasihoidlikum. Sellest tuleneb ka minu ettepanek. Haigekassa analüüsis omakorda neid tendentse ja ütles, et tegelikult järgmisel aastal hoogustub hüvitise kasutamine märkimisväärselt. Näiteks, kui meil novembri lõpuks oli 62 000 ja tänase seisuga on umbes 70 000 inimest, siis umbes 3,5 miljonit saab aasta lõpuks välja makstud. Kui kokku on siin olnud 70 000 inimest viie ja poole kuu peale, siis ainuüksi novembris oli kasutajaid ligi 20 000. See tähendab seda, et kui me nüüd aasta peale pikendame, siis praegust tendentsi arvestades me saame sealt umbes 250 000 – 300 000 hambaravihüvitise kasutajat järgmisel aastal. Kui hambaravikliinikuid tuleb juurde, siis tõenäoliselt veel rohkem. Sellest tulenevalt jäi haigekassa juhatus oma prognooside juurde, et 50 euroni tõstmine oleks pidanud tulema teiste tervishoiuridade arvel, siis oleks aga kuskile mujale saanud raha vähem suunata. Kuna haigekassa uus juhatuse esimees ei taha esimest täisaastat alustada eelarvega, kus kulud võivad olla alaprognoositud, siis leppisime kokku, et hüvitis suureneb järgmisel aastal 40 euroni ja siis, ülejäägisel aastal saame järgmise tõusu teha 50 euroni. Peale selle, 1. jaanuarist Riigikogus vastu võetud seaduse järgi – aitäh sotsiaalkomisjonile selle muudatuse eest selle aasta kevadel! – lisame ka teatud põhihaiguse diagnoosid, mis võivad soodustada hambatervise halvenemist ja seetõttu suuremat ravivajadust. Teema tõstatus mäletatavasti seetõttu, et töövõimereformi rakendamise kontekstis töövõimetuspensionärid vanas skeemis saavad pensionäridena seda kõrgemat ravihüvitist, mis on 85 eurot. Kui aga näiteks inimene, kellel on diabeet, hinnatakse töövõimeliseks ehk tal uues skeemis töövõime kadu ei tuvastata, siis ta saab n-ö madalamat piirmäära. Inimesed ütlesid, täiesti adekvaatse seisukohana, et ega minu tervis sellest paremaks ei lähe, kui meetodika hindab, et ma olen töövõimeline. See oli tõesti ebaõiglane ja me oleme selle vea parandanud. Seadus ütleb nüüd, et tervishoiuteenuste loetelus määratakse ka need põhihaiguste diagnoosid, kus inimestel on kõrgendatud vajadus hambaravi saada, ja siis nad saavad seda kõrgendatud piirmäära. Tervishoiuteenuste loetelus, mis nõukogus kokku lepiti ja mis kohe liigub ka valitsusse, on määratud kaks diagnoosi, mis hambatervist mõjutavad: esimese tüüpi diabeet ja Sjögreni sündroom. Lähima poole aasta jooksul saame erialaseltsidega üle rääkida, kas on veel mingisuguseid diagnoose, mis peaksid sellesse rühma kuuluma.

Kuues küsimus on proteeside kohta. 1. jaanuarist muutub ka proteesihüvitis analoogselt raviteenusega pensionäridele kättesaamatuks. Küsitakse, kas ma ei leia, et see on problemaatiline. Tõepoolest, 1. jaanuarist rakendub Riigikogus vastu võetud seaduse kohaselt ka hambaproteesidele senise rahalise hüvitise asemel mitterahaline hüvitis. Mitte patsient ei arvelda proteesitegijaga ega küsi hiljem haigekassast raha tagasi, vaid omavahel ajavad asju haigekassa ja teenuseosutaja ning inimene maksab ainult selle vahe, mille võrra protees on toetusest kallim. Summa on 260 eurot kolme aasta jooksul, 1. jaanuarist hakkab see toimima mitterahaliseks ja seda saab haigekassa lepingupartnerite juures. Aga oluline on see, et siin me oleme koostöös hambaarstide liiduga leidnud mõistliku lahenduse. Nimelt, me ei kehtesta hambaproteesi eri teenuskomponentidele eraldi piirhinda, nii nagu on näiteks hambaravis, vaid 260 eurot on võimalik kasutada mitterahalise hüvitiseks sõltumata sellest, missuguste hindadega seda teenust pakutakse, kuna hambaproteesiteenuse sisu on natuke keerukam kui mõned muud. Selle tõttu ei ole meil soovi hetkel hakata seda eraldi hinnakirja alusel täpsemaks muutma. Nii et ma usun, et proteesiteenuse osutajatel ei ole küll mingit põhjust haigekassa lepingusse mitte tulla. Siin oli vahepeal hirm, et see seotakse kohustusega samal ajal osutada täiskasvanutele hambaravi või mingeid muid teenuseid. Seda ei ole. Need, kes hambaproteesiteenust pakuvad, saavad seda pakkuda ka edaspidi. Ja 260 eurot muutub mitterahaliseks, aga see ei tähenda seda, et nad peavad siis arvutama eri komponente haigekassa piirhinna järgi. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Liina Kersna, palun!

Liina Kersna

Aitäh, hea eesistuja! Austatud minister! Mina sotsiaalkomisjoni liikmena sain hambaravihüvitise eelnõu arutusel aru, et tegemist on hüvitisega, mis on lausaline ja suunatud kõigile inimestele, innustamaks neid käima tihedamini hambaarsti juures. See aitab tegelda just nimelt ennetusega, et meil oleks vähem suuri probleeme hammastega. Täna te ütlesite väga selgelt, et selle hüvitise peamine eesmärk on toetada eelkõige vähekindlustatud peresid, aga sel juhul oleks see ilmselgelt just vajaduspõhine hüvitis. Nüüd mul tekibki küsimus, et kui te käsitate seda hambaravihüvitist kui vajaduspõhist hüvitist, siis miks te kohe eos ei loonud süsteemi, mis oleks ka vajaduspõhine, mitte lausaline, kõigile kättesaadav.

Tervise- ja tööminister Jevgeni Ossinovski

Suur tänu! Sellepärast, et Eesti solidaarses tervishoiusüsteemis sellist loogikat lihtsalt ei rakendata. Sotsiaaltoetusi maksavad kohalikud omavalitsused, nad teevad seda vajaduspõhiselt. Mõni toetus on ka riiklikult tehtud vajaduspõhiseks. See ei ole alati vale, nii ma kindlasti ei arva. Tervishoiusüsteemi solidaarsus käib aga nii, et jõukamad inimesed hoiavad süsteemi üleval ja võimaldavad tervishoiuteenust nendele, kellel on rahalisi vahendeid vähem, ning terved inimesed hoiavad rohkem üleval neid inimesi, kes on haigemad, ja maksumaksjad hoiavad üleval neid, kes veel maksu ei maksa, ehk lapsi või siis neid, kes juba maksu ei maksa, ehk eakaid. See tähendab ka seda, st selle õigluse juurde kuulub see, et need inimesed, kes rohkem panustavad, ei tohiks jääda solidaarsetest tervishoiuteenustest ilma. Seda on siin ka öeldud – ma mäletan, et Rahandusministeeriumi asekancler härra Jegorov küsis kunagi, miks temale retseptiravimite soodustust arvutatakse, tema võiks selle oma palgast ise kinni maksta. Loogika on olnud selline, et kuna Jegorov oma kõrgema palga pealt maksab igas kuus rohkem sotsiaalmaksu, siis on õiglane, et ta saab vajaduse tekkides samamoodi nagu mõni tema eakam sugulane, mitte ei öelda talle siis, et oled küll maksnud, väga tore, aga kahjuks sa teenust sellisel viisil ei saa. Nii on solidaarsus olnud üles ehitatud. Ja me oleme ehitanud sisse ka vajaduspõhiseid skeeme, pigem sotsiaalse vajaduse põhiseid skeeme, kus me sissetulekut arvestame. Seda me oleme arvestanud pigem kohaliku omavalitsuse tasemel või sotsiaallabisüsteemi abil.

Meditsiiniliselt me oleme vajaduspõhisust vaadanud pigem selle kaudu, et nendel inimestel, kellel on suurem vajadus mingisuguste teenuste järele, oleks madalamad finantsilised barjäärid. Näiteks seesama täiendav ravimihüvitis – kui keegi kulutab väga palju ravimitele, siis on tal võimalus saada suuremat kompensatsiooni. Ka see rakendub isegi neile, kes on natukene jõukamad. See ei ole n-ö vajaduspõhine, see ei ole vaesustoetus, ütleme siis niipidi. See ei ole lihtsalt meie tervishoiu üldisesse loogikasse sobinud. Põhimõtteliselt on võimalik arutada ka seda, kuidas saaks näiteks maksuameti eelmise aasta deklaratsioonide põhjal hinnata, kas inimene peaks oma arstivisiidi eest ise maksma või mitte. Selliseid skeeme on maailmas mujalgi, aga üldiselt toob see n-ö ühiskondliku moraali mõttes kaasa veel suurema soovimatuse maksta solidaarselt ravikindlustusmaksu. Sest siis ütleks kõrgepalgaline inimene, et okei, ma pean üleval oma lähedasi ja võib-olla ka ühiskonnas laiemalt eakaid inimesi ja lapsi, aga ise ma ikka veel teenust ei saa. Ega see nüüd lõpuni õiglane ei ole. Nüüd, mis puutub hambaravihüvitis, siis ma tahtsin sellega öelda seda, et tegelikult me teadsime arvestades seda n-ö disaini algusest peale, et teatud hambaravikliinikud ei tulegi sellesse lepingusse, sellepärast et nad on orienteeritud jõukamale klientuurile. Tallinnas on nad tihti suunatud Soome turistidele ja tahavadki pakkuda kõrgema hinnaga teenust. Nad võimaldavad ka suuremat n-ö mugavust, pakuvad meditsiinilisele teenusele juurde teatud mugavusteenuseid, mis kindlasti palju maksavad. Inimesed on valmis oma heaolu eest maksma ja selles ei olegi mitte midagi halba. Nii et see skeem ei ole kuidagi erameditsiini vastu. Küsimus ei ole selles, et meie arvates peaks Marek Vingi kliinik või mõni teine n-ö kõrgemat klienti, kõrgema palgaga klienti sihtiv kliinik oma hindasid alla tooma. Absoluutselt mitte. Me arvame, et nad võivad täiesti rahulikult töötada, neil on turunišš olemas ja nad peaksid täpselt samamoodi jätkama. Küsimus, mille me lahendasime, on see, kuidas tagada hambaraviteenuste kättesaadavus olemasoleva eelarvega nendele inimestele, kellele see praegu kättesaadav ei ole.

Esimees Eiki Nestor

Austatud härra Jaanson! Arupärimiste korral on üks küsimus. Üks aasta opositsioonis on vähe, et arupärimiste korda ära õppida. Täna on teine juhtum. Aitäh, härra minister! Avan läbirääkimised. Arupärijate nimel Jüri Jaanson, palun!

Jüri Jaanson

Aitäh härra ministrile vastuste eest! Rahul nendega olla muidugi ei saa. Pigem tuleks ikkagi keskenduda süsteemi ümbertegemisele, sest kui me räägime hambaravihüvitise kasutamisest materiaalselt vähekindlustatud inimeste jaoks, siis peaks olema garanteeritud esiteks kvaliteet ja teiseks lai kättesaadavus. Praegusel juhul nii kindlasti ei ole. Rõõmu teeb küll planeeritav piirkondade tõus, aga ma usun, et hambaravis peaks saama osaleda märksa enam inimesi, kui siin mainitud 62 000. Kui nüüd lõpetuseks rääkida ka sellisest lähenemisest, mis ei arvesta mitte ainult tervishoiuteenuseid, vaid just solidaarset tervisekindlustust – ja püstitada küsimus, miks makstakse jõukamate inimeste pealt proportsionaalselt suuremat sotsiaalmaksu, aga nad ei saaks hambaraviteenust –, siis ma arvan, et seda asja saab vaadata ka vastupidiselt. Kas proportsionaalne *versus* astmeline tulumaks? Ma usun küll, et jõukamad inimesed eelistavad lihtsamat tulumaksusüsteemi, aga samas panustavad rohkem isiklikult oma heaolusse ja lasevad hea meelega ühiskonna kogutud ressursi suunata just majanduslikult vähem võimekate kasuks. Kokku võttes ma arvan küll, et probleeme on tegelikult palju. Kas või referentsasutuste või teiste riikide kogemuste kasutamisel ja sealt oma eeskuju võtmisel. Tahtsingi küsida, millise konkreetse riigi näitel on meie

hambaravisüsteem loodud. Me ei tea seda, sest otsest näidet ei ole. Võib-olla kõige sarnasem on Inglismaa süsteem, aga selle suhtes ollakse ka kriitilised. Kõigele ei oska siin vastust saada, aga fakt on see, et hetkeseisuga hambaravihüvitis ei toimi sellisel moel, nagu ravikindlustuse seadusesse eelmisel aastal tehtud muudatustega sooviti. Ma soovin ministrile jõudu väljamõtlemiseks, kas ei oleks mitte mõistlik teha süsteem ringi - orienteeruda sellele, mida ka minister ise siin mainis, et vähekindlustatud inimesed saaksid hambaraviteenust, ja muuta kogu süsteem vajaduspõhiseks. Aitäh!

Esimees Eiki Nestor

Andres Ammas, palun!

Andres Ammas

Lugupeetav Riigikogu esimees! Lugupeetav minister! Lugupeetavad Helmen, Liina, Jüri, Külliki, Jüri, Andres, Krista ja Ain! (Kommentaar saalist.) Me peame rääkima Reformierakonnast. Fraktsiooni esimees Jürgen Ligi, kus sa praegu oled? Miks sind saalis ei ole? Sinu 11 fraktsioonikaaslast on esitanud arupärimise. Miks sa ei austa neid sellega, et sa oleksid neile toeks? Miks sa lepid sellega, et ainult kaks sinu fraktsioonikaaslast on sel hilisel tunnil seda arupärimist arutamas? Hanno Pevkur, sa oled veel Reformierakonna esimees. Ja kuigi sa oled selle lahinguvälja maha jätnud, siis ei ole viisakas jätta lahinguväljale maha oma sõdureid, hetkel Liinat ja Jürit. Kaja Kallas seal kusagil Brüsselis, kas Reformierakond hakkab sinu juhtimisel edaspidi samamoodi toimima?

Esimees Eiki Nestor

Helmen Kütt, palun!

Helmen Kütt

Austatud Riigikogu esimees! Head kolleegid saalis - täpselt samad, keda Andres Ammas siin just nimetas! Keegi ei ole veel ära läinud. Hea minister! Ma tahan siiski rääkida sellest arupärimisest ja vastustest sellele. Veidi vähem kui kuus kuud on inimestel olnud võimalus saada hambaravihüvitist. Nii nagu eespool sai öeldud, 30. novembri seisuga oli leping sõlmitud 140 eri asutusega ja 171 teenuseosutamise kohaga. Peale selle oli selle hetke seisuga saadetud veel kaks lepingut ka allkirjastamiseks. Tegelikult 62 000 Eesti inimest ja 2,7 miljonit eurot on ikkagi päris suur hulk, arvestades, et vahepeal olid ka suvepuhkused, kui hambaravikliinikud ei töötanud. Kahtlemata on hästi kahetsusväärne, et mõnes maakonnas, näiteks Viljandis, ei ole praegu sellist hambaravihüvitise kättesaamise võimalust. Tõesti, maakonnas on kolm teenusepakkujat. Aga nii nagu te ka kuulsite, olukord laheneb ja juba märtsikuus on Viljandi inimestel võimalus saada seda hüvitist - ja eelkõige teenust, mitte ainult hüvitist, vaid just teenust - Viljandi haiglast.

Peale selle, 2018. aastal tõuseb hambaravihüvitis 30 eurolt 40-le. Suuremat, 85-eurost hüvitist hakkab saama ka osa keerukate haigustega inimesi, kellele hambaravi on väga vajalik, kuid kes ei ole pensionärid. Hea meel on, et ka hambaarstidega on leitud selles mõttes ühine keel, et on üle vaadatud hambaravi ja ortodontia hinnakiri ning haigekassa tasub teenuse eest hambaarstidele edaspidi kuni 20% rohkem.

Lisaks, 1. jaanuarist saab 260-eurost hambaproteesihüvitist kasutada haigekassa lepingupartnerite juures ja hambaarst lähtub hüvitise pakkumisel oma hinnakirjast. Sellest tulenevalt, nii nagu oli ka juttu, saab haigekassa nõukogu ülevaate. Haigekassa analüüsib koos ministeeriumiga, mis on tegelik proteesi maksumus, kui palju sellest jääb inimeste enda kanda ja milline on hinnakiri arstide juures.

Ilmselt peitub põhjus, miks läks konflikt nii teravaks ja miks on lepingut sõlmivaid hambaarste oodatust palju vähem, selles, et kui tervishoius on nn riiklik meditsiin ja eraarstid, siis hambaravis on enamuses eraarstid. See on tekitanud ka pisut monopoolse seisundi, kus konkurent riikliku teenuse näol puudub. Vastab tõele ka see, et hambaravi on kiiresti arenev tööstusharu. Kõik uued seadmed ja materjalid tõstavad hinda. Meie hambaraviasutused tahavad ajaga kaasas käia, ent see on kallis. Võib-olla ei taga haigekassa hinnakiri tõe poolest kallimat ja parimat teenust, ent 171 lepingu sõlminud hambaarsti ei tee kindlasti oma tööd halvasti ega ravi inimeste hambaid halvasti.

Mul on tõesti hea meel selle üle, et haigekassa ja hambaarstid on asunud koostööd tegema. Leitakse sobivaid lahendusi - selliseid, mida patsiendid tegelikult ootavad. Küll tahaks, et Eesti reklaam või kuvand ei oleks hambutu naeratus. Aitäh ja head õhtut!

Esimees Eiki Nestor

Rohkem Riigikogu liikmetel läbirääkimiste soovi ei ole, ministril ka ei ole. Lõpetan selle päevakorrapunkti arutelu.

8. 20:46 Vaba mikrofon

Esimees Eiki Nestor

Vaba mikrofon jääb ära. Kohtume homme.

Istungi lõpp kell 20.46.